

P 400 (2)

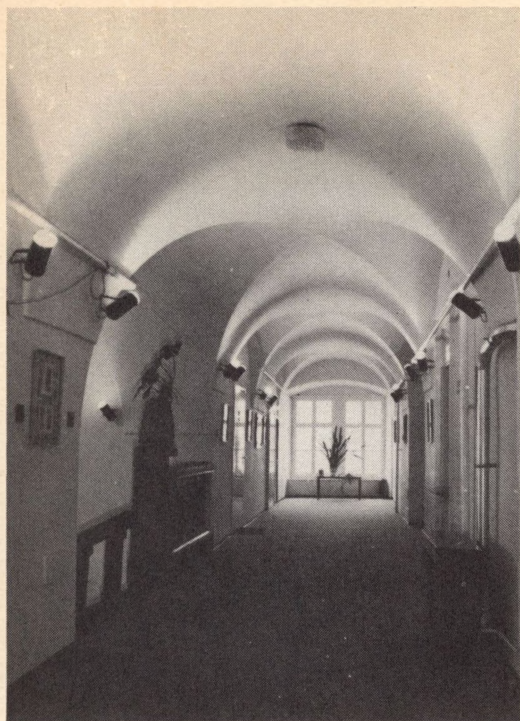
1985 -10- 25

Könyvtáros

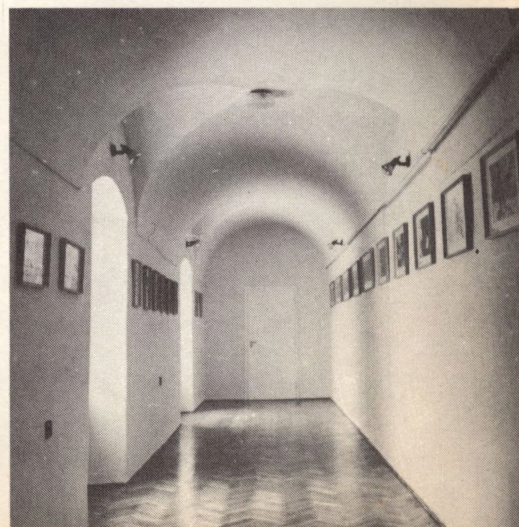
'85 | 9

KK

Kölcsönözhető

**Képek a gyöngyösi
Vachott Sándor
Városi Könyvtárról,
amely tavaly óta
a volt ferences kolostor
épületében működik
— a Bajza József
Múemlékkönyvtárral együtt —
összesen 2110 m² alapterületen
(Adamik Miklós felvételei)**

35. évfolyam, 9. szám
1985. szeptember

TARTALOM

Kiss Jenő	Mérlegen	507
Biegelbauer Pál	Találkozások. Háttérvázlat és esettanulmányok a könyvtárosok kapcsolatkulturájáról I. Kitüntetések	514 518
Mezei György	Látogatóban a szegedi Somogyi Könyvtár új épületében	519
Halász Béla	Mire méltó az encsi könyvtár? (<i>Új városok könyvtárai</i>)	524
Dr. Kardosné Benke Irén	Nemcsak a szakmát, a hivatást is megtanultuk... Beszélgetés Bálint Istvánné Hegyesi Júliával (<i>Sorsok és pályák</i>)	527 532, 568
FÓRUM		
Maruszki József Arató Antal	Indulatos észrevételek a könyvtárközi kölcsönzésről Közművelődési könyvtárak—közművelődési egyesületek	533 534
A LAPOKBAN OLVASTUK	A tanácsi és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak (szolgáltatóhelyek) 1984. évi fontosabb adatai	536
HÍREK	Könyvtári Jegyzések (Békés m.)	538
LÁTÓKÖR		541
Tuba László	Bemutatjuk a Bessenyei György Tanárképző Főiskola könyvtárát	542
Dr. Tóth Dezső	Video a könyvtárakban	546
Simon Zoltán	Az álmosdi Kölcsey-ház (<i>Tájak — emlékek — könyvtárak</i>)	548
	Olvastuk (P. E.)	551
Györe Pál	Egyéni (személyi) dokumentáció (<i>A Könyvtáros kislexikona</i>)	552
Dr. Jónás Károly	Az Országgyűlési Könyvtár névváltozásai (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	555
	Kérdezz — felelek	556
Ecsery Elemér	Dékány Ágoston (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	557
Szabó Ernő	Fővárosi... A Fővárosi... (<i>Helytelenül — helyesen</i>)	558
Futala Tibor	A szlovák és a cseh irodalom magyar bibliográfiája (<i>Bibliográfiák</i>)	559
SAKMAI FOLYÓIRATOK — HÁLÓZATI HÍRADÓK		562
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		566
A lapunk e számában közölt grafikák Dékány Ágoston alkotásai		505

Из содержания

Кишиш Енё: Развитие Городской библиотеки им. Эрвина Сабо с 1972 г. и её настоящее положение (507);
Бигелбауэр Пал: Налаживание связей между библиотекарями и читателями. Часть I. (514);
Халас Бела: Библиотеки новых городов (Энч) (524);
Статистические данные советских и профсоюзных массовых библиотек о 1984 г. (536);
Дьёре Пал: Персональная документация (Малая энциклопедия журнала *Könyvtáros*) (552).

From the contents

Jenő Kiss: Development of the Municipal Ervin Szabó Library since 1972 and its situation today (507);
Pál Biegelbauer: Establishing contacts between librarians and readers I. (514);
Béla Halász: Libraries in new towns (Encs) (524);
Statistical data on council and trade union public libraries for 1984 (536);
Pál Györe: Personal documentation (Little encyclopaedia of the *Könyvtáros*) (552).

Aus dem Inhalt

Jenő Kiss: Die Entwicklung der Szabó Ervin Stadtbibliothek vom Jahre 1972 und ihre heutige Lage (507);
Pál Biegelbauer: Anknüpfung von Beziehungen zwischen den Bibliothekaren und den Lesern (514);
Béla Halász: Bibliotheken von neuen Städten (Encs) (524);
Die statistischen Daten der allgemeinbildenden Räte- und Gewerkschaftsbibliotheken vom Jahre 1984. (536);
Pál Györe: Persönliche Dokumentation. (Kleinlexikon der Zeitschrift *Könyvtáros*) (552).

Cikkeink szerzői

Biegelbauer Pál, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Ecsery Elemér* művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria munkatársa; *Futala Tibor*, az Országos Műszaki Könyvtár igazgatója; *Györe Pál*, a KG—Informatik ny. szaktanácsadója; *Halász Béla*, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *dr. Jónás Károly*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *dr. Kardosné Benke Irén*, ny. könyvtárvezető, Szolnok; *Kiss Jenő*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója; *Mezei György*, a Győri Városi Könyvtár igazgatója; *Simon Zoltán*, a Debreceni Megyei Könyvtár osztályvezetője; *Szabó Ernő*, a *Népművelés* olvasószerkesztője; *dr. Tóth Dezső*, a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ osztályvezetője; *Tuba László*, a mosonmagyaróvári Huszár Gál Városi Könyvtár igazgatója.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1051 Budapest, Alpári Gyula u. 2. IV. em. 31.

Telefon: 189-895

Kiadja: **a Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (857422/09)

Petőfi Nyomda—85/50057 Kecskemét, 1985

Felelős vezető: **Ablaka István** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkiadásos postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/4 évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Mérlegen

Tíz-tizenkét év elegendő, hogy elmúltával eltöprengjünk egy intézmény fejlődésén, mérlegre tegyük az elért eredményeket és az óhatatlanul jelentkező gondokat. A fővárosi tanács végrehajtó bizottsága 1972 után 13 évvel, 1985. január 8-án újra megtárgyalta — önálló napirendi pontként — intézményünk, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkáját. Több mint egy évtizedről adott tehát számot a beszámoló, amelyet a vb elé terjesztettünk. De ezen túl töprengésre, a tennivalók számbavételére ösztönzött maga az ülés két és fél óras vitájával, sőt a határozat is (amely egyébként dicsérlettel elfogadta a beszámólót és magáévá tette a javaslatokat), hiszen nem megkötni akarta az intézmény kezét, hanem — a legfőbb irányokat megszabva — továbbgondolkodásra ösztönözte és hatalmazta fel annak dolgozóit.

Milyen volt ez a „két vb közötti” évtized a Szabó Ervin Könyvtár életében? Hogyan illett, egyáltalán beillett-e intézményünk az ebben az időben igazán nagyot fejlődött magyar városi könyvtárak sorába? Válaszként előre is leszögezhetjük: sikeres évtized volt, talán a legsikeresebb a felszabadulás utáni négy évtized közül. A hálózatfejlesztés, a szolgáltatások bővülése, új könyvtárak építése mindenképpen indokolja ezt a minősítést. De tegyük hozzá azt is, hogy a könyvtár saját történetében nem ez a legsikeresebb tíz év, és hogy a magyar városi könyvtárak egyike-másika nagyobb fejlődést ért el ugyanebben az időszakban. A könyvtár múltjában talán a kezdeti évek, a létrehozás és a kiteljesedés éve; azok, amikor ez az intézmény képviselte a legújabbat, a leghaladóbbat; amikor ő „diktálta” a tempót; amikor a magyar városok Budapesthez fordultak könyvtári példaért... Szóval voltak jobb évtizedeink is.

Az országhatárokon belül nincs Budapesttel közvetlenül összehasonlítható város. De a legnagyobb magyar városok könyvtárai között minden mutatószámában változatlanul Buda-

pest van az utolsó helyen. Az elmúlt tíz évben is például Szeged vagy Miskolc sokkal nagyobb léptet előre könyvtári gondjainak megoldásában. És az országhatárokon kívüli, az európai nagyvárosok? A vb előterjesztés egyik mellékletében kísérletet tettünk nemzetközi összehasonlításra, s az összevethető területeken megállapíthattuk, hogy például az egy lakosra jutó könyvek és a kölcsönzött könyvek száma alapján néhány közép-európai nagyvárossal (Prága, Bécs, Milánó) még álljuk a versenyt, az angol, a holland vagy a skandináv városok könyvtáraitól azonban messze le vagyunk maradva a használati mutatókat illetően.

Mégis, mire alapoztuk azt a megállapítást, hogy az elmúlt évtized egyike volt a számunkra legsikeresebbeknek? A vb-ülésen említett és a következőkben még részletezendő eredményekre, és arra, hogy a könyvtárosok odaadó munkája párosult a fenntartó segítő igyekezetével. A fővárosi tanács ebben az időszakban, ha gondjainkhoz képest nem is eleget, de a megelőző harminc év arányaihoz képest mindenképpen többet adott könyvtári célra. Úgy is mondhatnánk, nem volt hiábavaló a sok „prédikáció”, a fővárosi könyvtárpolitikájának elmaradottságáról (gondoljunk csak *Sallai István* filippikáira), a fővárosi tanács a saját múltbeli gyakorlatához képest nagyot lépett előre. Lássuk csak, miben jelentkeztek elsősorban az eredmények?

A hálózat fejlődése

A hálózatfejlesztést szinte önmagában minősíti az a tény, hogy a beszámolási időszakban 33 új könyvtárat adtunk át, összesen 50 százalékkal növelvén a hálózat könyvtárainak alapterületét. Igaz, hogy ebből 10 kicsi, 100 négyzetméteresnél kisebb létesítmény, de olyan könyvtárak is vannak közöttük, mint a kőbá-

nyai, a kispesti, a kelenföldi, az angyalföldi, a csepeli főkönyvtár, vagy a Kertész utcai szakolvasóterem. Szinte minden korszerűnek tekinthető nagyobb könyvtárunk ebben az időben épült. És a sor azóta még folytatódott: ebben az évben avattuk fel a pestlőrinci új főkönyvtárat. A könyvtárak száma mégsem nőtt, inkább csökkent, hiszen az új könyvtárak nagyobb része a már végképp használhatatlan, elviselhetetlenül szűk körülmények között tengődő fiókkönyvtárak helyébe lépett. Ez a vegyes összetétel, a korszerű és korszerűtlen „fejlesztések” együttes jelenléte jól jellemzi a főváros könyvtárügyét: nagy erőfeszítéseket tesz a korszerűbb megoldások érdekében, de még nehezen tud szabadulni a megszokásoktól.

Ugyancsak a hálózatfejlesztést szolgálták, a fővárosi lakosság ellátását javították a mozgókönyvtárak is. 1973-ban, Pest, Buda és Óbuda egyesítésének centenáriumi évében indult az első bibliobusz, majd nem sokkal utána a második. A beszámolási időszakban egyszer már cseréltük is a kocsikat — sajnos, szintén csak átalakított járművekre —, mivel a nagy igénybevétel miatt elhasználódtak.

Az 1972-es végrehajtó bizottsági határozat előkészítése során dolgozta ki a könyvtár a hálózat továbbfejlesztésének tervét, összhangban az abban az évben megjelent országos szakmai irányelvekkel. A jelenből visszatekintve általában az akkor kimunkált hálózati felépítést hívjuk főkönyvtári rendszernek, de a valóságban nem ilyen egyszerű a helyzet. Az eredeti tervek szerint a főváros legfontosabb pontjain, közlekedési központjaiban, a városrész-centrumokban „A”-típusú közművelődési könyvtárak épültek volna, a hozzájuk méretezett épületekkel, gyűjteményekkel és szolgáltatásokkal. Ezek lettek volna az úgynevezett főkönyvtárak. A tervezett intézmények közül, sajnos, csak a kőbányai és a kelenföldi épült meg. Némi jóindulattal mondhatjuk, hogy hasonló színvonalú szolgáltatást nyújtanak az olyan, kisebb alapterületű kerületi könyvtárak is, mint például az angyalföldi és a pestlőrinci. Igazgatási, szervezési megfontolásokból azonban még a szükséges számú új könyvtár megépülése előtt célszerűnek látszott valamennyi kerületben kijelölni a főkönyvtárakat (az említett új intézmények természetesen főkönyvtárak lettek!), és a kerület többi könyvtárát — néhány kivétellel mint fiókot — ezekhez csatoltuk. Az átszervezés 1984-ben fejeződött be. A főkönyvtári rendszer révén egyszerűbbé vált

Az FSZEK kőbányai főkönyvtára

az irányítás, a kerületi tanácsokkal és intézményekkel javult a kapcsolat, de a szervezet ellátási rendszerként csak hézagosan működik, hiszen hiányoznak a rendszerben szükséges „A”-, illetve „B”-típusú könyvtárak, még ha az elmúlt tíz évben több épült is belőlük, mint a megelőző évtizedekben összesen.

A hálózatfejlesztésre vonatkozó régebbi elképzeléseket változatlanul érvényesnek tekintve (a mostani vb ülés nem új tervet fogadott el, hanem a korábbinak ésszerűen módosított, a tapasztalatok alapján kiigazított változatát) két megjegyzés szükséges a tervezésről. Néhány — elsősorban a kerületi tanácsok részéről kinyilvánított — vélekedéssel ellentétben a fővárosban nincs szükség 22 „A”-típusú könyvtárra (soha nem is szerepelt ennyi a tervekben), illetve az „A”-típus követelményei ésszerűen módosítva alkalmazandók Budapesten. Igaz, hogy egy-egy kerület lakosság száma meghaladja a megyeszékhelyek legtöbbjéét, ám Budapest bármely kerületéből — villamosra ülve — negyedórán belül át lehet jutni a szomszédos kerületben működő „A”-típusú könyvtárba. Továbbá: a közigazgatási beosztáshoz való igazodást indokolhatják az együttműködés és a partneri kapcsolatok igényei, mégsem bizonyos, hogy a jelenlegi megoldás a legjobb. Kevesebb — de egyúttal az ellátási feladatokat is vállaló és szolgáltatásait tekintve tényleges „A”-típusú főkönyvtár — valószínűleg többet érne.

A most elfogadott fejlesztési elképzelések változatlanul az alapellátás általánossá tételét és a differenciált szolgáltatásoknak a főváros

egész területén való megteremtését hangsúlyozzák. Az alapellátást illetően elsősorban a lakótelepeken vannak igen súlyos hiányok, az utóbbiak tekintetében pedig a III., a XIV., a XV. és a XVII. kerületek gondjának megoldása a legsürgetőbb. Közöttük három olyan kerület van, amelyek már a korábbi elképzelésekben is szerepeltek mint „A”-típusú könyvtárra „jogosult” területi központok. Elképzeléseink szerint az épülő főkönyvtárakat lakótelepeken hozzuk létre, mert ezáltal egyszerre szolgáljuk mindkét gondunk enyhítését. A lakótelepeken épülő könyvtárakat klubhelyiségekkel, előadóteremmel kiegészítve szeretnénk megépíteni, és ily módon — a hagyományos könyvtári feladatokon kívül, azokra építve — vállalni a lakótelepeken az általános művelődési alapellátást is. Ezt a fejlesztési elképzelést megerősítette az a tanácsülés, amely ez év márciusában a főváros közművelődési helyzetét tárgyalta és a lakótelepi könyvtárak létrehozását kiemelt feladatnak minősítette.

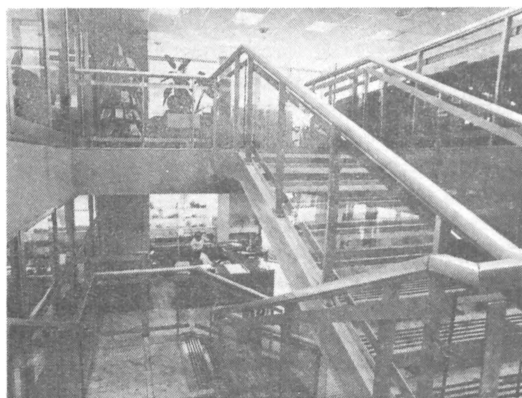
Könyvek és más dokumentumok

1971 óta — ez az utolsó év, amelyre az 1972. évi beszámoló hivatkozott — 2,6 millióról 4,2 millióra emelkedett az állomány leltári egységeinek száma. Évente 175 és 270 ezer egység között mozgott a gyarapodás, a 80-as években pedig mindig 250 ezer kötet fölött volt. A fenntartó és a könyvtár erőfeszítéseit mutatják ezek a számok, az örök — reménytelen?! — versenyfutást a megjelenő könyvek ára és a beszerzési keretek között. És mindezzel együtt és mindenek eredményeképpen a főváros lakosságának ellátottsága (lakosonként átlagosan 1,4 kötet) még mindig rosszabb, mint a tanácsi könyvtárak által nyújtott ellátottság országos átlaga (3,3). A fővároson belül is nagyon egyenetlen az ellátottság: kerületenként 0,7 és 2,8 kötet között ingadozik. Olyan nagy lélekszámú kerületekben, mint a XIV., a XV., XVI. és a XVIII., az egy lakosra jutó könyvek száma nem éri el az egy kötetet. Nyilván nem véletlen, hogy ugyanazon kerületekben a legnagyobb a lemaradás, amelyekben hiányzik a megfelelő méretű könyvtár. A fővárosi és az országos átlag között akkor is nagy a különbség, ha az olvasók számához viszonyítjuk az állományt: míg országosan 21,5 egység jut egy olvasóra, addig Budapesten 16,8.

A számok néhány olyan gondot is felszínre hoznak, amelyek nemcsak a főváros könyvtár-

ügyét nyomasztják. Az 1972-ben megjelent szakmai irányelvek törték meg először azt a gyakorlatot, amely a lakosság ellátását pusztán a könyvek számával mérte, mégpedig azért, hogy a gyűjtemény összetételét, a magyar könyvtermés megfelelő képviselői arányait emelték mércévé. Az azóta eltelt időben — amely szinte pontosan egybeesik a mi mostani számvetésünk időszakával — egyre jobban érvényesül ez a szemlélet az egyes könyvtárak munkájának mérlegelésekor. De úgy tűnik, máig sem találtunk (vagy nem is kerestünk?) a kötet számnál alkalmasabb mércét a lakosság ellátottságának jellemzésére. Pedig a pusztán számbeli adatok, illetve a mennyiségi növekedés sok mindent eltakar. Rengeteg kérdést vet fel ez az ellátottsági adat, egyiküket-másikat a vb-ülésen is feltették. Meddig növelhető a könyvtári állomány? Szükség van-e erre a sok könyvre a könyvtár feladatainak ellátásához, az olvasók igényeinek kielégítéséhez? Ennyi olvasó kiszolgálása nem oldható-e meg kevesebb könyvvel? (Ez utóbbi kérdés még akkor is óhatatlanul elhangzik, ha nem az országosan legalacsonyabb budapesti olvasói ellátottsági arányhoz viszonyít valaki.) Mennyi az állományból az elavult, a használhatatlan, a fölösleges mű? (Óvatos becslések szerint a főváros tanácsi könyvtárhálózatában körülbelül egymillió kötet.) Mit tettünk és mit teszünk, hogy ezektől megszabadítsuk a könyvtárakat? Miért nem növekszik az olvasók száma ugyanolyan, vagy majdnem ugyanolyan mértékben, mint a könyvek száma? (Megjegyzendő: Budapesten az utóbbi években — elsősorban az akkor elkészült új nagykönyvtárak vonzása következtében — tisztes mértékben növekedett az olvasók száma.) E kérdésekről ne gondoljuk, hogy csak a szakmán kívül álló laikusok teszik fel őket: ellenkezőleg, a könyvtárosság lényeges kérdéseiről és nagy gondjairól tanúskodnak.

Az FSZEK például működtet egy úgynevezett központi duplumraktárt, de mi értelme van itt olyan könyveket tárolnia százezres nagyságrendben, amelyekről tudván tudja, hogy soha nem lesz szükség rájuk? Nemcsak hálózatában, hanem máshol sem. Hiszen mindenütt ugyanezekből a könyvekből van bőven fölösleg. A *Könyvtáros* 1985/6-os számában ismertette azt a könyvkiadásügyi akciót, amelyet az év elején szerveztünk. De a lebonyolításhoz olyan keserves utat kellett végigjárni a nyilvánvalóan fölös könyvek esetében is, hogy kérdés: megérte, megéri-e? Nem lehetne egyszerűsíteni a könyvkiadási eljárást? Vagy me-

A Dagály utcai főkönyvtár

gyei, fővárosi és országos tárolóraktárakban őrizzük azokat a könyveket, amelyekre senkinek sincs szüksége? Meddig, miért és kinek?

A kérdések folytathatók és — esetleg némi módosítással — bármelyik megyében, városban feltehetőek volnának. Mit tegyünk tehát? Természetesen a jövőben is vásárolnunk kell új könyveket. Beszerzésükre valószínűleg több pénzre lesz szükségünk, mint eddig, hiszen a könyvtárak folyamatosan emelkednek. Az olvasók igényeinek kielégítésére azonban a jelenleginél kisebb, de jobb összetételű, frissebb könyvállomány is elegendő volna. Ennek kialakítására törekszünk, mégpedig többféle megoldással.

Ez év júniusában a hálózaton belüli állománykivonásnak új rendjét vezettük be. A duplumraktárat valódi duplumraktárrá alakítjuk át, ahova csak olyan könyvek kerülhetnek, amelyekre a hálózatban valahol vagy valamikor szükség lehet. A főlös állománytól a kerületi főkönyvtárak — amelyeknek áttekinthetőségük van saját kerületük állományáról, és egyeztetik adataikat a központi duplumraktárral — szabadítják meg a hálózatot. Ezt, sajnos, csak lassú ütemben tehetik a jogszabály megrevisége miatt. A kötöttségek feloldásában segítséget a felügyeleti hatóságtól várunk.

Az állomány „másfajta”, az olvasók nagy részének igényeit jobban figyelembe vevő elrendezése, amelyet ez évben kísérleti jelleggel négy könyvtárban vezetünk be, azzal jár, hogy az illető könyvtárak állományát előzetesen alaposan megtisztítjuk. Ennek következtében az új raktári rend olvasószolgálati hasznán kívül az állomány alakítását is kedvezően befolyásolja. Eredményeiről még korai volna beszélni, de

a módszertől mindenképpen az állomány korszerűsítését várjuk.

Az elmúlt tíz évben jelent meg és nyert teljes polgárjogot hálózatunkban a hanglez és a hangszalag, ekkor kezdődött meg a diák és a videokazetták gyűjtése. Állományunkban 1984-ben 464 068 egység volt az új információhordozókból, de ezek a forgalomban, különösen a helybenhasználatban számarányuknál sokkal nagyobb szerepet játszanak. Az olvasók — használók mindinkább igénylik őket, a náluk sokkal drágább videokazettákat is. Éppen ezért azt tűztük ki célul, hogy a hagyományos dokumentumok tekintetében — az állomány megtisztítását is feltételezve — a szintentartásra, az új ismerethordozók vonatkozásában viszont a használói igényekkel való lépéstartásra törekszünk.

Mivel szolgálunk?

Mindenesetre sokkal többel és hosszabb ideig, mint korábban tettük. A felnőtt- és a gyermekkönyvtárak a hetvenes évek elején jósz szerint csak könyvvel és folyóirattal fogadták olvasóikat, kölcsönözték a könyveket, a helybenolvasás céljára pedig csupán néhány asztaluk volt. A beszámolási időszakban — elsősorban az ekkor létesült nagyobb intézményekben — 9 könyvtárban jött létre zenei részleg és nyelvtúdió (köztük a központi zenei gyűjtemény hangstúdióval ellátott olvasóterme), 12 további könyvtárban pedig a zenehallgatás, 6 helyen hanglezke-kölcsönzés, 8 könyvtárban nyelvtúdió-kölcsönzés, a köbányai artotékában eredeti grafikák kölcsönzésének lehetősége. 4 helyen kiállítási helyiség, illetve kisgaléria nyílt. Ezeket a szolgáltatásokat ma már mi is természetesnek tekintjük s az olvasók is. Éppúgy, mint azt, hogy a könyvtárban lehet hangzóanyagot másoltatni, és hogy a lakáshoz kötött olvasóknak házhoz szállítjuk az olvasnivalót.

A hagyományos szolgáltatások szintén sok tekintetben megújultak. Elsősorban az olvasótermek érdemelnek említést. Jelenleg 29 könyvtárban lehetséges a helybenolvasás, közülük az újonnan létesített könyvtárak olvasótermei a legfontosabbak. Ezekben 20 és 80 között van az ülőhelyek száma, a kézikönyvtár kötettszáma nemegyszer meghaladja a tizezretet, a kurrens folyóiratoké a háromszázat. (Sajnos, az utóbbi években anyagi okokból csökkentenünk kellett az előfizetett folyóiratok és újsá-

gok számát.) Külön meg kell említeni a Kertész utcai nyelv- és irodalomtudományi szakolvasó termet, amelynek tevékenységét a *Könyvtáros* 1984. évi 2. száma is bemutatta.

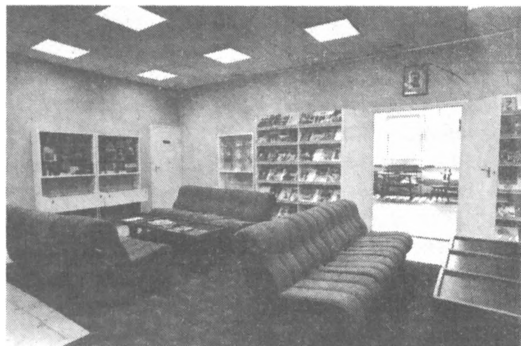
A beszámolási időszakban nőtt a könyvtárak nyitva tartási ideje is. Az ötnapos munkahétre való áttéréssel egyidejűleg növeltük a napi nyitva tartást és a hétvégén is nyitva tartó könyvtárak számát. Jelenleg 21 helyen lehet a hét végén kölcsönözni, 10 könyvtárban pedig az olvasóterem szombaton és vasárnap is nyitva van. A központi könyvtárral együtt (amely hetente 56 órát tart nyitva) 12 könyvtárunk látogatható több mint 40 órán keresztül.

Szolgáltatásainkat — mindig lépést tartva a növekvő igényekkel — folyamatosan szeretnénk bővíteni. Már most tudjuk, hogy a következő lépésünknek a videokazetták kölcsönzésének kellene lennie. Jelenleg két könyvtár rendelkezik videomagnó berendezéssel, közülük azonban az egyik készüléke teljesen elavult. Ha az anyagi feltételeket sikerül megteremtünk, könyvtárainkban szeretnénk kialakítani a videokölcsönzés nem kereskedelmi hálózatát.

Szolgáltatásaink bővítésének másik, lehetséges és szükséges módja az úgynevezett közhasznú információnyújtás megszervezése. Hasonló feladatra Budapesten többféle intézmény vállalkozna, de megvalósítására egyiknek sincs olyan jó és sok lehetősége, mint éppen a könyvtárnak, és az olyan, az egész fővárost átszövő hálózatnak, mint az FSZEK-é. A közhasznú információs szolgáltatás megvalósításához is a jelenleginél jobb személyi és technikai feltételekre volna szükség, de a meglévők felhasználásával is sokkal többet tehetnénk, mint tettünk eddig, akár mi, akár a többi magyar könyvtár.

A budapesti olvasók

1983-ban — a beszámolóban még csak a tavalyelőtti adat szerepelhetett — a főváros lakosságának 9,1 százaléka volt a könyvtár beiratkozott olvasója. Az elmúlt évben — miként az utóbbi években mindig — újra emelkedett az olvasók száma, így 1984 végén — és eddig ez a legmagasabb szám a könyvtár történetében — a tízezer új olvasóval együtt 199 037 beiratkozott olvasónk volt. (A lakosság számához viszonyított arány — mivel közben a főváros lélekszáma lassan csökken — most valamivel jobb, 9,6 százalék.) A magyar nagyvárosok

Folyóirat-olvasó a Dagály utcai főkönyvtárban
(Braun Tamás felvételei)

között viszont Budapest van az utolsó helyen. Nem dicsekedhetünk akkor sem, ha a külföldi nagyvárosokkal hasonlítjuk össze eredményeinket. Az ellátási hiányok, a „fehér foltok” mellett a magyar és a budapesti könyvtárhasználati kultúra alacsony színvonala, valamint saját munkánk (igényfelkeltés, propaganda stb.) gyengeségei okozzák a lemaradást.

Azzal esetleg vigasztalhatnánk magunkat, hogy a testvér, a szakszervezeti közművelődési hálózat adataival együtt jobb a fővárosi helyzet. Ám ez nem volna igaz, mert a két hálózat adatait együtt számítva is éppen úgy az utolsó helyen vagyunk a magyar nagyvárosok könyvtárhálózatai között, mint külön-külön. Ráadásul figyelembe veendő tényező a szakszervezeti könyvtárak lassú leépülése is, amelynek jele, hogy 1971 és 1983 között a szakszervezeti könyvtárak olvasóinak száma majdnem 75 ezerrel, teljes olvasótáborának egynegyed részével csökkent. Bár jogosan lehetne arra hivatkozni, hogy ez idő alatt a fővárosi iparban foglalkoztatottak száma szintén csökkent, meg arra, hogy a nehezedő gazdasági helyzet miatt az emberek kevesebbet érnek rá olvasni, a tény tény maradna. Tudomásul kell vennünk: a budapesti olvasók arányának kiszámításakor egyre kevésbé számíthatunk a szakszervezeti könyvtáraknak az olvasási helyzetet megszépítő szerepeltetésére.

Vagy további könyvtártípusok számításba vételével még jobban tágítsuk a kört? A laikus vélekedésekkel szemben magunk is tiltakozunk, ha valaki vagy valakik arra hivatkoznak, hogy Budapesten működik a legtöbb nagy szakkönyvtár, amelyet a főváros lakossága is használ, és ez az igénybevétel javítja az átlagot. (Mellesleg: ilyen számítást is végeztünk, s ki-

derült, hogy a szakkönyvtárak adatai sem javítják Budapest helyezését a skálán.) Ám valóban nem vehető figyelembe a nagykönyvtárak olvasóinak semmilyen hányada a közművelődési jellegű olvasás számbavételekor? Az egyetemisták és a főiskolások, az olvasói statisztikák rovataiban megbúvó, az adott könyvtár profiljától eltérő foglalkozású, hivatású, mégis ott olvasó értelmiségiek? Bizonyára javítja a helyzetet néhány ezer ilyen olvasó, és egyszer érdemes is lenne számba venni őket. Persze nem azzal a céllal, hogy ezáltal magunkat felmentsük a felelősség alól. Két dolog mindenestre elgondolkodtató a budapesti nagykönyvtárak közművelődési felelősségét illetően. Az egyik *Jónás Károly* cikkének (Ha szombat, akkor nem kell a könyvtár? *Könyvtáros*, 1985/1. sz.) — nem vitája, hiszen a legtöbben óvakodtak megszólalni, hanem — visszhangja. A másik pedig a nagykönyvtárak nyári zárva tartásának összehangolatlanága. Minden évben ismétlődnek a párhuzamos zárva tartások, pedig jó tíz éve minisztériumi utasítás is napvilágot látott ez ügyben. Vagy tán ez sem jogszabállyal megoldandó-megoldható kérdés. Esetleg nem is a minisztérium illetékes az ügyben?

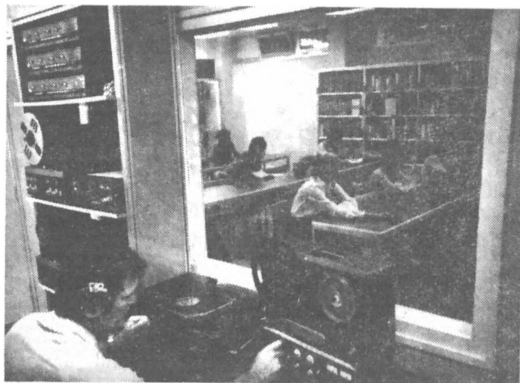
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár olvasóinak mintegy harmada gyermekolvasó, egyharmada pedig nyugdíjas. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy a felnőtt olvasók majdnem fele (47,6 százalék) 30 éven aluli, e csoporton belül pedig igen magas és emelkedő irányzatot mutat a középiskolás korosztály részesedése, két olyan társadalmi réteg hívja fel magára a figyelmet, amelynek létszámánál fogva is nagy súlyt kell kapnia olvasószolgálati munkánkban. A gyermekolvasók és a 18 éven aluli tanulók — a jövő reménybeli olvasói — különleges elbánást igényelnek könyvtárunktól, annál inkább is, mert a középiskolásokat a legtöbb budapesti nagykönyvtár életkori korlátozással kizárja a használatból. Éppen ezért néhány éve kiemelten igyekeztünk foglalkozni igényeikkel, de meggyőződésem szerint még mindig nem teszünk eleget érdekükben. A másik hangsúlyos csoport a nyugdíjasoké, hiszen demográfiai okokból számuk növekedésére számíthatunk. Ők a leghűségesebb olvasóink. Számukra az olvasás, a könyvtár a társadalomhoz való kötődés fontos tényezője, a szabadidő hasznos — és olcsó! — eltöltési lehetősége. Könyvtári ellátásuk nemcsak kulturális, de egyre inkább szociális feladat is. Igényeiket igyekszünk a lehető legjobban kielégíteni.

A szak- és a betanított munkások olvasótáborunk 17,6 százalékát alkotják (1978 óta arányuk az olvasótáborban csökkent, de kisebb mértékben, mint a munkásság aránya Budapest lakosságában). Rájuk, igényeik, társadalmi súlyuk miatt különös figyelmet fordít olvasószolgálatunk. Éppúgy, mint az értelmiségre, ennek már dolgozó vagy még tanuló (egyetemista, főiskolás) tagjaira egyaránt.

A „Mennyit és mit olvasnak könyvtárlátogatóink?” kérdésre majdnem pontosan ugyanazt válaszolhatnánk, amit az ország szinte valamennyi közművelődési könyvtára (például: a kölcsönzött könyvek száma csökken, a helybenhasználat növekszik). Egy mondatban: a nagyjából azonos számú olvasó többször jön a könyvtárba mint régebben, és inkább helyben tájékozódik, olvas, tanul, zenét hallgat, otthoni használatra azonban a korábbinál kevesebb könyvet kölcsönöz. Az olvasmányok összetételéről hamarosan többet és megbízhatóbbat mondhatunk, mint tehattük azt a beszámoló megfogalmazásakor. 1984 második felében ugyanis megismételtük — kibővítve és a mai igényeknek megfelelően alakítva — az 1934-ben könyvtárunk olvasói körében végzett olvasmányvizsgálatot. Úgy gondoljuk, az évforduló kínálta összehasonlítási alkalmat mindenképpen meg kellett ragadnunk, mivel ilyen távolságból már kirajzolódhatnak a változási irányzatok — ha vannak ilyenek. A vizsgálódás első eredményeiről az év végén adhatunk hírt.

Szakkönyvtári feladatok

A közművelődési könyvtári feladatokat tárgyalván a Szabó Ervin Könyvtár egész tevékenységébe mindig beleértettük a központi könyvtárét is (az adatok között szintén mindenütt szerepeltek a központ számai). A központi könyvtárról azonban külön is szólni kell, hiszen a hálózat közművelődési tevékenysége csonka volna szolgáltatásai nélkül (gazdag folyóirat-állomány, nagyértékű történeti gyűjtemények, referenz-szolgáltatás stb.). A központi könyvtár közművelődési szolgáltatásai — amelyek a fővárosi ellátás legfelsőbb szintjét képviselik — nem bővíülhettek az elmúlt időben, hiszen közismerten rossz épületadottságai semmiféle fejlesztést nem tettek lehetővé, sőt a szintentartást is alig. Közelebb járnánk az igazsághoz, ha azt íránk, hogy a központi könyvtár közművelődési szolgáltatásai — a mai kor követelte színvonalon — a feltételek

**A kelenföldi főkönyvtár zenei részlege
(MTI Fotó — Ruzsonyi Gábor felvétele)**

hiányában létre sem jöttek. Pedig az igények állandóan növekednek, különösen azóta, hogy az elmúlt években a közelben levő nagykönyvtárak (Országos Széchényi Könyvtár, Egyetemi Könyvtár, a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára) különféle okokból szüneteltették vagy korlátozták szolgáltatásaikat.

A helytörténeti gyűjtés és szolgáltatás, amely a Budapest Gyűjtemény tevékenységében ölt testet, átmenetet képez a közművelődési és a szakkönyvtári feladatok között. A beszámoló időszakájában a gyűjtemény olyan nagyszabású vállalkozásokat fejezett be, mint a *Budapest Története Bibliográfia* 7 kötetének kiadása, s olyanokat kezdett meg, mint a *Budapest Története Képekben* című ikonográfia, illetve az évente megjelenő budapesti kurrens helytörténeti bibliográfia. A helytörténeti dokumentumok gyűjtését és feltárását tovább folytatva, finomítva, a továbbfejlesztés két irányát tervezzük: A feltárás hagyományos könyvtári teendőin felül is a várostörténeti kutatás műhelyévé szeretnénk fejleszteni a Budapest Gyűjteményt. Másfelől pedig a tisztán történeti profil korlátait lazítva az urbanisztika, a városigazgatás gyakorlati feladatainak megoldásában is többet szeretnénk segíteni. Ezzel kapcsolatban a gyűjteménynek és szociológiai dokumentációnknak együttes feladatai is adódnak.

A szociológiai dokumentáció — meglepő módon, hiszen a szociológia egyik leghagyományosabb gyűjtési területünk — a könyvtár legfiatalabb szervezeti egysége és szolgáltatásai is most vannak kialakulóban. A hagyományos feltárási megoldások (központi és helyi kataló-

gusok, kurrens és retrospektív szakkibliográfia, tartalomjegyzék-szolgáltatás) mellett a Tudománypolitikai Bizottság anyagi támogatásával számítógépes információs szolgáltatást indítottunk. Ennek — más intézményekkel együttműködve történő — bővítését, másrészt pedig a klasszikus könyvtári kutatássegítő tevékenység továbbfejlesztését tervezzük. (Ez utóbbi első eredménye már megszületett: megjelent *A magyar szociológiatörténeti füzetek* 1. száma.)

Hogyan tovább?

E vázlatos áttekintésben mindenről nem írhattunk. Még annyiról sem, mint a végrehajtóbizottsági beszámolóban. Nem említettük például bibliográfiai tevékenységünket, amelynek megújítása és továbbfejlesztése szintén előtűnik álló feladat. Nem beszéltünk a szakfelügyeleti és a módszertani munka összekapcsolásáról a hálózatirányításban. Nem esett szó együttműködési kérdésekről sem a társintézmények, sem a társadalmi szervek, kerületi tanácsok vonatkozásában. Személyzeti helyzetünk és gazdálkodási kérdéseink szintén alapos elemzést igényeltek volna. Mindezek és még mások is olyan kérdések, amelyek szerepeltek beszámolóinkban, amelyekkel folyamatosan foglalkozunk, megoldásukkal sokat küszködünk. Itt és most az elmúlt tiz-tizenkét év legfontosabb fejlődési tendenciáiról adhattunk számot, és — a végrehajtó bizottság határozata alapján — megkíséreltük jelezni a legfontosabb fejlesztési irányokat.

Befejezésül egyetlen kérdésről szólunk: a központi könyvtár elhelyezéséről. Valamennyi tervünk és elképzelésünk megvalósításának (nemcsak azoknak, amelyek közvetlenül a központhoz kapcsolódnak) egyik alapfeltétele a központi könyvtár elhelyezési gondjainak megoldása. Sőt nemcsak a fejlesztési terveknek, hanem a tevékenység mai színvonalon való fenntartásának is. A gondokat és a megoldási lehetőségeket is számba véve a végrehajtó bizottság kétféle megoldásra kért javaslatot tőlünk: A jelenlegi épület bővítéssel egybekötött felújítására, illetve új épület építésére. A költségbecslést is tartalmazó tanulmánytervek az adott határidőre elkészültek. A következő öt-éves tervidőszak most folyó előkészítése keretében születik döntés: melyik változat valósítható meg, és főleg mikor.

Kiss Jenő

Találkozások

Háttérvázat és esettanulmányok a könyvtárosok kapcsolatcultúrájáról

Ez az írás nem átfogó kutatás eredményeinek értékelése, hanem az olvasó és a könyvtáros kapcsolatrendszerének problémakörét később feltárni szándékozó, nagyszabású vizsgálatot megelőző *próbaírás* elemzése. Az elővizsgálatok négy megyei könyvtárban történtek. A vizsgálat tárgya: az olvasó és a könyvtáros találkozásának pillanata, az *interakció* születése volt.

Összegezés helyett célom most csupán a tapasztalt tények által feltárt problémák megfogalmazása, kérdőjel nélküli kérdések felvázolása. A válaszadás a későbbi kutatások feladata lesz.

Találkozáspontok

Az olvasó (a könyvtárhasználó) a könyvtárbalépés első pillanatától kezdve kapcsolatba kerülhet — véletlenül — valamelyik könyvtárossal. Az *előcsarnok* és a *lépcsőház* az ilyen találkozások színhelye. Ekkor a törzsvendégek számára a köszönésen felüli kommunikáció könnyed, természetes, az esetek túlnyomó többségében személyes kapcsolatra utal: „Hogy van? Régen láttuk. Mintha ma egy kicsit sápadtabb volna. Jól áll az új frizurája. Pocsék az időjárás” stb. A könyvtáros(nő) is felszabadult. A futólag váltott néhány mondat kezdeményezője bármelyikük lehet. Az általam megfigyelt és regisztrált 32 találkozás közül 19 esetben a könyvtárosnők kezdeményezték a rövid csevegést. A megszólítottak, egy kivétellel, mind az idősebb korosztályba tartozó férfiak voltak. Az olvasói kezdeményezés nemek szerinti megoszlása szintén a hölgyek felé billenti a mérleget: 13 esetből 8 alkalommal ők voltak a megszólítók. A futó beszélgetés időtartama ilyenkor az átlagosnak két-háromszorosát tette ki. A férfiak — szintén a meglelt korosztály képviselői — csupán néhány udva-

rias bókkal adóztak a megszólított küllemének. A spontán találkozás könyvtáros résztvevői kivétel nélkül mind az olvasószolgálat munkatársai voltak.

A *ruhatár* az első pont, ahol az olvasótermet vagy a kölcsönzést igénybevevő könyvtárhasználó szervezett keretek között, a használati szabályok szerint hivatalosan kapcsolatba kerül a könyvtár munkatársával. A több órán át tartó előcsarnoki megfigyeléseim szerint ennél a pultnál alakul ki a legtöbb élőszavas kapcsolat. Tartalmilag a véletlen találkozások szokásos témái vannak túlsúlyban, de egy-egy ritka látogató, vagy új beiratkozó szívélyes hangú, igen szakszerű eligazítást kap a ruhatárosoktól. Az egyik könyvtárban némi méltatlankodást váltott ki az az — akkor új — igazgatói rendelkezés, amely szerint semmiféle táskát, szatyrot nem szabad felvinni az olvasóterembe. A vihart ragyogó empátiás készséggel szerelte le a ruhatáros néni. Csak egy látogatónál mondott csődöt: a méltóságában mélyen sértett „ügyfél” a művelődési osztály munkatársnője volt. Pár perccel később az olvasószolgálat vezetője nyugtatgatta. Az előcsarnok egyben a *hírlaplappozgató* is, ahol a be nem iratkozott könyvtárhasználók is átnézhetik kedvenc újságjaikat. Itt könyvtáros nincs, a ruhatáros az egyetlen jelenlevő hivatalos személy. Egy-két „szórakozott” olvasót kellett csak tapintatosan figyelmeztetnie: véletlenül a kezében maradt az imént olvasott újság. A ruhatáros nénik a könyvtárak leginkább kommunikációkész munkatársai közé tartoznak.

A ruhatár után a leggyakoribb találkozási pont a *kölcsönzőpult*, az érdemi olvasó—könyvtáros találkozások legáltalánosabb színhelye. A legtöbb könyvtárban a könyvtárhasználati rend előírja, hogy az olvasójegyet helyezték a pultra akkor is, ha csak az olvasótermet veszik igénybe, és nem kölcsönöznek. Az olvasók részéről itt hangzik el a legtöbb kér-

dés, kérés, az általam feljegyzett kapcsolatteremtések csaknem kilencven százaléka. A szaktájékoztató munkatársakhoz az ügyfelek nagy hányadát innen, a kölcsönzőpulttól irányították az alaposabb szakértelmet igénylő kérdések esetén. A *tájékoztató asztalok* az érdemi szakmai tájékoztatás és a legszorosabban vett könyvtáros—olvasó kapcsolatok színpontjai. A könyvtárlátogatók elenyésző hányada veszi csak igénybe az itt dolgozó könyvtárosok szakértelmét: azok, akik valamilyen kötelező feladathoz (szakdolgozat, disszertáció, cikk, tanulmány, referátum stb.) vagy keresetkiegészítő tevékenységhez (növénytermesztés, állattenyésztés, rádió-, illetve tévészerelés stb.), esetleg valamilyen kedvteléshez kívánnak szakirodalmi segítséget kapni a könyvtárban őrzött dokumentumokból. Alig akad viszont olyan könyvtárhasználó, aki a szaktájékoztatóhoz fordulna segítségért zórakoztató olvasmányainak kiválasztásakor, holott a könyvtárlátogatók legnagyobb hányadát az ilyen érdeklődésű olvasók képviselik.

Mikor van lehetősége az izlésformálásra az erre legfelkészültebb munkatársnak? Szerintem, ha a szépirodalmi tájékoztató a kölcsönzőpultnál tevékenykedik, és nem az asztalánál várja az irodalom iránt érdeklődők „rohamát”.

Az egyik megyei könyvtárban van még egy rendhagyó találkozási pont a könyvtár földszintjén: az *információs részleg*. E részleg feladata nemcsak a könyvtárban tájékozódni kívánók eligazítása, hanem a legkülönbözőbb, a város kulturális életére, annak időszzerű eseményeire vonatkozó kérdések megválaszolása is. A menetrendtől kezdve a mozik és a művelődési házak programjain át a sportlétesítmé-

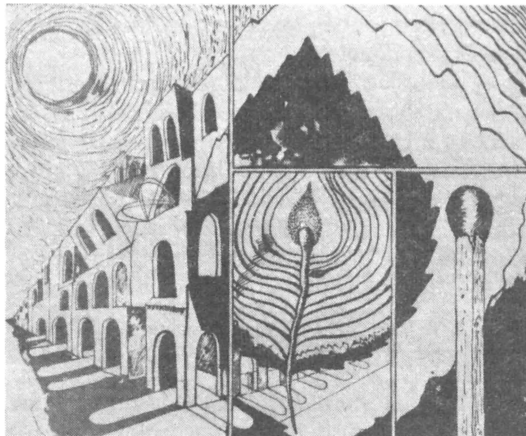
nyek szolgáltatásaiig, valamint a közigazgatási szervek címéig, ügyfélfogadási rendjéig terjed az információnyújtás. Ez a részleg mentesíti a tájékoztató munkatársakat a nem szorosan vett szakmai kérdések fáradságos megválaszolásától. Külön városi telefonvonal áll a távolból tájékozódni akarók rendelkezésére. A *hétköznapi információs szolgáltatás* elől — bár első pillanatra nem tűnik könyvtári feladatnak — nem szabad elzárkózniuk a könyvtáraknak, ez az első lépés ugyanis megnyithatja az utat a lakosság számára a könyvtári szolgáltatások nyújtotta lehetőségek további, tartalmasabb igénybevételéhez.

Az olvasószolgálat

Az olvasó és a könyvtáros találkozásának pillanata azért fontos, mert *mindaz, ami a könyvtárban addig történik, ezt készíti elő*. A gyarapító, feldolgozó, raktározó, nyilvántartó, feltáró munka mind-mind ebben a találkozásban nyer értelmet. A találkozás könyvtáros szereplői az olvasószolgálati munkatársak. Ők a könyvtáros értékközvetítő tevékenységének a szó elsődleges és átvitt értelmében egyaránt a csúcán állnak, az olvasók szemében ők „a” könyvtárosok. Mi sem természetesebb, mint az, hogy e csúcson a könyvtáraknak mind emberileg, mind szakmailag a legkiválóbb munkatársai álljanak. — Ez az elmélet. És mi van a gyakorlatban?

Néhány megyei könyvtárat kivéve az olvasószolgálati osztályokon található a legtöbb szakképzetlen és a legalacsonyabb iskolai végzettségű munkatárs, itt a legnagyobb a cserélődés, de — érdekes módon — ezeken az osztályokon működnek a szakmailag legjobban felkészült, nemcsak a könyvtártudományban, hanem az egyéb tudományterületeken is tájékozott szakemberek. Miért e kettősség? Azért, mert az olvasószolgálat két, igényességét tekintve látszólag eltérő feladatkört hivatott betölteni. A szakmailag rendkívül magas követelményeket támasztó tájékoztatói szerepkört és a szakértelmet egyáltalán nem igénylő kölcsönzési adminisztráció lebonyolítását. Ennek megfelelően az olvasószolgálati — és a könyvtári! — hierarchia legalsó lépcsőfokán a kölcsönzések zömét lebonyolító munkatársak állnak, míg az elit a tájékoztató asztaloknál végzi a legigényesebb könyvtári munkát.

Ha a kölcsönzőpultnál *csak* a kölcsönzés tényének számszerű rögzítése történne, ha a köl-

csönzöpult *csupán* adatrögzítő és -törlő állomás volna, elfogadhatnánk ezt a gyakorlatot, de amíg a pult mögött nem gépek, hanem emberek vannak, addig ez a gyakorlat megengedhetetlen. Ráadásul tudjuk, hogy azokban az országokban, ahol a kölcsönzési nyilvántartást gépek végzik, nem szűnt meg a személyes kontaktus: *könyvtárosok* veszik át, adják ki a dokumentumokat, s az adminisztráció időtartama alig néhány másodperccel rövidebb a nálunk szokásosnál.

A könyvtárhasználóknak több mint fele csak kölcsönözni jár a könyvtárba. Az olvasótermeket tanulás, kutatás, kikapcsolódás céljából felkeresőknek csupán elenyésző része nem kölcsönöz. Így csaknem minden látogató kapcsolatba kerül a kölcsönző könyvtárosokkal, vagyis a kölcsönzöpult az a hely, ahol a legtöbb olvasó—könyvtáros találkozás létrejön. És ide, erre a helyre osztják be a legfelkészületlenebb munkatársakat!

A szaktájékoztató könyvtárosok olvasói igénybevétele — ha nem a kölcsönzöpultnál segítenek, hanem tájékoztató asztaluknál ülnek — elenyésző. Adataim szerint még a tiz százalékot sem éri el: 50 látogató közül 31 csak kölcsönzött; 12 hírlapokat, folyóiratokat is olvasgatott; heten az olvasótermet vették igénybe, a szakrészlegben tartózkodó könyvtárosokat 8 látogató szólította meg (közülük 3 szakmai problémájára keresett megoldást, a többi egy-egy könyv vagy folyóirat holléte felől érdeklődött; 2 esetben a tájékoztató volt a kezdeményező fél); nem kölcsönzött 2 könyvtárhasználó. (Az általam rögzített adatok mind-egyik könyvtárban kísértetiesen egyeztek. A közölt számok átlagoltak, ám az eltérés csak az egyik könyvtárban haladta meg a kettőt: hárommal több látogató volt, aki csak kölcsönzött.)

Az olvasószolgálat irányítói

Kivétel nélkül nagy tapasztalattal, szakmai ismerettel rendelkező, hajszolt, de lelkes munkásai a könyvtárügynek. Világosan látják nehézségeiket, de a bajok orvoslására kevés a lehetőségük. Ennek bizonyítására idézünk néhány részletet a velük folytatott beszélgetésekből:

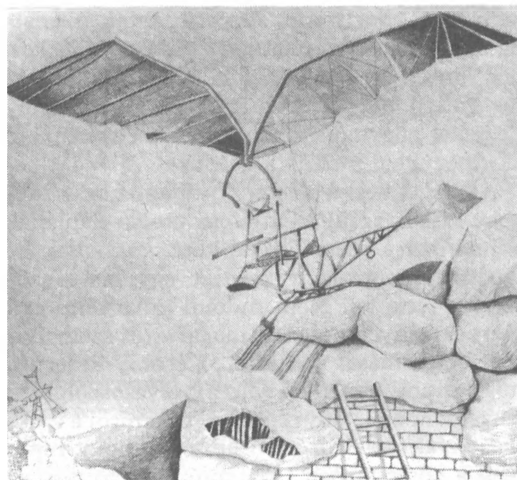
— Tegyen csak félre minden olvasásszociológusi romantikát! Az olvasószolgálati munka nem hivatás, illetve nem csak az, hanem első-

sorban taposómalom. Itt naponta legalább háromszáz ember fordul meg, van, amikor ötszáz. És nem egyenletesen elosztva, hanem két-három órás rohamokban. Nézze, most is sorban állnak a kölcsönzöpultnál! Ezek a gyerekek ragyogóan végzik a munkájukat. [A kölcsönzés adminisztrációja valóban villámgyors, készséges és udvarias. Két lány és két fiú (!) tüsténkedik a pultnál.] Hogy a kölcsönzés lebonyolításán kívül semmit sem ismernek a szakmából? Istenem! Nem könyvtárosok akar-nak lenni, hanem *valamilyen diplomások*. Az idén nem vették fel őket az egyetemre, jövőre ismét megpróbálják. Közben valahol dolgozniuk kell. És nekünk is kell az ember, állandó létszámhiánnyal küszködünk. Ennyi pénzért, amit mi tudunk fizetni, csak a marha jön el ide, ilyen kedvezőtlen időbeosztásban dolgozni — érettségivel. Mert ez a minimum, hogy legalább érettségijük legyen. Ha valamelyiket nem veszik fel a főiskolára vagy az egyetemre, és itt marad, akkor mi küldjük iskolára. Elvégzi a tanfolyamot vagy estin a főiskolát, és akkor már mint hozzáértőt, szakembert — elszípkázza az olvasószolgálatról a gyarapítás, a feldolgozás. Azt a munkát tényleg nem lehet szakmai ismeretek nélkül csinálni. Én meg kapom az újabb csitriket, hogy kikupáljam őket.

— Kénytelenek vagyunk a kezdőket a kölcsönzöpult mögé állítani. A tájékoztatóknak megvan a feladatuk: a naprakész tájékozódás a saját szakjukban. Ők a témafigyelők, ők állítják össze az irodalomjegyzékeket, ajánló bibliográfiákat készítenek, a gyűjteményes kötetek elemző feltárása is az ő dolguk. A csúcsidejében persze ők is a pult mögé állnak, pedig éppen akkor kéne a helyükön lenniük, hisz nemcsak a kölcsönzés csúcsideje van ilyenkor, hanem a tájékoztatásé is. A kölcsönzési rohamok idején én szintén a pult mögött vagyok, hogy mentesítsem őket: jobban szeretem, ha a tájékoztató a saját asztalánál van!

— Nálunk az olvasószolgálatban mindenki a pultnál kezdi pályafutását, még akkor is, ha tájékoztatónak vettük fel. Itt megismeri a magyarak istenit meg a könyvtárat. Meg az olvasókat. A teljesen szakképzetleneket tanítjuk, elmondjuk nekik a legfontosabb tudnivalókat. Hogy miként bánjon az olvasóval? Hát persze, arra is oktatjuk. Többször megmondom nekik: „Itt csak az olvasónak lehet igaza! Ha valami bajod van velem, küldd hozzám! Majd eligazítom.”

— Nálunk nem gond az alacsony iskolai végzettség. A pult mögött is diplomások ül-

nek. Igaz, egyikük még kezdő a szakmában, tanárként végzett az egyetemen, de hamar betanult. Szeretnénk, ha jövőre a kiegészítőn elkezdhetné szakmai képzését is. Itt a létszámihiány volt a gond, főleg az ügyeleti beosztásban. És tudja, kiderült, hogy a többi osztály munkatársai lelkesen állnak a pult mögé, sőt ragaszkodnak hozzá. Élvezik az íróasztal magánya után az „emberszagot”. Amikor lett elegendő számú munkatársunk, akkor is megmaradt ez az ügyeleti beosztás. Nálunk mindenki egy kicsit olvasószolgálatos.

— A kapcsolatteremtés? Egypár éve kísérletet tettünk: hogyan fogadja az olvasó, ha mi kezdeményezünk. Minden látogatót, aki a polcok között keressélt, megkérdeztünk, segíthetünk-e neki. Voltak, akik örültek, voltak, akik csaknem kikérték maguknak a kéréslen gyámkodást. A vegyes fogadtatás egy kissé elbátorítot minket. Nem tudtuk, mire számíthatunk. Aztán valahogy abbamaradt az egész. Most már csak akkor szólítjuk meg a kedves olvasót, ha nagyon tétova, egyébként békén hagyjuk.

— Azt kérdezi, hogy vannak-e rugalmasan alakítható „stratégiáim”? Hát vannak is, meg nincsenek is. Vannak, mert az ember óhatatlanul alkalmazkodik az olvasó stílusához, gondolkodásmódjához, no meg a kérdéseiből és az én kérdéseimre adott válaszokból végül is kiderül, hogy mit akar. És még sincsenek, mert a fene sem gondolkodik azon, hogy most éppen stratégiát alkalmaz-e vagy sem. Jön az magától. Az előbb arról beszélt, hogy a pszichológiát nagyobb óraszámokban kéne tanítani a könyvtárosképzés keretében. Nem tudom,

használna-e. Én csak azt látom, hogy az ide olvasóként járó pszichológusok éppen az emberi kapcsolatok terén a legtehetősebbek. Némelyik olyan kuka, hogy harapófogóval sem lehet kihúzni belőle, mit is akar, némelyikük meg azt sem veszi észre, hogy tükön állok, mert annyi más tennivalóm volna, ő meg csak beszél és beszél. Hát ha a pszichológiai műveltség ide is vezethet, akkor maradjanak csak az embereim akár analfabéták ebben, de egyébként normálisak.

— Stratégia? A kapcsolatteremtéshez nincs. A főiskolán csak a referenszkérdések megoldási stratégiáját tanultuk, és az nagyon jó volt. Ma is sok hasznát veszem. Egypár éve órákat adok a főiskolán, ilyenkor helyzetjátékokat csinálunk, de az az igazság, hogy az élet egészen más. És mindig más. Ugyanaz az ember is más egy hét múlva. Türelmesebb vagy türelmetlenebb. És mi is így vagyunk.

— Először merészségnek tűnt, hogy fiúkat vettem fel, annyira elszoktunk tőlük. De láthatja, remekül csinálják. Sokkal egyenletesebb a teljesítményük. Nem hisztiznek, és *mindig* udvariasak. Kár, hogy el fognak menni! Hiányoznak a férfiak az olvasószolgálatokból. Van egy kisregünk — a legjobb tájékoztatónk, de az idén nyugdíjba megy. Hárman sem tudnák pótolni. Nemcsak a pult mögöttiek pótlása a gond, hanem az eltávozó tájékoztatóké is. Jó szakemberek kellenének ide, azok meg ennyi pénzért nem jönnek. Mielőtt ide kerültem volna az Alföld déli csücskéről, kutató biológus voltam. Ide jöttem férjhez, nem tudtam másutt elhelyezkedni, megpályáztam a szaktájékoztatói munkakört. Később kiegészítőn elvégeztem a könyvtárszakot — kellemes játék volt —, így lettem könyvtáros. Lelkembem nem tudtam filoszvá válni, belül a természettudományok imádója maradtam. Azért a könyvtár sem idegen tőlem. Apám könyvtárigazgató volt, édesanyám pedig osztályvezető az egyetemi könyvtárban.

— Az olvasószolgálati munkában a beleérző képesség, az empátia nagyon fontos. Nem hanyagolható el az egészséges önbizalom sem. Hogy a könyvtáros merjen az olvasótól kérdezni. Ehhez az önbizalomhoz pedig elengedhetetlen a szakmai hozzáértés. A kezdőknél éppen ez a baj. Még azoknál is, akik a főiskoláról jöttek ide dolgozni friss diplomával. Ők ismerik a szakmát, de ezt a könyvtárat még nem. Ezt is meg kell tanulniuk! Ezért a visszahozott könyvek visszaosztása az első tevékenység, amit rájuk bízunk. Azután jöhet csak a többi.

A szakképzetleneket meg, mihelyt lehet, beiskolázzuk, hogy legalább a szakmai minimummal rendelkezzenek. Érdekes megfigyelni, hogy a kezdetben bátortalanok, amint jobban megismerik a szakmát és a könyvtárat, mennyivel bátrabban „kommunikálnak” az olvasókkal.

— Az olvasószolgálat vezetője nemcsak a háttérből irányít, nemcsak a kollégák munka-beosztásának örökké gondot okozó kérdéseivel foglalkozik, hanem a pultnál és a szaktájékoztatásban is tevékenyen jelen kell lennie. Így csinálta ezt az elődöm, és így csinálom én is. Így a saját bőrömről érzem a nehézségeket.

Érdemben csak az egyik *könyvtárigazgató*-val tudtam beszélgetni:

— Valóban sok nehézséget okoz ez az egész országban elterjedt „fruska”-probléma. Következményei alól mi sem tudjuk maradéktalanul kivonni magunkat. Látszólag igen kedvező helyzetben vagyunk, hisz itt a megyeszékhelyen a főiskola, de a végzetek nem nagyon tolongnak nálunk. Inkább tanítani mennek. A könyvtári munka időbeosztása és a kis fizetés nem vonzó. A hallgatók nagy része vidéki, és az albérltet a könyvtárosi kezdő fizetésből

nem lehet megfizetni. Emiatt nálunk is találhatasz az olvasószolgálatban szakképzetleneket, igaz, mindegyikük végzi már a főiskolát esti tagozaton, vagy felvételire készül. A törzsgárda pedig nagy tapasztalatú, jó szakemberekből áll, magukkal húzzák a kezdőket.

Az egyik könyvtárban rendhagyó beszélgetésre is sor került. Ottlétem utolsó napjának délutánján a személyzetis kért, számoljak be tapasztalataimról. A kérdést egy kissé szorongva tette fel. Nem tudtam mire vélni ezt, mert szerényen higgadt, magabiztos személyiség benyomását keltette. Később kiderült, hogy kínos élménye volt az olvasószolgálati osztályon: egy könyvet keresett, amiről a szaktájékoztató határozottan állította, hogy nincs meg a könyvtárban. Alapműről lévén szó, ez hihetetlennek tűnt neki. Utánanézett a katalógusban, és a keresett művet meg is találta. Az olvasószolgálat személyi ellátottságát ő is kétségbeesítőnek tartja, a megoldást a meglévő szakképzetlen munkaerők beiskolázásában, a szaktájékoztatók esetében pedig a szakmai továbbképzésben látja. (*Folytatjuk*)

Biegelbauer Pál

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 40. évfordulója alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *K. Nagy Sándornak*, az Agroinform nyugalmazott főigazgatójának az **ÁPRILIS NEGYEDIKE ÉRDEMREND**et, *Rejtő Istvánnak*, az irodalomtudomány kandidátusának, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára igazgatóhelyettesének a **MUNKA ÉRDEMREND** arany fokozata, *Pálffy Lajosné*nek, a Szakszervezetek Komárom Megyei Tanácsa könyvtárvezetőjének, *dr. Szilágyi Vilmosné*nek, az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár osztályvezetőjének, továbbá *Vég Lászlóné*nek, az Országgyűlési Könyvtár nyugalmazott főkönyvtárosának a **MUNKA ÉRDEMREND** ezüst fokozata; a 75. nemzetközi nőnap alkalmából *Domine Jánosné*nek, a Mezőgép Vállalat mosonmagyaróvári gyáregysége nyugalmazott könyvtárosának a **MUNKA ÉRDEMREND** arany foko-

zata, *Ifjú Józsefné* nyugalmazott lébénymiklósi községi könyvtárosnak a **MUNKA ÉRDEMREND** bronz fokozata; nyugdíjazása alkalmából, eredményes munkája elismeréseként *Kovács Mária*nak, a SZOT könyvtárvezetőjének a **MUNKA ÉRDEMREND** arany fokozata kitüntetését adományozta.

A művelődési miniszter az 1985. évi pedagógusnap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *Demeterné Bogdándy Margit*nek, a tatabányai 314. sz. Szakmunkásképző Intézet könyvtárosának, *Hévízi Eszter*nek, a Békés Megyei Pedagógiai Intézet könyvtárvezetőjének, *dr. Kamarás Árpádné*nek, a győri Jedlik Ányos Ipari Szakközépiskola, valamint *Légrádi Imréné*nek, a soproni Széchenyi István Gimnázium tanár-könyvtárosának és *dr. Váradi Györgyné*nek, a Sátoraljaújhelyi Mezőgazdasági Szakközépiskola és Szakmunkásképző Iskola könyvtárosának a **KIVÁLÓ MUNKÁÉRT** kitüntetését adományozta.

Látogatóban a szegedi Somogyi Könyvtár új épületében

Sok fórumon esik szó manapság a cserearány-romlásról, az olajár-emelkedésről, a beruházások visszafogásáról, hazánk gazdasági problémáiról. Mindezek ellensúlyozása megfeszített munkát, nagyfokú takarékoságot, lemondást követel mindenkitől, a könyvtáraktól és a könyvtárosoktól is. Ilyen gazdasági helyzetben érthető, ha kétszeresen örülünk minden olyan hírnék, amelyik megvalósult könyvtári álmokról, egy-egy új könyvtári épület átadásáról szól. Egy tavalyi könyvtáravatás különösen örvendetes: 105 évvel azután, hogy Somogyi Károly esztergomi kanonok 43 ezer kötetes könyvtárát az árvíz sújtotta Szeged városának adományozta, a könyvtár 1984-ben birtokba vehette új épületét, amely méltó hajléka a legnagyobb magyar vidéki közművelődési gyűjteménynek.

Az építkezés és a költözés történetét a szegedi könyvtárosok dicséretes módon az *Épülünk és a Költözünk* című, „időszaki hírharsonában” örökítették meg, megkönnyítvén ezzel a majdani könyvtártörténeti kutatók, valamint e sorok írójának munkáját, aki ezúton kéri felmentését a plágium vádjá alól, a pontos adatok közléséhez ugyanis e két kiadvány anyagát használta fel.

Az építkezés

A Somogyi Könyvtár építkezése európai normával mérve is a könyvtárépítészet élvonalában említhető, hazai viszonylatban pedig a legnagyobb közművelődési könyvtári építkezés a felszabadulás óta. Méretei és a munka kivitelezése alapján a világhírű skandináv könyvtárakkal egy szinten említhető. Könnyen érthető tehát, hogy ma a város egyik büszkesége, és idegenforgalmi látványosságként is felkeresik az arra járók. Az a lokálpatriotizmussal teli jóézés, amellyel a szögediek

birtokba vették „a könyvtárát”, dicséretes. Szeged példakép lehet olyan városoknak, amelyekben még ma is mostoha sors jut a könyvtáraknak osztályrészül.

A könyvtári építési program a 70-es évek elején a BUVÁTI tervezésében indult, a kiírt pályázatot a *Pomsár János* vezetése alatt álló tervező csoport nyerte el. Tagjai: *Péterfia Borbála* építész tervező, *W. dr. Arató Anna* statikus tervező, *Horváth László* és *Tölgyes Margit* gépész tervezők, valamint *Reichard Ágnes* belsőépítész. Az először elkészült tanulmánytervben még 23 ezer négyzetméter szerepelt, ezt azonban gazdasági okokból és a József Attila Tudományegyetem Könyvtárának kilépése miatt 9130 négyzetméterre csökkentették, 102 millió forintos tervezett költséggel. Az alapozási munkákat 1978-ban kezdték el, a fővállalkozó kivitelező a Délmagyarországi Építőipari Vállalat volt. Idézem az *Épülünk* 1. számából: „A hatszintes, közel 10 000 m² alapterületű épület a VI. ötéves terv legnagyobb szegedi beruházása. Dóm téri frontjának hossza 73, mélysége 26 m. A könyvtár az alapterületből 6025, a levéltár 1202, az ételbár 1075 m²-rel részesedik, közös használatú: 825 m².

Az épület alapjába és felépítményébe együttesen 8500 m³ vasbeton került, ebből a cölöpök készítésére, a résalapozásra és a sicalapozásra 4600 m³-t használtak föl. A vázszerkezet előre-gyártott elemeiben 1680 m³ vasbeton van, és további 2150 m³ betont a helyszínen öntöttek. A vasbeton oszlopok, pillérek, födémgerendák és panelek együttes hosszúsága 8500 métert tesz ki, egymáshoz illesztve akár Algyőig elnének. A betonvas és acélgerendák súlya együttesen 1500 tonna. A mélyépítők 4100 m³ földet emeltek ki, szállítottak el, és 1500 m³ homokot hordtak a helyszínre.”

A tervezés során nagy gondot fordítottak arra, hogy a könyvtár épületömbje harmonikusan illeszkedjék a Dóm téri épületegyüttes-

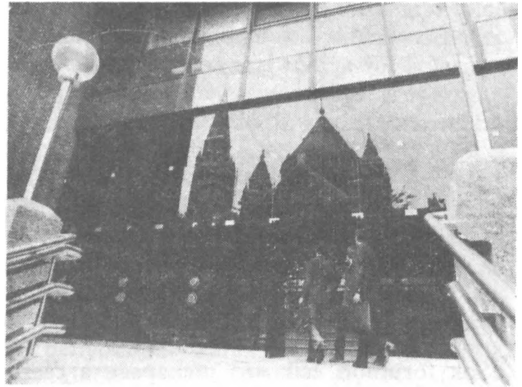
be. Ezt elsősorban megfelelő burkolat alkalmazásával igyekeztek elérni, s kevésbé a forma megválasztásával. *Tarnai István* építész írja erről: „A szegedi Dóm tér, egységes megjelenése ellenére, csaknem ezer év építészetét öleli fel. Az együtttest a kora gót *Dömötör-torony*, a barokk stílusú görögkeleti szerb templom, a Szegedi Akadémiai Bizottság klasszicista székháza, a neoromán fogadalmi templom és plébánia, valamint a *Rerrich Béla* tervezte nagyszerű klinkerarchitektúra képezi. Ezt egészítette ki a 70-es évek végén a környezet arányos formarendszerére hangolt, általam tervezett SZOTE oktatási épület. A tér legújabb s jó ideig utolsó épülete viszont szakít e tér épületeinek formarendjével, csupán anyag- és színhasználatával igazodik a környezethez. Kissé robusztus megjelenésével, nagy tömegű plasztikáival figyelmet keltő feszültséget, nagyvonalú és részleteiben finom építészetet eredményezett. Mindez megfelelő harmóniát teremt a korban és stílusban nagy skálát átfogó Dóm téren, amely értékeihez méltó épülettel gazdagodott.” (*Épülünk* 3. sz.)

Igen sok gondot okozott a környezethez alkalmazkodó burkolat beszerzése, hazánkban ugyanis jelenleg nem gyártanak klinkertéglát, emiatt azt a Német Szövetségi Köztársaságból kellett behozni. *Tóth Béla* igazgató így ír erről: „...az építészek, tervezők, kivitelezők egy évig keresték a téglát, amelyikből méltó palástot tudnak szőni ránk. Sajnos, városunkban régen nem égetnek, de az agyagos Alföldön se, sőt a kicsi hazában sem. A szomszédos testvéri országok is elfelejtették, hogyan kell kétszer égett klinkert gyártani! Nem felejtették el a tőkés Németországban. S mi nagycímletű dollárokért vesszük meg, ha azt akarjuk, hogy szögédinek mutassa magát a házuk. Kell hozzá 276 ezer téglá, ami belekerült 82 000 dollárba (!)...” (*Épülünk* 2. sz.)

Az épület külső formája első pillanatban szokatlan: a felfelé lépcsőzetesen kiszélesedő épülettömb nyugtalanító érzést kelt a szemlélőben, de talán éppen ez az érzés az, ami elindítja a kíváncsiságot az épület felé, s arra ösztönzi, hogy ezt a külsőleg szokatlan épületet belülről is megismerje.

Az épület belseje

Az utca szintjéről néhány lépcső vezet az impozáns közönségbejáraton át az épületbe, amelyből — mint már említettük — a könyvtár

MTI Fotó — Nagy László felvétele

6025, a levéltár 1202 négyzetméter alapterületet használ. A közös használatú terek alapterülete 825 négyzetméter. A látogatók a levéltárba a közös előcsarnokon és lépcsőházon át, illetve lifttel juthatnak el. A megosztást a szükség indokolta, és mint minden szükségmegoldás, veszélyeket is rejt magában. Az egyéves közös használat azonban azt mutatja, hogy sikerült megtalálni az együttélés módját, egyelőre nem adódtak zökkenők a közös használatból. Előbb-utóbb (újabb 100 év elteltével?) a levéltár feltétlenül önálló elhelyezést kap, és ekkor a könyvtár birtokba veheti majd a jelenlegi levéltári területeket is. Talán furcsa, hogy egy új épület ismertetése során a könyvtár újabb helyigényéről esik szó, de az átköltözés és az elhelyezkedés utáni helyzet teljes mértékben igazolta az előzetes számításokat, amelyek szerint a könyvtári épület nem lesz képes a mostani ütemű gyarapodás befogadására. A meglévő állomány elhelyezését is csak olyan módon lehetett megoldani, hogy az olvasói terekben 210 cm, a raktári terekben pedig 250 cm magas állványzatot építettek be. Ismét *Tóth Béla* igazgatót idézem a beköltözés előtti időkből: „Nagy gond... az állomány elhelyezése... A mostaninál majdnem hatszor nagyobb területre megyünk, s nem férünk bele! Különösen raktározási szempontból nagyok a fájdalmaink... 8722 fm. új állvány áll rendelkezésünkre. A jelenlegi könyvvagyonyunk 8254 fm. Évi gyarapodásunk ... 14 000 mű. Ennek férőhelyvonzata évi 350 fm., amiből következik, hogy az új helyen a gyarapodásra nincs lehetőség!

A ház a meglévő állományunknak is csak egy részét képes befogadni! Aminek eredendő oka

közismert, az ugyanis, hogy az anyagiak miatt két épületszárny hiányzik! És az új ház nemcsak raktár. Működünk, forgalmaznunk kell benne.”

A bejáratnál nagyon hiányzik a szélfogó, az ajtóknál nincs légfüggöny, emiatt a hideg levegő közvetlenül jut be az előcsarnokba, onnan tovább az alagsori terekbe. Ez az ott elhelyezett folyóirat-olvasó és büfé használatát a téli időszakban igencsak megnehezíti, aminek kellemetlen következménye különösen érezhető volt az elmúlt, hideg télen.

Az előcsarnok különben rendkívül dekoratív. A nemes anyagok használata jó benyomást kelt: a sötét gránit lépcsők, a rozsdamentes acélból készült lépcsőkorlátok, a melegbarna klinker burkolat, a jól megválasztott világítótestek kiemelik a közösségi tér szépségét. Nem csodálkozom azon, hogy — amint a szegedi könyvtárosok mesélik — a városban lassan szokássá válik az esküvői szertartás utáni fényképezés színhelyéül a könyvtár előcsarnokát választani. Gond van azonban a büfé üzemeltetésével: a Vendéglátó Vállalat jelenleg nem vállalja ezt a feladatot, bár a büfé raktára is az ő területén át közelíthető meg. Kellemtelen az is, hogy az előcsarnokban nincs kellő számú villamos csatlakozási lehetőség, így takarításakor az eszközök csak hosszú vezetékek segítségével csatlakoztathatók. Az előcsarnok ad helyet a kiállításoknak: Jól összeállított bemutató tájékoztatója az áthaladókat a könyvtár alapítójáról és az intézmény történetéről, ezenkívül alkalmi kiállításokra is van lehetőség. Viszont sajnos éppen a kiállítások miatt nem szerencsés a ruhatár elhelyezése, kicsi a kiadópult a nagy forgalomhoz képest, és a merev fogasrendszer is nehezíti a kiszolgálást. Igen jól szolgálja azonban az olvasókat és a könyvtárosokat az alagsori előadóterem, amely a büfé és a folyóirat-olvasó helyiségeivel egybenytva kiválóan alkalmas rendezvények tartására.

Az előcsarnokon át, a központi ellenőrző pont érintésével juthat el a látogató az olvasói terekhez vezető lépcsőházba, illetve a liftekhez, továbbá a földszinten elhelyezett gyermekkönyvtárba. A központi ellenőrző pont egyben a kölcsönzési adminisztráció székhelye is, itt bonyolódik le mind a felnőtt, mind a gyermekrészleg könyvforgalma a hagyományos kartonos kölcsönzési rendszerrel. Én itt szívesen láttam volna valamilyen modernebb kölcsönzési eljárást (fényceruza — vonalkód!), jobban illett volna az új könyvtárhoz.

Részlegek és részletek

Gondos belsőépítészeti munkát tükröz a gyermekkönyvtár; a zöld színű falburkolat, a vele harmonizáló, igen jó minőségű zöldes szőnyegpadló. A bútorzat is alkalmazkodik az együtteshez: a termet sárga-fehér színű TÉKA állványzattal rendezték be. Kár, hogy az itteni katalógusszekrények több kívánnivalót hagynak maguk után (a nyárs és a címketartó, valamint a vendéglap hiánya), ezek utólagos pótlása nagy gondot okoz a könyvtárosoknak, viszont igen jók az iparművész által tervezett tájékoztató feliratok.

A gyermekkönyvtárból közelíthető meg a meseszoba, amely kiscsoportos foglalkozások tartására alkalmas, ezenkívül kötetlen tartózkodási lehetőséget nyújt a gyermekeknek. Jó idő esetén a gyermekkönyvtárból ki lehet jutni az egyik olvasóteraszra. A gyermekek zenei érdeklődésének kielégítésére külön zenei részleg szolgál.

A földszintről lift vagy a külön esztétikai élményt nyújtó fölépcső visz az emeletre, ahol a további olvasói terek a következő tagolásban helyezkednek el: *I. emelet*: folyóiratok, zeneművek, hangtár, képzőművészetek, zeneszoba; *II. emelet*: központi tájékoztatás, kölcsönözhető állomány (szak- és szépirodalom), igazgatási és gazdasági irodák, hálózati irodák; *III. emelet*: kutató—olvasói övezet, különgyűjtemények (Somogyi-émlékkönyvtár, eszperantó gyűjtemény, Dettre-hagyaték, Vasváry-gyűjtemény), térképek, mikrofilmek, helyismereti gyűjtemény; *IV. emelet*: raktári terek, hírlaptár, biztonsági raktár, gépészeti berendezések (kazánház, liftház, szellőző berendezések).

Az épület északi oldalán levő személyzeti és gazdasági bejáron át közelíthetők meg a műhelyek, anyagraktárak, gépészeti helyiségek, személyzeti öltöző, fürdő stb. De most ismét kövessük az olvasó útját az első emeletre, ahol gazdagon felszerelt zenei részleg várja az érdeklődőt: hatezer hanglemez helybeni, kétezer pedig otthoni használatra is kölcsönözhető. 40 hallgatóhelyen 12 csatorna vételére van lehetőség a zenei részlegben, az egyedi kívánságokra 6 külön lemezjátszót állítottak be, további 5 × 2 hallgatóhely pedig a nyelvtanulókat szolgálja.

Ezen az emeleten található a gazdag folyóirat-állomány és a képzőművészeti gyűjtemény is. A zeneszoba, amely a nagy térből közelíthető meg, kisebb rendezvényeknek is otthont ad.

Felszereléséhez pianínó és hi-fi torony tartozik. Kár, hogy a helyiséget nem védték meg az utcai zaj beszűrődésétől, ez zavarja a hallgatókat. A zeneszoba hallgatórésze házi kivitelezésben készült, vezetékrendszere többszörös átjátszási lehetőséget nyújt. A helyiség szőnyegpadló burkolata kiváló minőségű, a lépések zaját teljesen elnyeli, színei harmonizálnak a berendezés és a falak színével. Az I. emelet nem teljes egészében tartozik a könyvtárhoz, az alapterület mintegy 50 százalékát a levéltár veszi igénybe.

A II. emelet már teljesen a könyvtár céljait szolgálja: itt van a legforgalmasabb részleg, itt tárolják a könyvtár kölcsönözhető állományát, és ezen az emeleten vannak az igazgatási, a gazdasági és a hálózati irodák, továbbá az állománygyarapítás, feldolgozás munkahelyiségei. A mintegy 800 négyzetméteres olvasói térben tárolják a kölcsönözhető szak- és szépirodalmi állományt a 210 cm magas tölgyszínű TÉKA állványzaton. Szabadpolcos térben ez túl nagy magasság, de a raktári terek szűkösége miatt engedményt kellett tenni. Ezen a szinten helyezkedik el a központi tájékoztatás, amely elsősorban az új, mikrokártyás rendszerű katalógusra támaszkodik. Ismertetése nem tartozik ugyan szorosan az épületet leíró cikk keretébe, annyit azonban el kell mondani róla, hogy segítségével sikerült használható feltáró eszközt létrehozni a régebbi állományról is.

Az emeleti szinteket a kölcsönzési adminisztrációs és ellenőrző ponttal könyvszállító lift köti össze, a visszahozott dokumentumokat ezzel juttatják el tárolási helyére.

A felső emeletek

A III. emelet a könyvtár csendes övezete, itt van a kutatói—olvasói tér, és itt találjuk a különgyűjteményeket. Külön érdemük a tervezőknek és a tanácsadó könyvtárosoknak, hogy műemlék formájában megőrizték a Somogyi Könyvtár korhű berendezését, és azt az új épületben az alapítványi könyvtár mintegy 36 százalékának az eredeti felállításnak megfelelő tárolására használják. Hagyományos külön olvasóterem nincsen, az olvasóasztalok közvetlenül a tároló állványzat szomszédságában helyezkednek el, a kiszolgálás azonban a könyvtárosok dolga, a rendszer itt nem szabadpolcos. A tároló állványzat szokatlanul magas, 250 cm, ezért csak fellépővel lehet használni. Ennek oka a korábban már jelzett férőhely-hiány.

A Somogyi alapítványi könyvtár olvasói részlegében külön érdekesség, hogy megőrizték a régi, hosszú olvasóasztalokat és az olvasók ma is ezek mellett használhatják az alapítványi könyvtár anyagát. Egyébként több új hazai könyvtárban is talákoztunk hasonló törekvésekkel a régi állomány műemléki tárolására (a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtára, a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtára). Az alapítványi könyvtárba került állomány konzerválását *Kastaly Beatrix* tanácsai alapján végezték a könyvtárosok. Az alapítványi könyvtárban tárolt értékes könyvállomány megköveteli, hogy mielőbb helyi restaurátor részleget hozzanak létre a könyvek további romlásának megakadályozása végett. A III. emeleten tárolják — külön helyiségben — a térkép- és a mikrofilm-állományt, az újjászervezés alatt álló helyismereti gyűjteményt, az eszperantó gyűjteményt és a Dettre-hagyatékot is. Ugyancsak külön helyiség jutott a Vasváry-gyűjteménynek, amely az amerikai magyarság életére vonatkozóan egyedülálló és nagyértékű forrásanyagot tartalmaz, a kutatók együtt találják itt a hírlap- és könyvanyagot.

A helyiségek berendezése a célszerűség jegyeit viseli magán. Gondot okoz a viszonylag nagy térben az olvasók felügyeletének megszervezése, valamint a könyvrongálók elleni fokozott védekezés. Ennek érdekében már kezdettől fogva kizárták a melléklépcsőn való közlekedés lehetőségét, s az épület csak a fő ellenőrzési ponton keresztül hagyható el.

A III. emelet szintjén véget ér az olvasói forgalom lebonyolítását szolgáló főlépcsőház, innen már csak a szolgálati lépcsőházon juthatunk tovább a raktári térbe, a IV. emeletre. Ezt a szintet megosztva használja a könyvtár és a levéltár. A robbanásveszély miatt itt helyezték el a központi fűtést és a melegvizellátást szolgáló gázkazánokat, a felvonók gépházát, a tetőtéren pedig a szellőzőberendezés gépegységeit.

Technikai megoldások

Külön leírást érdemelnének az épület gépészeti, technikai berendezései, ez azonban már megfelelő szakismereteket kíván, és bizonyára amúgy is foglalkoznak majd vele az építés szakmai körökben. Néhány érdekesség azonban mégis idekiváncokzik. Az *Épülünk* 2. számában írja Tóth Béla igazgató: „Az épületet 3266 m² reflexiós, orosházi gyártmányú, hőszigetelt üveg uralja, amely ragasztott techno-

lógiaival készült, s ettől biztonságivá minősült. A káros fények 20%-át kiszűri ...

Az épületben 6 lift működik. A főbejárat felől kettő kizárólag személyszállításra szolgál. Az udvar felőli kettő, amely az utcaszinttől a padlásszintig jár, személy- és teherszállításra — 500 kilogrammig — alkalmas. Mozgássérült olvasóink, valamint a babakocsival érkező kismamák ezek útján juthatnak föl az épület különböző szintjeire. Az épületet átszeli a százkilós teherképességű könyvlift, a tájékoztató pultot érintve. Az öt darab emelőszerkezet a Ganz-Mávag Felvonó Gyárának SCHINDLER néven ismert terméke ...

A szintenként működő kapcsolószekrényeket Pécssett gyártotta a MEGYESZER. Az álmennyezetben elhelyezett világítótesteket mézőnként, sajnos nem oszloponként, működteti. Az épületbe 800 darab villanykapcsolót szereltek be.

A villanyszerelési munkákkal együtt szólunk a füstjelző automatákról. A rendszert az MMG (Mechanikai Mérőműszerek Gyára) készítette. A radioaktív füstjelző adapter impulzusait villamosvezetékek juttatják a kijelző műszerfalra, riasztóberendezésekre. Az érzékelők száma 119 db, további 50 db »tűzjelző kézi jeladó« (kalapácsos) is szolgálja a tűz elleni prevenciókat. A villamos berendezés tervezője *Oszlanszki Sándor* mérnök (BUVÁTI). Az elektromos rendszer költsége 12 millió forint.

A fűtés, hűtés 6 db kazánját NSZK licenc alapján a FÖBER gyártotta 1 820 000 forintért. Okos vezérlői a mindenkori hőmérséklet függvényében automatikusan kapcsolják a kívánt 1, 2, 3, 4, 5, 6-os számú kazánokat. A fűtőkör három rendszerből áll: 1. Alapfűtés acéllemez radiátorral; 2. FAINCOL fűtő, hűtő radiátor, villamos ventilációval, csővezetékrendszerrel; 3. Klímaszekrények révén történő légfűtés—hűtés az álmennyezetten keresztül. Sajnos, páráztató készülék drágasága miatt nem került rendszerünkbe. Várható következménye a könyvek kiszáradása, törékenysége, idő előtti pusztulása.

Amíg a hőközpont, robbanásveszélye miatt, az épület tetőszintje fölött helyezkedik el, addig a hűtőközpont az alagsorban. Ennek feladata, hogy a kettős, hármas rendszerekre rádolgozzon, nyáron is bizonyos hőmérsékletet állandósítson. Műszaki érdekessége, hogy STÁFA automatikával, a külső hőmérséklet függvényében váltja a hűtést fűtésre. Az önműködő vezérlőt, valamint a hozzátartozó ra-

diátorokat a Jászberényi Hűtőgépgyár szállítja...”

Megjegyzések

Az elismerő szavak mellett nem mellőzhetjük a bírálatot sem, annak érdekében, hogy a jövőben ezeket a buktatókat is elkerülhessük. Az elsők között az épület külsejét, a felfelé kiszélesedő lépcsőzetes formát említtem, amely pusztán formai játéknak tűnik, mert az így nyert alapterület nincs arányban az általa okozott üzemeltetési problémákkal: a kiugró „dobozok” lehülése túlzottan nagy, az ablakok tisztítása szinte lehetetlen, ezenfelül az egyszeri ablaktisztítás költségei 90 ezer forintba rúgnak.

Igen szűkre méretezték a könyvtári személyzet közösségi helyiségeit. Van ugyan teakonyha, de mérete nem arányos a dolgozók számával. A zuhanyozókhoz nem készült öltöző, azokat utólag kellett szükségmegoldással kialakítani. A neonszővek kellemetlen zúgása mind a könyvtárosokat, mind az olvasókat zavarja; a mérés szerint eléri a 45 decibelt. Mesterséges fényre viszont egész nap szükség van, mert a természetes megvilágításra az épületben kevés a lehetőség. Eddig nem sikerült kielégítően megoldani a fűtési és a hűtési rendszer összehangolt működését sem. A könyvtárosok levegőtlenésre panaszkodnak, részben a levegő rendkívüli szárazsága miatt, amely a könyveknek is árt.

A könyvtári üzem még ma is a bejáratás időszakában van. A belépő új alkalmazottak száma igen nagy volt. 65 új munkatárs felvételére nyílt lehetőség. Lényegesen megnöttek az üzemeltetési költségek is. Az épület végül 238 millió forintba került, ehhez még a berendezés 13 millió forintos költsége járult.

Az olvasók megkedvelték az épületet, ezt a növekvő használói számok igazolják: 1985. május 10-én 13 626 beiratkozott olvasója volt a könyvtárnak, mintegy 15 százalékkal több, mint a korábbi években. Az eddigi rekord a napi 1200 látogató volt, az átlagos látogatási szám 900.

Az írásos bemutatás csak vázlatos képet tud adni az épületről, ezért e sorok írója azzal zárja a Somogyi Könyvtár új otthonának ismertetését, hogy mindenkinek ajánlja az épület személyes megtekintését, különösen azoknak, akik esetleg épp könyvtári építkezésre készülnek.

Mezei György

Mire méltó az encsi könyvtár?

Klasszikus költőnk, József Attila születésének 75. évfordulóján, 1980-ban a nevét viselő encsi nagyközségi-járási könyvtárról kitűnő írás jelent meg a *Könyvtárosban* Fazakas Zsigmondné hatvani könyvtárigazgató-helyettes tollából (*Könyvtáros*, 1980. 12. sz.). A szerző arra kereste a választ — a kérdést már a cikk címében megfogalmazva —, hogy méltó-e Encs nagyközség közművelődési könyvtára nagy költőnk nevének viselésére. Mivel személyes kapcsolatok nem fűzték József Attilát az abaúji településhez, egyedül a színvonalas könyvtári munka jogosíthatta fel a könyvtárat a névválasztásra, illetve -viselésre. Az alapos szakmai elemzés végkövetkeztetése: a könyvtár, elsősorban az olvasómozgalomban, a közéletiség és a hálózati munka terén elért teljesítményei alapján méltó rá.

Azóta eltelt öt év. 1984. január elsejével az alig hatezer lakosú Encs városi rangot kapott, s egyben megszűnt az ország egyik legtöbb települést — 82, főleg kisközséget — számláló járása. Változott-e a könyvtár helyzete, javultak-e a működés tárgyi feltételei, bővült-e a könyvtári szolgáltatások köre, nőtt-e színvonal? Az 1984-ben várossá emelt települések könyvtárát bemutató sorozat utolsó cikkében érdemes talán erre választ keresni.

Súlyos épületgondok

Az alapításának negyedszázados évfordulóját ünneplő encsi könyvtár 1961 nyarán költözött új otthonába (addig a művelődési házban birtokolt egy szűk szobányi albérletet), amelyet 300 ezer forintos költséggel építettek. Aztán 1967-ben 150 ezer forintos bővítésre került sor, itt is elkészült a galéria, és mindenki azt gondolta, ideális körülmények között működhet a járási könyvtár. 1970-ben például *Szente Ferenc*: Hogyan szolgál az olvasószolgálat? cí-

mű cikkében (*Könyvtáros*, 1970. 5. sz.) képes illusztrációként az encsi járási könyvtár „hangulatos enteriőrjét” láthattuk.

A mai valóság ezek után lehangoló. A művelődési ház udvarában szerényen meghúzódó, felvonulási épület benyomását keltő könyvtár elhelyezése méltatlan József Attila nevéhez és Encs városi rangjához. Az összes hasznos alapterület 169 négyzetméter, és ebből a felnőtt olvasó—kölcsonzó térre csak 62, a gyermekrészlegre (külön épületrészben!) 42 jut. Ehhez képest fényűzésnek tűnik a három iroda 49 négyzetméteres nagysága. A városi könyvtár raktára 16 négyzetméter, de ezt munkahelyként és szociális helyiségként is használják.

Az idézett 1980-as cikk is kicsinek és korszerűtlennek minősítette az épületet, de a szerző, információi alapján, bizakodott: 1982—83-ban 11 milliós költséggel felépül az új könyvtár. Sajnos, ebből nem lett semmi! Bármennyire fájó, mégis le kell szögezni, hogy ilyen elhelyezési körülmények között mégoly lelkes és áldozatkész könyvtárosi munkával sem lehet városi színvonalon dolgozni. Nem kis gondja ez a fiatal város tanácsának, mert sokan kopogtatnak ajtaján hasonló nehézségek megoldását várva. A művelődési osztály vezetőjének véleménye szerint a kialakulóban levő új városközpontban kell a leendő könyvtár helyét megtalálni, amelynek építéséhez még a szükséges anyagiakat is elő kell teremteni. Talán egy előregyártott elemekből felépítendő (FORFA) épületrész ideiglenesen segíthetne a gondokon, de az alapproblémát nem oldhatja meg. *Encs városnak új tanácsi közművelődési könyvtárra van szüksége, csak ez szavatolja a lakosság megfelelő könyvtári ellátását.* A társközségekben (Abaújvecser 775 fő, Fügöd 541, Gibárt 452), a kékeddi üdülőben és a telkibányai üttörőtáborban működő fiókkönyvtárak kisebb-nagyobb gondjaik ellenére is képesek a helyi igények kielégítésére. A városnak még két álta-

lános iskolai, egy gimnáziumi, középiskolai kollégiumi és szakmunkásképző intézeti könyvtára van.

Ami az encsi könyvtár erőssége

A könyvtár mindig fel tudta kelteni az érdeklődést maga iránt. Olvasótoborzási, propaganda-, olvasómozgalmi és kapcsolatteremtési munkájáról és eredményeiről rendszeresen kaphattunk tájékoztatást a *Könyvtáros*, a *Borsodi Könyvtáros*, a megyei napilap, a *Magyar Nemzet* stb. hasábjain. A *Gulyás János* igazgató vezette gárda valóban sokat tett azért, hogy lehessen az intézmény munkájáról írni, beszélni. A múlt év végén az intézmény vezetője hosszú, eredményes könyvtárosi pályafutás után nyugalomba vonult, a könyvtár élére új vezető került. A megvalósításra váró nem kevés és nem könnyű feladat megoldásában — az előforduló személyi, belső feszültségek ellenére is — számíthat a nyolc encsi könyvtárosra. Közülük négyen rendelkeznek főiskolai, hárman könyvtárkezelői végzettséggel. A jelenlegi gazdasági helyzetben nem mellékes, hogy nemcsak a képzettségi helyzet jó a könyvtárban, hanem a bérek is viszonylag magasak, 3—5000 forint között mozognak.

Nehéz volna felsorolni, mi mindennel foglalkozik a városi könyvtár. Csak példaként néhányat 1984 eseményeiből: Februárban *Kazinczy — szép magyar beszéd* címmel versenyt hirdettek a városkörzet általános iskolái között. A verseny győztesei a zánkai anyanyelvi táborba mehettek. Göncön a községi könyvtárral közösen *Károlyi Gáspár, a gönci prédikátor* címmel ankéttra került sor *Szabó András* és *Petróczi Éva* részvételével.

Áprilisban tizedik alkalommal rendezték meg a költészet napi szavalóversenyt, amelyet az általános iskolai tanulók és a KISZ-fiatalok körében hirdettek meg. A versenyen 148-an vettek részt. A KISZ-korosztály kategóriájában *Konkoly Mariann* szikszói gimnazista nyert, aki ötödikes kora óta vesz részt a járási szavalóversenyeken. Az első és a második helyezett tartalma: részvétel a nyári telkibányai olvasótáborban.

1984-ben *Gulyás János* egyéni hangú, érdelemgazdag cikkben számolt be az abauji *Olvasó népert* mozgalomról (*Borsodi Könyvtári Híradó*. 1984. 1—2.). Ezeket írja: „A táj embere a könyvtárosok munkája nyomán lett olva-

só, művelődésre kész társadalmi egyed. A könyvtárosok jóvoltából ihatta egykor magába Veres Péter és Szabó Pál szavait. A könyvtárosok munkája nyomán rázhatott kezét Illyés Gyulával, Simon Istvánnal, Váci Mihállyal, s léphetett szellemi közelségbe a múlt és közelmúlt alkotóival, alkotásaival.”

Napjainkban gyakran hallani az író-olvasó találkozók nehézségeiről, válságáról. Abaujban nem ismerik ezt a válságot. Encsen és körzetében évente 20—30 sikeres találkozásra is sor kerül!

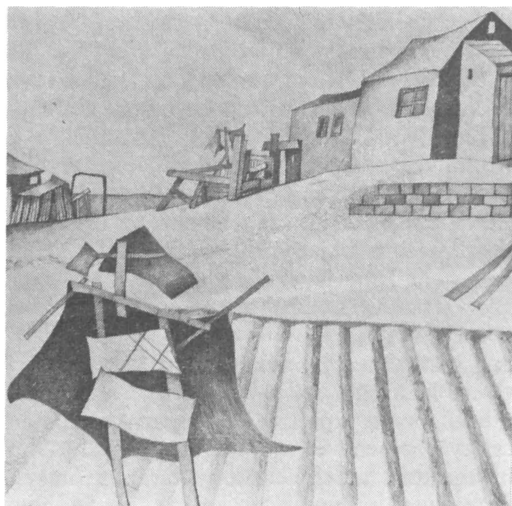
Az olvasómozgalmakat kapcsolatainak bővítésére használta a könyvtár. Együttműködési megállapodást kötött a Bútoripari Vállalat encsi gyáregységével, a helyi Váci Mihály Gimnáziummal (amelynek könyvtárában órakedvezményes könyvtáros dolgozik), az általános iskolával, a szakmunkásképző intézettel, szocialista brigádokkal, KISZ-alapszervezetekkel. Így született meg az eredmény: Encs és vonzáskörzete lakóinak 23,5 százaléka könyvtári olvasó! Sikeres volt a legutóbbi *Olvasó ifjúságért* pályázat is, 300 fiatal szocialista brigádtag „dolgozta” végig a sorozatot.

Tízéves jubileumához közeledik a könyvtár telkibányai olvasótábor. A tiznapos rendezvény iránt minden évben nagy az érdeklődés. És tovább lehetne sorolni a könyvtár egyéb kapcsolatteremtő munkáját. De a kétségtelenül kedvező mozgalmi eredmények vajon megfelelő könyvtári háttérre, szolgáltató tevékenységre támaszkodhatnak-e?

Amit javítani kellene

A városi könyvtárnak 35 ezer kötetes állománya van, ennek nagy többsége könyv, a folyóiratkötetek száma mindössze 500 körül van. A könyvbeszerzési keret 100 ezer forint. Az 5754-es lélekszámhoz viszonyítva sok, arra azonban kevés, hogy megfelelő „B”-típusú gyűjteményt lehessen kialakítani. Furcsa és szomorú ellentmondás: nem is volna hol! Nem csoda tehát, hogy például idegen nyelvű könyvvel és folyóirattal egyáltalán nem rendelkezik a könyvtár. A tartalmi megoszlás a gyarapítás egyenletlenségeire enged következtetni. A szakirodalmon belül a társadalomtudományi művek aránya 67 százalék(!?), a természet- és az alkalmazott tudományoké 33. A szépirodalom 35, a gyermek- és az ifjúsági irodalom 22 százalék.

Az olvasók száma 1000—1100 között válto-

kozik, a felnőttek és a gyerekek aránya 60:40. Ehhez képest kevés a gyerekeknek kölcsönzött kötetek száma, a teljes forgalom 20 százalékát sem éri el. Belejárhatnak ebbe a telkibányai úttörőtábor „eredményei” is. Nem bizonyos, hogy szerencsés az üdülőben, táborban működő letéteket (könyvtárakat?) figyelembe venni az éves statisztikai összesítésekben, mert az eredményeket lehet ugyan velük javítani, de a rövid időszakoként egymást váltó csoportok esetében nem beszélhetünk állandó könyvtárhasználokról.

Feltűnő adat, hogy a felnőtt olvasók majd 50 százaléka 15—19 év közötti fiatal, többségük középiskolai tanuló. Ezt a tényt mindenképpen figyelembe kell venni a gyarapításban és a szolgáltatások tervezésében. A felnőtt részleg mintegy 600 olvasójának kevés, de jól válogatott folyóirat (112 cím) áll rendelkezésére. Csupán az idegen nyelvű lapok hiányoznak, pedig a középiskolásoknak égető szükségük volna rájuk. Sajnos, a helybenolvasásra alig van lehetőség, az olvasótermi ülőhelyek száma minimális.

Gond van az egyéb szolgáltatásokkal is. A nyilvántartott tájékoztató kérdések száma évi 20—30-ra tehető. A referenzs-munka hatékonyságát akadályozza a megfelelő szakkatalógus hiánya. Nem hagyományos dokumentuma, zenei részlege nincs a könyvtárnak. Van körülbelül 300 lemeze, egy lemezjátszója és kazettás magnetofonja, de szolgáltatást nyújtani megfelelő hely és berendezés hiányában nem tud.

„Liberális” könyvtár az encsi, így bírósági ügyekkel, perléssel nem kell foglalkoznia.

A különálló gyermekkönyvtár helyzete valamivel jobb a felnőtt részlegénél, de nagyobb tanulócsoportot ez sem tud fogadni. Pedig előtérbe helyezi a foglalkozásokat, a kívülálló szemével nézve kicsit túlzottan is, az igazi olvasószolgálati munka rovására. Az egész olvasószolgálati tevékenységen meglátszik a súlyos elhelyezési gond nyomozó hatása.

Kis könyvtár — nagy körzettel

Mint említettük, az encsi járás 82 településével az ország egyik legnagyobb közigazgatási egysége volt. A könyvtár munkájában ennek megfelelően nagy jelentőséget kapott a hálózati tevékenység. Erre a központi könyvtár rendkívül szűkös volta ösztönözte. Két könyvtáros végzi a hálózati munkát, az igazgató és helyettese segítségével, közreműködésével.

Az 1984-es közigazgatási átszervezés lényegesen nem változtatta meg a kialakult hálózatot, a községek megmaradtak az új város könyvtári vonzaskörzetében. *Fazakas Zsigmondné* részletesen elemezte ezt a tevékenységet, mint az encsi könyvtári munka legtöbb eredményt felmutató területét. Ismertetésére, úgy érzem, nincs még egyszer szükség. A színvonal nem csökkent, a könyvtárosok változatlanul végzik instruáló és gyakorlati segítséget nyújtó munkájukat (leltározás, állományellenőrzés stb.). A központi könyvtár szolgáltatásainak közvetítéséről azonban ilyen körülmények között szó sem lehet.

*

Az írás címében feltett kérdésemre — mire méltó az encsi könyvtár — most nehezen tudok válaszolni. Az elért eredmények megőrzése, az érdemi könyvtári, könyvtárosi tevékenység erősítése erkölcsileg is feljogosíthatja a könyvtárat nagy költőnek nevének és a városi könyvtári címnek viselésére. Az encsi József Attila Városi Könyvtár új igazgatójának és munkatársainak ezt kell pontosan látniuk és ilyen szellemben dolgozniuk.

Halász Béla

Nemcsak a szakmát, a hivatást is megtanultuk...

Beszélgetés Bálint Istvánné Hegyesi Júliával

Könyvtárszakai tanulmányait 1955-ben fejezte be az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán az a könyvtárosnemzedék, amelyik az ötvenes évek elején indult, és megőrizve ifjúkori elkötelezettségét, ma fontos munkakörökben meghatározó szerepet tölt be a könyvtárügyben.

Ehhez a nemzedékhez tartozik a Szolnokon élő bibliográfus, Bálintné Hegyesi Júlia is. Szokatlan, hogy egy könyvtáros pályafutása során a szakma szinte valamennyi könyvtár típusát végigpróbálja, kitanulja. Hegyesi Júlia közülük tartozik, s változatos könyvtárosi működése oly gazdag tapasztalatokban és eredményekben is, hogy nem titkolt érdeklődéssel kérdeztük meg őt életpályájának fontosabb állomásairól.

— Honnan indultál, milyen társadalmi környezetben nőttél fel?

— 1931-ben születtem Békés megyében, Gyulán — félig munkás, félig paraszt családból. Édesapám, Hegyesi János, a későbbi költő és parasztpárti politikus a harmincas évek elején Füzeggyarmaton úttörként dolgozott. Öten voltunk testvérek, négy fiútestvérem ma is él. Édesanyám, Doma Julianna nagyon szorgalmas, tevékeny, halk szavú, csendes asszony volt. Szép szóval, okosan intézte a nagy család mindennapi dolgait. Máig példa előttünk tapintata, hogyan óvta fáradtan hazatérő apánk nyugalma. Sohase panaszkodott ránk, pedig mi öten, már a köztünk levő nagy korkülönbség miatt is, éppen elég gondot adtunk szegénynek. István bátyám, aki nálam csaknem 7 évvel idősebb, már rég a szeghalmi gimnáziumba járt, amikor én még az elemi iskola padjait koptattam.

Füzeggyarmaton jártam iskolába. Első tanítónőm *Juhász Rózsa* volt, a debreceni irodalomtörténész és egyetemi tanár *Juhász Géza* húga. Nemcsak a betűkkel ismertette meg, hanem tőle kaptam a „magyar klasszikusokat” is, elsősorban a verseket. 1942-ben — ötödikes lehettem — egy tehetségkutató tanítócsoport

jött elemi iskolánkba. *Faragó Sándor* igazgatótanító javaslatára engem is meghallgattak. Nekem nem mondtak semmit, de 1942 őszén már a Sárret egyetlen középiskolájába, a szeghalmi református gimnáziumba íratott be édesapám. Ma is jól emlékszem rá, milyen büszkén viseltem a fekete klottköpenyt, a piros zsinóros gallérral, és a bordó-zöld diáksapkát — a gimnázium kötelező formaruháját. Egyébként gát-lásos, csendes, vézna kisdíák voltam, nehezen találtam meg a helyemet a magabiztos szeghalmi lányok között.

Családunk élete 1944 őszén, a felszabadulással alaposan megváltozott. Édesapám tagja lett a Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, és politikusként, mint a Nemzeti Parasztpárt képviselője és tisztségviselője dolgozott tovább. Családunk 1945 nyarán Budapestre költözött. Emlékezetesek maradtak számomra azok a mozgalmas évek. A Benczúr utca 45-ben laktunk. Velünk szemben *Erdei Ferencék*. A nagybátyám *Erdei gépkocsivezetője* volt, a felesége vezette a háztartásukat. A keddi napokon engem is áthívtak segíteni, a parasztpárt vezetősége számára rendezett, később híressé vált „keddi vacsorákra”. Egyetlen alkalmat el nem mulasztottam volna!

Hiszen ott láthattam a Nemzeti Parasztpárt vezérkarát, a népi irodalom jeles képviselőit, édesapám barátait. Kamaszlanyként itt találkoztam *Veres Péterrel*, hallottam beszélni *Ilyés Gyulát*, *Szabó Pált*, akinek írásaival már a fűzesgyarmati Klapka utcai házban megismerkedtem. És jöttek a fiatalabbak is, *Darvas József*, *Sipos Gyula*, *Fekete Gyula*, *Szűcs Ferenc*. A híres „vacsora” a nehéz időkben a legtöbbször lángos volt, amit Izsó Juliska nénémmel magunk sütöttünk, vagy friss kenyér, amiért órákig álltunk sorba.

1945 szeptemberében a budapesti hatodik kerületben működő állami leánygimnáziumba kerültem. Sok kiváló tanára volt ennek a jóhírű középiskolának. A legszivesebben *Krúdy Máriára*, Krúdy Gyula lányára gondolok vissza, aki a magyar irodalmat tanította. Diáktársaim közül pedig *Kerényi Máriának* cefpos, szelíd és komoly kislány-alakja tűnik elém majd negyven év távolából, ma pedig örömmel hallok kedves hangját a *Mit üzen a Rádió* műsorából. 1947-ben az új iskolaévet új középiskolában kezdtem. Jó hangom és hallásom volt, ezért felvettek a Békéstarhoson akkor már egy éve működő ének-zene szakirányú liceumba. Az ott eltöltött négy esztendő középiskolás életemnek legszebb és legboldogabb korszaka volt. Hogy mit jelentett „tarhosi diáknak” lenni, a közelmúltban éppen elég visszaemlékezésből, nyilatkozatból hallhattuk. Ami az én további sorsomat illeti, ahhoz ebben a középiskolában, ebben a közösségben kaptam az indítást.

— *Azt akarod mondani, hogy Békéstarhoson kaptad az indítást a könyvtárosi pályához?*

— Talán különösnek hangzik, hogy egy zenei liceumban az éneklő és zongorázó növendék bölcsésznek készül, de így történt mégis. A legkedvesebb tanárom, *Kulcsár Erzsébet* a Pázmány Péter Tudományegyetemen végzett magyar szakos tanár volt, akkoriban ifjú asszony. Ő tanított meg az értékek felismerésére, az emberi magatartásban és az írói példában egyaránt. Ma is izgalommal tölt el, ha visszaemlékezem szép, magával ragadó magyaróráira. Egyszer a névnapomra könyvet ajándékozott nekem. *Ilyés Gyulától* a *Puszták népét*, nemzedékek magyarságismeretének ezt az egyetemi tankönyvét. Az ő példáját szerettem volna követni magam is. Férje, Navracsics Lajos is tanított bennünket, ő az olasz nyelv kitűnő tanára és lelkes művelője volt. Ők ketten ébresztették fel bennem az érdeklődést a human tudományok iránt.

Tarhosi éveimben a zene mindennapi kenyerem lett, zongoráztam, de elsősorban énekeltem. Az énekiskola kórusával részt vettünk 1949-ben a budapesti Világifjúsági Találkózón, majd 1951-ben a berlini VIT-en. Az éneklés egyébként végigkísérte egyetemi éveimet is.

— *Hogyan alakult a könyvekhez, az olvasáshoz fűződő kapcsolatod?*

— Ebben meghatározó szerepe van a családi környezetemnek, elsősorban édesapám példájának. Gyermekkoromban éjjel gyakran ébredtem fel világosságra. Édesapám a petróleumlámpa fényénél irt. Akkor még nem sejtettem, hogy a munkája közben, az utak mentén született, gondolatban hazahozott verseit rója a papírra. De nemcsak irt, hanem sokat és rendszeresen olvasott is. Újságot olvasó ember volt, és értő könyvolvasó. Esmélésem óta könyvek vettek körül, amelyeket elolvastak és fel is olvastak belőlük. Megbeszéltek őket az olvasókörökben és az útmenti őrházakban. Vitatkoztak róluk, és vállalták ezért a felelősséget — olykor a büntetést is. Azután megismertem a könyvek íróit: *Sinka Istvánt*, a közeli jó barátot, *Erdélyi Józsefet*, aki a nagyapámat és édesanyámat rajzban megörökítette. *Szabó Pált*, *Darvas Józsefet* és mindenek fölött *Veres Pétert*, akinek a *Gyepsor* című novelláskötete életem első, mélyen megragadó olvasmányélménye volt, s mondhatom meghatározó is a munkához, a közösséghez fűződő érzéseim tekintetében. Veres Péternek azonban ennél is többet köszönhetek. Ő tanított meg gondolkodni. Később módszeresen elolvastam minden írását. Valamennyi közül ma a legkedvesebb könyvem a *Bölcs és balgatag őseink*.

A könyvtárral is gyermekkoromban ismerkedtem meg. Ez a fűzesgyarmati munkáskör könyvtára volt. Édesapám onnan hozta haza *Anatole France*, *Gorkij*, *Csehov* köteteit, *Jókai*, *Mikszáth*, *Móricz* regényeit, elbeszéléseit. Az olvasás ilyenformán gyermekkoromtól kezdve szenvedélyemmé vált. Később *Ilyés Gyula*, *Németh László* ragadtak magukkal hosszú esztendőkre. Ha lehetne „fontos” könyveimről beszélnem, az ő kötetek feltétlenül köztük volnának.

Az irodalom iránti érdeklődést aztán középiskolás koromban a már említett kitűnő irodalomtanárok mélyítették el bennem. Végül is azt mondhatom, hogy édesapám példája, a népi írók környezete, olvasmányaim, tanáraink útmutatása és emberi magatartása együttesen érlelte meg bennem az elhatározást, hogy a

zene aktív művelése helyett az irodalom tanítását és közvetítését választom életcéloknak és hivatásomnak.

Igazgatónak, *Gulyás Györgynek* nem merem bevallani szándékomat, ő ugyanis még egy évig Tarhoson tartott volna, szerinte jó ének szaktanító lett volna belőlem. Végül is az ő tudta és hozzájárulása nélkül adtam be felvételi kérelmemet 1951-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának könyvtár szakára.

— *Mit jelentettek számodra az egyetemi évek a könyvtártudományi tanszéken?*

— Egy szóval és röviden: otthont. Olyan otthont, ahol barátok vagy inkább testvérek között töltöttem el életem legszebb és legértelmesebb négy esztendejét; ahol felkészültem választott hivatásomra és megtanultam a szakma alapfogásait. Elköteleztem tanárokat, őszinte, tiszta személyes kapcsolatokat jelentett a tanszék — és védelmet is! Talán sokaknak ma ez különösen hangzik, és magam is húsz év múlva szereztem erről tudomást. 1975-ben, a húszéves évfolyamtalálkozón *Léces Károly*, egykori tanársegédünk és gyakorlatvezetőnk, egyben jó barátunk elmondta, hogy 1953-ban édesapám parasztpárti működése miatt az egyetemen nemkívánatos személlyé váltam az adminisztráció szemében. A könyvtártudományi tanszék kiállt mellettem, megvédett, és nem járult hozzá eltávolításomhoz — pedig abban az évben nem is voltam éppen jeles tanuló! Akkor tapintatból erről nem is szóltak nekem.

Ma úgy látom, a tanszék éppen az oktatók és a hallgatók kis létszáma miatt válhatott nagy hatású szellemi műhellyé számunkra. A szakmára irányultság, a filozoferti alkat kiformálására való törekvés, a tudományos könyvtárakban végzett gyakorlatok nagy hatással voltak mindannyiunk pályaképeink alakulására. A szellemi teljesítmény tisztelete, az egyéni képességek elismerése, a baráti hangulatú műhelymunkák a szemináriumokban fájdalmas nosztalgiát hagytak bennem az egyetemi évek után. És szívesen emlékszem vissza még az ELTE énekkarára, amelynek elsőéves koromtól tagja voltam. *Szőnyi Ferenc*, a neves énekművész volt első karnagyunk. A Könyvtártudományi Intézetben *Katona Tamás* vezetésével 1953-ban népitáncos és balladamondó együttes alakult, abban is részt vettem, és így tovább gyarapíthattam a békéstarhosi örökséget.

Hanem szeretnék még az intézeti közösség-

ről is beszélni. Az én évfolyamtársaim, de mondhatjuk, az előttünk járó évfolyamok hallgatói is, nagyrészt vidékről fölkerült szegény sorsú diákok voltak. Keservesen tanultuk meg a nagyvárosi életet, hányódtunk az egyik sivár albérlérből a másikba, szorongtunk a kollégiumok kietlen termeiben. A tanársegédek csak néhány évvel voltak idősebbek nálunk. Barátaink voltak. Számíthattunk rájuk. *Bauer József*, *Léces Károly*, *Nagy Katalin*, *Babiczký Béla* az előadások és a gyakorlatok utáni tavaszi és őszi kirándulásaink mindenkoros idám résztvevői voltak. És elszoruló szívvel emlékszem vissza tudós tanárainkra, a magyar könyvtártudomány nagyjaira, akikkel mindennapos kapcsolatok fűztek össze bennünket, és akik mostanra mind eltávoztak már közülünk. *Kóhalmi Béla*, *Szentmihályi János*, *Varjas Béla*, *Sebestyén Géza*, *Mezey László*, *Gerézy Rabán*, *Goriupp Aliz*, *Szauder József*. A nagy nemzedék, akiktől mi nemcsak a szakmát, hanem a hivatást is megtanultuk. Az elkötelezettséget, a szorgalmat és a tudományos munka erkölcsét.

— *Hogyan alakult könyvtárosi pályád az egyetemi évek után?*

— 1955-ben kineveztek a Karcagi Városi Könyvtárba könyvtárvezetőnek. A csaknem 25 ezer lakosú városnak 10 ezer kötetes könyvtára volt akkor, jórésztben feldolgozatlan állapotban. Legelső feladatomban a katalógizálás és a katalógusszerkesztés volt, melyhez az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztályától, a mai Könyvtártudományi és Módszertani Központ elődjétől kaptam segítséget. Másodmagammal dolgoztam, naponta legalább 10–12 órát. Olvasómozgalmat szerveztem, irodalmi esteket rendeztem a város kitűnő gimnáziumának tanári karával együtt. Mozgalmas évek voltak, szerettem Karcagot, ezt a gazdag múltú parasztvárost. Ott kaptam meg 1959-ben *A szocialista kultúráért* kitüntetését. Abban az évben kötöttem házasságot Bálint István kollégámmal, aki akkor a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár módszertani könyvtárosa volt. Könyvtárosi pályámon is új állomáshoz érkeztem, áthelyeztek Karcagról Szolnokra, és ott a Verseghy Ferenc Gimnáziumban dolgoztam tovább iskolai könyvtárosként, és megbíztak a megye általános és középiskolai könyvtárainak szakfelügyeletével. Itt a gimnáziumban jutottam arra a felismerésre, hogy a könyvtár szak egymagában nem elegendő új feladatköröm ellátására, mert nem tekintenek partnernek a középiskolai tanárok. Ezt ugyan tapintatból nem nyilvánították ki, de

úgy éreztem, hogy egy tanári szakterület elsajátítására feltétlenül és sürgősen szükségem van. Így hát 1960-ban újra beiratkoztam az ELTE bölcsészettudományi karára, és a kiegészítő levelező tagozaton magyar irodalomból középiskolai tanári diplomát szereztem. Így lettem tanár-könyvtáros, s bizonyos óraszám-ban tanítottam is.

— *A második diplomád megszerzése után nem sokáig maradtál a Verseghy Gimnáziumban. Miért vállalkoztál ismét újabb feladatra?*

— Tulajdonképpen szerettem tanítani, és jól is éreztem magam a tantestületben. A könyvtár beszűkült lehetőségei kedvetlenítettek el. Egy évre mindössze 10 ezer forint beszerzési összeg állt rendelkezésemre, a tárgyi feltételek, az elhelyezés és a berendezés is alkalmatlanok voltak a színvonalasabb munkára, ezért elfogadtam a Szakszervezetek Megyei Tanácsának meghívását, és a szolnoki SZMT Központi Könyvtár vezetője lettem 1964 decemberében.

Öt évig dolgoztam szakszervezeti könyvtárosként. Ez alatt az öt esztendő alatt újjászerveztük a szakszervezeti könyvtárhálózatot, új letéti könyvtárakat telepítettünk, az önálló könyvtárakban elkészítettük a katalógusokat. Itt ismerkedtem meg a közművelődési könyvtári munka minden részfeladatával. Ebben az időben a gyakori utazások miatt jelentkezett mozgásszervi betegség, a *coxarthrosis* tünetei hetekre, majd hónapokra ágyhoz kötöttek, és orvosaim nyugalmasabb munkakört javasoltak számomra.

— *Ekkor kerültél a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtárba?*

— Igen, 1970. január 1-től a módszertani csoport munkatársaként alkalmaztak. Ez volt a negyedik, egyben utolsó munkahelyem, ahonnan 1984-ben, betegségem elhatalmasodása miatt, két súlyos műtét után nyugdíjba mentem.

— *Szeretném, ha részletesen beszélnél az ott eltöltött esztendőkről, amelyek végül is tudományos és bibliográfusi pályád kibontakozásának évei voltak, és új szakismerethez, a zenei könyvtárosi stúdiumokhoz is elvezettek.*

— Szerencsés időszakban léptem a könyvtár kötelékébe. A hetvenes évek elején indult meg az olvasószolgálati tevékenység kiterjesztése a zenei szolgáltatások irányába. Kialakulóban volt a hagyományos könyvtári szolgáltatásokon túlmutató — ma már nyugodtan mondhatom — mozgalom, amely egy évtized alatt a zenei részlegek, zeneszobák, kottagyűjtemé-

nyek sokaságát hozta létre, és szakmailag is önállósodott, külön szervezetei alakultak ki. A Verseghy Könyvtár vezetősége, méltányolva zenei ismereteimet és a könyvtári munka minden ágazatában megszerzett jártasságomat, megbízott a zenei részleg megszervezésével, majd működtetésével. 1973-ban az elsők között végeztem el az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által szervezett zenei továbbképző tanfolyamot. A tanfolyam kitűnő előadói és zenerajongó hallgatói is hozzájárultak, hogy új munkaköröm értékessé és fontossá vált számomra; tudtam, hogy nagyszerű ügy szolgálataiba álltam.

1974 júniusában nyitottuk meg az akkor kétezer lemezből és majdnem ezer kötet könyvből álló gyűjteményt, amit egy kis méretű benyilóban, a zeneszobában helyeztünk el. A gyűjtemény ma már több mint négyezer lemezből áll, és egyéb hangzó anyagokkal is kiegészült. Kezdetől fogva tudtuk, hogy elhelyezése szükségmegoldás csupán, nagyobb közönség kiszolgálására nem alkalmas. Ezért már 1974-ben felmértem, milyen lehetőségek vannak a zenei ismeretterjesztésre a könyvtáron kívül. Így kerültem kapcsolatba a szolnoki Pelikán Szálló vezetőivel, akikkel közösen, a szálló különműtermében, majd presszójában komolyzenei klubot hoztunk létre. Megszereztük a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat támogatását is. A klubunk csaknem négy esztendeig működött, 105 alkalommal tartott összejövetelt. Klubnapjainkat eseményné avatták vendégeink, a kiváló muzsikuskok fellépései, együttesek bemutatkozása, zeneszerzők előadásai. Járt nálunk — nem is egyszer — *Pernye András, Szokolay Sándor, Juhász Előd, Lehotka Gábor, Czidra László* és együttese, az *Ars Renata* és a *Collegium Musicum*. Aztán, mint annyi más, kezdetben sikeresnek indult vállalkozás, ez is elsorvadt. Nem is annyira a szervezőmunka hibájából, mint inkább a közönség érdektelensége miatt. Kifutotta magát.

— *Te pedig más feladatokat is kaptál ezek után, megint valami nagyon „testreszabott”, személyre szóló megbízatást, ami könyvtárosi pályádnak új távlatait nyitotta meg, képességeidnek újabb kamatoztatására adott alkalmat.*

— A hetvenes évek közepén, szinte a zenei részleg szervezésével egyidejűleg megbízott *Szurmay Ernő*, a könyvtár igazgatója Szolnok helyismereti bibliográfiájának összeállításával és szerkesztésével. A megtitizelő és meglehetősen erőpróbáló feladattal egy év múlva ké-

szültem el. 1974-ben jelent meg az első kötet, amely 1973-mal zárul. 1979-ben a második, ebben az 1974 és 1978 között közreadott dokumentumokat írtam le. Mindkét kötet szerkesztésében nagy segítséget kaptam lektoromtól, *Fogarassy Miklóstól*, aki különösen a fejezetek tagolását és a szerkesztés szempontjait illetően látott el hasznos tanácsokkal.

— *A helyismereti bibliográfiák szerkesztésével egyidejűleg megszerezted a jártasságot a helytörténeti kutatómunkában. Szerkesztettél később más helytörténeti kiadványokat is?*

— 1975-ben jelent meg *dr. Selmeckziné Püski Annával* közös összeállításunk, a *Jáskunság c. folyóirat* repertórium.

— *Bibliográfusi pályád fontos állomása egy újszerű személyi bibliográfia-sorozat közreadása volt. Képzőművész körökben mint a művész-bibliográfiák szakavatott szerkesztőjét tartanak számon, leendő monográfia-szerzők, művészeti szakírók első számú partnereként. Bibliográfiáidat a szakajton kívül a művészeti és a napilapok is számon tartják. Hogyan és mikor indult útjára a Szolnoki Művésztelep alkotói bemutató bibliográfiák sorozata?*

— A vállalkozás eredetileg nem sorozatnak indult. Első darabja tisztelgés volt az azóta elhunyt *Chiovini Ferenc* Munkácsy-díjas festőművész előtt, aki 1977-ben ünnepelte a művésztelepen töltött 50 esztendejének jubileumát. Az ő anyagát gyűjtöttem össze elsőként, és a bibliográfia a művész életmű-kiállítása alkalmából jelent meg: *50 év a Szolnoki Művésztelepen* címmel. Azóta öt újabb kötet született, a megjelenés sorrendjében: *Baranyó Sándor* (1980) és *Bokros László* (1981) festőművészek bibliográfiája, *Simon Ferenc* szobrászművész (1982), valamint *Bényi László* (1984) és *Fazekas Magdolna* festőművészek bibliográfiája (1985).

— *Hogyan kezdesz hozzá a gyűjtéshez?*

— Nagyon szívesen elmondom, bár meg kell mondanom, nem tekintem magam „eredetinek” ebben a tekintetben, hiszen például a Dunántúlon, a Veszprémi Megyei Könyvtár kiadásában is jelentek meg hasonló bibliográfiák *Egry Józsefről* és *Udvardy Erzsébet*ről.

A munkám menete egyszerű, de nagyon aprólékos. Először is átnézem a Versegly Könyvtár helyismereti gyűjteményét, különös tekintettel a kiállítási katalógusokra és a művészre vonatkozó sajtóanyagra. Kutatok a Damjanich Múzeum könyvtárában is, amelynek gazdag a régebbi anyaga, és jól feltárt művészettörténeti dokumentációja van. A leg-

fontosabb lelőhelyem azonban a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoportjánál található dokumentáció. Az anyaggyűjtést a Magyar Nemzeti Galéria könyvtárában meglévő források áttanulmányozásával folytatom. Végül a művész tulajdonában, egyéni dokumentációjában fellelhető lapkivágatokat veszem kézbe, ebből különösen a külföldi kiállítási katalógusok és a hungarika-sajtóanyag értékes. Az anyagot kicédulázom, annotálom. A gyűjtésben teljességre töreksem. A bibliográfiát fejezetekre osztom, ezen belül időrendi csoportosítást alkalmazok. A bibliográfiát névmutatóval és földrajzi mutatóval egészítem ki, és minden esetben 10–20 oldalnyi képanyaggal illusztrálom.

— *Kik lektorálják a köteteket?*

— Lektornak mindig olyasvalakit kérek föl, aki jól ismeri az illető művészt, foglalkozott már vele, írt róla vagy interjút készített vele. Több bibliográfiámat lektorálta *Csorba Géza*, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgató-helyetese és *Kaposvári Gyula*, a Damjanich Múzeum nyugalmazott igazgatója.

— *Érték-e kudarcok könyvtárosi pályádon?*

— A harminc esztendő alatt természetesen értek kudarcok. Leginkább az keserített el, amit röviden „időzavar”-nak nevezhetnék. Arról van szó, hogy egy intézmény vezetői gyakran a szakmai hozzáértés hiánya miatt nem tudják felmérni, mennyi időre van szükség bizonyos munkafolyamatokhoz. Különösen áll ez a kutató- és gyűjtőmunkára. A bibliográfiák szerkesztését még a nagyobb könyvtárakban is általában egy munkatárs végzi, legtöbbször egyéb munkatervi feladatai mellett. Én például a zenei részleg vezetése és a hanglemezek komplikált katalógusának készítése mellett foglalkoztam a helyismereti bibliográfiák szerkesztésével. Szakmabeliek tudják, milyen időzavarhoz vezet az ilyesmi. Talán kudarcnak tekinthetem azt is, hogy bibliográfusi tevékenységem nem kapott sem megfelelő anyagi, sem erkölcsi elismerést.

Kudarc volt továbbá az, hogy többszöri nekirugaszkodás után sem sikerült befejeznem kedvem szerint *Fényes Adolf* bibliográfiáját, jöllehet vagy ezer tételem van már hozzá. Szerkesztés közben korlátozták a Széchényi Könyvtár hírlaptárának igénybevételét, fontos periodikumokhoz nem jutottam hozzá, betegségem következtében egyre kevesebbet tudtam utazni; majd első ortopédiai műtétem előtt hetekig ágyban fekvő beteg voltam.

Igen, végül a betegség is kudarc a javából!

Talán ezt éltem át a legfájdalmasabban. A külvilágból érkező jelzések rádöbbsentettek arra, hogy betegségem következtében csökkent értékűvé váltam. Mivel én nem tartottam magamat annak, ez mély lelki válságot idézett elő bennem.

— *A kudarcokat enyhítheti az együttérzés, a közösen végzett szép, tartalmas munka. Kik voltak azok a könyvtáros és bibliográfus kollégáid, akikre mindig számíthattál, akik segítettek és támogattak?*

— Említettem már helyismereti bibliográfiám lektorát, Fogarassy Miklóst. Szakértelme, türelme, gyakorlati tanácsai nélkülözhetetlenek voltak számomra a Szolnok-bibliográfia két kötetének munkái során. *Péter László*, a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos tanácsadója a *Jászkunság* c. folyóirat 20 évének repertorizálásában volt segítségemre. Ő tanított meg a rövid, lényegretörő annotációk írására, ennek a későbbiekben is hasznát vettem. *Csorba Géza* tanácsai a művészbibliográfiák szerkesztésében igazítottak el. Végezetül meg szeretném említeni segítőtársaimat, a Verseygy Könyvtár gépiróit. Türelmük, pontos, megbízható, készséges munkájuk nélkülözhetetlen segítséget jelentett számomra.

— *Egészségi állapotod megromlása miatt nyugállományba kényszerültél ugyan, de azért megmaradtál tevékeny, alkotó embernek, tele tervekkel. Szeretném, ha végezetül ezekről beszélnél.*

— A közelmúltban adta ki a Verseygy Könyvtár *Fazekas Magda* festőművészről készített bibliográfiámat, és ígéretet kaptam *Nagy István* szobrászművész bibliográfiájának megjelentetésére is még ebben az évben. Ugyancsak idei tervem, hogy közreadom a most 85 esztendő *Gecse Árpádnak*, a Jászság festőjének bibliográfiáját. Békés megyében jelenik meg nemsokára édesapám, *Hegyesi János* költő bibliográfiája, melynek kézírata már a lektoroknál van. Két éve dolgozom a *Művészet* című folyóirat repertóriumán, ez szerződéses munka a Könyvtártudományi és Módszertani Központ megbízásából. A művészbibliográfiákat folytatom, sok lehetőség van még ebben a sorozatban. Munkámat nagyon megkönnyítené, ha volt munkahelyemen legalább napi 4 órában foglalkoztatnának.

— *Bizzunk benne, hogy megteremtik számodra az alkotómunka zavartalan körülményeit. Köszönöm a beszélgetést.*

Dr. Kardosné Benke Irén

Lapozgató

A falu művelődése címmel, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Módszertani Tanácsa és a TIT Komárom Megyei Szervezete által 1983. február 24—25-én Tatabányán rendezett tanácskozásról könyvet adott ki a TIT. A társulat *Tanulmányok. Műhelymunkák. Kutatási tapasztalatok* nevű sorozatában 800 példányban megjelentetett kiadvány szerkesztője, *Verseygyházi Mária* előbb *Soós Gábor* megnyitójának, majd *Enyedi György* Falu a mai társadalomban és *Kormos Sándor* A falun élők művelődési szokásai c. előadásának szövegét teszi közzé, ezután pedig az írásos vitaindítót publikálja. A kiadvány középső részét az öt szekcióban megbeszélésre ajánlott témakörök, illetve a róluk folytatott viták összefoglalásai alkotják, végül csaknem 60 oldalon a *Falu világa* címmel összeállított bibliográfia és névmutató zárja a kiadványt. Az 1978 januárjától 1982 júniusáig megjelent magyar szakirodalomból válogató 517 tételes bibliog-

rafiát összeállítója, *Pálos Éva* szakrend, azon belül betűrend szerint tagolta. (1983. [1984.] 138 l.)

100 és 75 éve történt címmel, *Adatok a testnevelés és sport tárgyköréből* alcímmel másodszer adta ki egykori sportesemények krónikáját a Testnevelési és Sportmúzeum. A *Szorbák Elek* által szerkesztett időrendi összeállítás 1885 és 1910 legfontosabb hazai és külföldi sporteseményeinek dátumait és rövid ismertetéseit közli, emlékeztetőül pedig a kronológiák előtt helyzetrajzot ad arról, mi történt Budapesten és a világban száz, illetve hetvenöt éve, mik voltak a városi élet, a művészetek és a technika (kerékpár, autó, repülőgép) fejlődésének kiemelkedő eseményei. (A Testnevelési és Sportmúzeum közleményei 2./ — 1984. [1985.] 80 l. Soksz.)

Indulatos észrevételek a könyvtárközi kölcsönzésről

Hálózati folyóiratunkban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár *Könyvtári Híradójában* csaknem két éve néhány sort írtam a könyvtárközi kölcsönzés etikájáról — visszhang nélkül. Mivel a kérdést változatlanul fontosnak tartom, megkísérlem most a *Könyvtáros* hasábjain közzétenni gondolataimat; nem általában szövegek a könyvtárközi kölcsönzésről, hanem *csupán a közművelődési könyvtárak szépirodalmi kéréseiről és ezek teljesítéséről* írok.

Tudvalevő, hogy egy-két éve néhány olyan könyvtárat kapcsoltak — mintegy báziskönyvtárként — az országos könyvtárközi kölcsönzésbe, amelyeknek kizárólagos feladatuk a szépirodalmi kérések teljesítése. Mivel az FSZEK IX. kerületi főkönyvtára ezek közé tartozik, napi gyakorlatunkban tapasztalom mindazt a fonákságot, amit egy alapvetően jó gondolat, illetve rendelkezés helytelen értelmezése eredményez.

A báziskönyvtárakat valószínűleg minden esetben azért jelölték ki, mert állományuk jobb, ütőképesebb a többi könyvtaréénál. Csak hogy ezt az állományt évekig vagy éppen évtizedekig mindegyik könyvtár saját olvasói, illetve a vonzáskörzetéhez tartozó lakosság számára fejlesztette mind összetételében, mind példányszámában, és nem országos igények kielégítésére. Azzal, hogy báziskönyvtárnak jelölték a könyvtárat, sem állománya, sem az állományfejlesztésre fordítható kerete nem lett nagyobb! Sőt, az állandó könyvár-emelkedés miatt saját olvasótáborát is csak megalkuvások árán tudja ellátni!

Részben ezért fordul elő mind gyakrabban, hogy „letagadjuk a műveket”, vállalván esetenként még azt is, hogy törvénytelenül járunk el, hiszen rendelkezés kötelez bennünket a kérések teljesítésére; részben pedig amiatt, amiről a következőkben szövegek.

A kérő könyvtárak etikátlan alapállása

Az elmúlt fél éves könyvtárközi kérésekből kiválogattam néhány címet, amelyek Mosonmagyaróvártól kezdve Székesfehérváron keresztül Bázakerettyéig bezárólag érkeztek hozzánk: *Dumas* Holt kéz, *Knittel* Via mala, *Jefremov* A bika órája, *Lem* Kiberniáda, *Christie* Őt kis malac, *Botond-Bolics* Idegen bolygón született és *Berkesi* Sellő a pecsétgyűrűn(!). A felsoroltaknál értékesebb szépirodalmi alkotást egy év alatt még véletlenül sem kértek, pedig a kérések száma csaknem száz volt! A könyvtárközi kölcsönzés egyik legfontosabb feladata, hogy minden állampolgár számára egyformán elérhetővé tegye a könyveket, és az is nyilvánvaló, hogy a könyvtáros nem írhatja elő az olvasóknak, mit olvassanak. Azt azonban mégis le kell szögeznünk, hogy a közművelődési könyvtárnak nem lehet feladata az értéktelen lektűr-igények korlátlan kielégítése, s *különösen az nem, hogy az ilyen igényeket könyvtárközi kölcsönzés útján próbáljuk teljesíteni.*

Az az olvasószolgálatos, aki képes négy-öt lektűr-kérést azonnal, könyvtárközi kölcsönzési lapon országos kereséssel megkérni, bizony elvtelen.

Még egy példa: az egyik megyei könyvtár négy sci-fit kért tőlünk. A kérés annyira bosszantott, hogy távhívással megkerestem a könyvtár közelében levő üzemi szakszervezeti könyvtárat, és a könyvtárostól megtudtam, hogy a négy mű közül kettő jelenleg is a polcain van. Tehát: a) az olvasó kérésére a könyvtáros keresni kezd, majd ha nem talál, kitölt négy kérőlapot, s feltehetőleg ajánlva (díja 14 forint) postára adja. b) A kérés megérkezik a nemzeti könyvtárba és kvalifikált szakember lehajtott fejjel továbbítja újabb ajánlott levélben. c) Ez megérkezik az FSZEK központjába, ahol megkeresik, hol található a kért kiadvány,

majd ajánlva továbbítják nekünk. d) Mi körözük, mert jelenleg nincs bent a könyv. Ha megtaláltuk, postára adjuk, illetve esetenként visszautasítjuk a kérést. Visszautasítás ajánlva 14 forint. A könyv feladási díja fél kilós határig 27 forint, 2 kilóig 55 forint. Az eddigi költségekhez számítható a kéréssel foglalkozó könyvtárosok fizetésének az értéktelen munkára fordított hányada is. A kért könyv *Dnyeprov* A bibormúmia (1969., ára 16,80 forint), olvasmányértéke nulla.

Aki a folyamatban részt vett, mind-mind lehajtott fejjel, szégyenérzettel tette a dolgát — kivéve a kérő könyvtárost —, de nem szólt.

Azt tudjuk, hogy könyvtári rendszerben dolgozunk, s hogy könyvtárközi kölcsönzést is igénybe vehetünk. De nincs annyi együttműködési készségünk és kapcsolatunk a tőlünk egy kilométerre levő szakszervezeti könyvtárral, hogy telefonon segítséget kérjünk tőle? Azt tudjuk, hogy minden magyar állampolgár joga, hogy megkapja az őt érdeklő dokumentu-

mot, de azt még nem tudjuk, hogy senkinek sincs joga az értéktelen művek korlátlan terjesztésére és arra, hogy az igényeket a törvényes rendelkezésre hivatkozva kritika nélkül elégítse ki. Mert ez szintiszta *demagógia*, és nem olvasószolgálat: nem szolgáljuk sem az olvasót, sem a könyvtárügyet azzal, hogy maradéktalanul eleget teszünk az igénytelenségnek. Ezennel ünnepélyes ígéretet teszek: Mint báziskönyvtár-vezető és mint az olvasószolgálat szerelmese ígérem, hogy annak a könyvtárosnak, aki egy borítékban kéri tőlem *Berkesi Sellő* a pecsétgyűrűn című regényét és *Lawrence Lady Chatterley* szeretőjét, valamint az *Illatos kertet*: valamennyit magam megvásárolom (nem közpénzen) és neki is ajándékozom, ha a kérés alá oda meri írni olvashatóan a nevét, az olvasó adatait és az indokot, amiért az olvasó kérte bármelyiket közülük.

Maruszki József

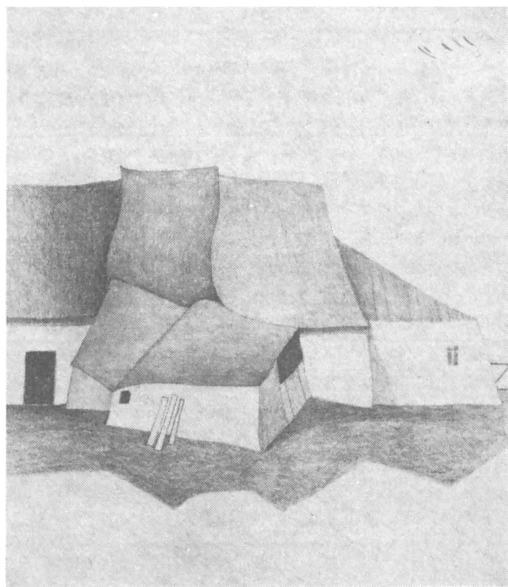
az FSZEK IX. ker. főkönyvtárának vezetője

Közművelődési könyvtárak — közművelődési egyesületek

Éz év májusában a hatvani Ady Endre Városi Könyvtár adott otthont a „B”-típusú könyvtárak igazgatóinak összejövele számára. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának felkérésére a közművelődési egyesületekről Hatvanban rendezett tanácskozás előzményeihez tartozik, hogy korábban a HNF Olvasó népert munkabizottsága megvitatta és elfogadta *Szente Ferenc* Útmutató a közösségi házak szervezéséhez és működésük szabályozásához című, az egyesületi tevékenységgel szorosan összefüggő tervezetét. Ezt az útmutatót és a városi könyvtár kezdeményezésére alakult Hatvani Közművelődési Egyesület jóváhagyott alapszabályzatát a résztvevők előzetesen megkapták. Mindezek, valamint a vitaindító előadások jó alapot teremtettek annak számbavételére, hogy milyen lehetőségek, tennivalók adódnak, adódhatnak a könyvtárak és a könyvtárosok számára a különféle közművelődési

egyesületek tevékenységének segítésében, létrehozásuk kezdeményezésében.

Szente Ferenc, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója bevezető előadásában kifejtette, hogy a kistelepülések művelődési intézményei közül a könyvtár az egyedüli, amely még jelen van a legkisebb falvakban is, és fenntartotta működését. Épp ezért megfelelő — jobb — működési feltételek esetén ez az intézmény lehet egy-egy település közösségi életének színtere és előmozdítója. E könyvtárak látogatói viszont elsősorban a gyerekek és a nyugdíjasok: a használók köréből hiányzik a „cselekvő derékhad”, holott a könyvtárak e rétegek igényeit is szolgálhatnák. A könyvtár kínálja önmagát, szolgáltatásait, ám kérdés, hogy azt kínálja-e, amire szükség van, s jó-e, ahogy kínálja? Erre a kérdésre csak az állampolgárok véleménye adhat választ, de a műve-

lódásban kívánatos változások is csupán az ő erejükkel, közösségi akarattal, cselekvésükkel valósíthatók meg. A lehetőségeket tekintve a könyvtár kedvező helyzetben van, hiszen a közösség eszméjét magukénak valló kulcsemberek, ha kevesen is, a látogatói között találhatók, s ők — akár a könyvtár kezdeményezésére — közvetíthetik a lakosság közösségi igényeit, szándékait — természetesen az egyesületi formákon kívül is. Tagadhatatlan azonban, hogy az egyesületté szerveződő közösségi tevékenység új és gazdagabb lehetőségeket kínálhat erre.

Ilyen lehetőségekről számolt be *Bolevác* József, a Tabi Nagyközségi Könyvtár igazgatója. A tabi körzet három településén *Olvasókör* elnevezéssel közművelődési egyesület alakult. E körök tevékenysége szorosan kötődik a helyi könyvtárakhoz: a könyvtárosok tagjai a kör vezetőségének, s a könyvtár nemcsak helyszíne, hanem tevékeny segítőtje is a közösség által megtervezett közművelődési és egyéb programoknak. Az olvasókörök szervezőkészségének eredményeként például a településen ismét elindult a rendszeres filmvetítés, a három községben több mint 300 mozibérlet talált gazdára. A műsor kialakításában a megrendelők (a körök tagjai) természetesen ugyanolyan meghatározó szerepet töltenek be, mint a kéthetenkénti ismeretterjesztő előadások és más programok kiválasztásában. Ez az egyéni

és közösségi érdekeltségnek egyaránt teret adó tevékenység óhatatlanul hatással van a helyi közéletre, de a könyvtár mint intézmény működési körülményeinek javítására is. Ezek a településeken ugyanis a könyvtáraknak nincsenek meg a szükséges feltételeik (helyiség, felszereltség stb.), amelyekkel legalább az említett néhány tevékenységet zökkenők nélkül lebonyolíthatnák. Az intézményi és a helyi közösségi érdekek ilyen szembevető egybeesése máris kedvezően hatott a könyvtár fejlesztésére.

A Hatvani Közművelődési Egyesület vezetőinek tájékoztatójából szintén kiderült, hogy az egyesület — sok egyéb mellett — a helyi könyvtár működési feltételeinek javítását is elő kívánja segíteni. Az egyesület tagságának zöme egyébként a nagy hagyományokkal bíró és sikeres könyvtári rendezvények, rendezvénysorozatok résztvevői közül került ki. Az egyesület feltehetően jó lehetőségeket teremt majd a közösségi művelődési alkalmak bővítésére, s ehhez olyan egyéni és társadalmi erőket mozgósít, amelyeket a könyvtár önmagában nem tudna mozgásba hozni. Amellett, hogy a közösségi élet egyéb sajátos lehetőségeit is meg kívánja teremteni tagjai számára, részt vállal a helyi információellátás, a közérdekű, közéleti tájékoztatás új (mint például a videón megtekinthető városi filmhíradó készítése) és hagyományos (például a *Hatvani kislexikon* szerkesztése és kiadása) formáinak kialakításában, illetve alkalmazásában.

Ez természetesen nem jelenti és jelentheti azt, hogy a könyvtár bármilyen módon is kisajátítaná az egyesületek tevékenységét, csupán arra utal, hogy hagyományai, gyakorlata, helyismerete révén hasznos segítséget tud nyújtani az egyesületek munkájához. Ennek a véleménynek a vitában is többen hangot adtak, utalván a régebbi, kevésbé sikeres kezdeményezésekre. Hangsúlyozták, hogy a könyvtárak, bármennyire közösségi intézmények is, még a legkisebb településen sem helyettesítik magát a közösséget. A könyvtárak és az egyéb művelődési intézmények feladata nem valamiféle újabb, ezúttal az egyesületek létesítésére törekvő „mozgalom” kezdeményezése, hanem a lehetőségek felismerése és sokoldalú (jogi, módszertani stb.) segítségnyújtás azok számára, akik egyesületet kívánnak létrehozni.

Arató Antal

az Országos Széchényi Könyvtár,
Könyvtártudományi és Módszertani Központ
osztályvezetője

A TANÁCSAI ÉS A SZAKSZERVEZETI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK (SZOLGÁLTATÓHELYEK) 1984. ÉVI FONTOSABB ADATAI

Megnevezés	Az önálló és fiók szolgáltatóhelyek száma			Az összes állomány (állományegység)			A beiratkozott olvasók száma			A kölcsönzött állományegységek száma		
	1984. XII. 31-én	Az 1983. év %-ában	10 000 lakosra jut	1984. XII. 31-én	Az 1983. év %-ában	1000 lakosra jut	1984. XII. 31-én	Az 1983. év %-ában	1000 lakosra jut	1984. XII. 31-én	Az 1983. év %-ában	1000 lakosra jut
BARANYA												
tanácsai	311	97,8	7,2	1 627 907	104,6	3768	68 518	102,1	159	1 426 116	98,8	3301
szakszervezeti	209	100,5	4,8	478 019	106,4	1107	22 187	103,9	57	327 418	106,9	738
összesen	520	98,9	12,0	2 105 926	105,0	4875	90 705	102,5	210	1 753 534	100,2	4059
BÁCS-KISKUN												
tanácsai	296	92,8	5,3	2 124 255	105,0	3787	106 542	99,4	190	2 885 050	100,3	5143
szakszervezeti	123	90,4	2,2	288 873	102,7	515	17 714	100,2	32	298 132	109,7	537
összesen	419	92,1	7,5	2 413 128	104,7	4302	124 256	99,5	222	3 183 182	101,1	5674
BÉKÉS												
tanácsai	126	88,1	3,0	1 453 787	103,2	3421	76 227	101,5	179	1 832 611	94,3	4312
szakszervezeti	108	101,9	2,5	245 196	103,4	577	12 142	104,8	29	186 039	106,2	438
összesen	234	94,0	5,5	1 698 983	103,3	3998	88 369	101,9	208	2 018 650	99,3	4750
BORSOD-A-Z.												
tanácsai	450	99,6	5,7	2 973 488	103,2	3736	132 543	95,2	167	3 734 871	99,2	4692
szakszervezeti	259	102,4	3,2	760 558	103,2	955	43 901	107,5	55	901 526	102,8	1133
összesen	709	100,6	8,9	3 734 046	103,2	4691	176 444	98,0	222	4 636 397	99,9	5825
CSONGRÁD												
tanácsai	233	96,7	5,1	1 882 688	104,4	4129	84 960	102,8	186	2 033 885	96,1	4460
szakszervezeti	161	98,8	3,5	336 852	103,8	739	16 715	105,9	37	271 600	109,8	596
összesen	394	97,5	8,6	2 219 540	104,3	4868	101 675	103,3	223	2 305 485	97,6	5056
FEJÉR												
tanácsai	141	93,4	3,3	1 287 816	100,9	3037	53 797	102,7	127	1 340 029	108,6	3160
szakszervezeti	203	91,9	4,8	686 235	104,6	1619	36 699	104,4	86	714 231	99,7	1685
összesen	344	92,5	8,1	1 974 051	102,1	4656	90 496	103,4	213	2 054 260	105,3	4845
GYŐR-SOPRON												
tanácsai	195	96,5	4,5	1 435 136	99,9	3338	64 391	102,4	150	1 399 264	100,3	3254
szakszervezeti	187	92,6	4,4	461 873	103,5	1074	30 066	97,4	70	597 347	95,9	1389
összesen	382	94,6	8,9	1 897 009	100,8	4412	94 457	100,7	220	1 996 611	99,0	4643
HAJDÚ-BIHAR												
tanácsai	165	80,9	3,0	1 646 474	103,1	2983	81 797	99,4	148	2 277 403	99,4	4126
szakszervezeti	173	104,2	3,1	381 127	107,7	690	27 364	123,5	50	367 722	107,4	666
összesen	338	91,4	6,1	2 027 601	103,9	3673	109 161	104,5	198	2 645 125	100,4	4792
HEVES												
tanácsai	143	98,6	4,2	1 243 773	103,1	3616	52 799	96,8	153	1 140 709	94,9	3316
szakszervezeti	152	95,0	4,4	303 779	105,1	883	17 140	95,2	30	185 339	98,9	539
összesen	295	96,7	8,6	1 547 552	103,5	4499	69 939	96,4	203	1 326 138	95,4	3855
KOMÁROM												
tanácsai	111	100,9	3,4	1 183 221	104,0	3674	44 222	100,2	137	942 338	98,2	2927
szakszervezeti	154	99,4	4,8	412 750	103,2	1282	24 842	91,0	77	419 367	99,5	1302
összesen	265	100,0	8,2	1 595 971	103,8	4956	69 064	96,7	214	1 361 705	96,6	4229
NOGRÁD												
tanácsai	165	98,2	7,0	1 060 308	102,4	4512	40 461	101,2	172	949 694	101,5	4041
szakszervezeti	143	101,4	6,1	237 700	106,0	1011	10 634	101,2	45	178 174	105,7	758
összesen	308	99,7	13,1	1 298 008	103,1	5523	51 095	101,2	217	1 127 868	102,1	4799
PEST												
tanácsai	367	94,8	3,7	3 128 703	107,2	3176	144 139	104,8	146	3 107 303	102,8	3155
szakszervezeti	270	98,5	6,4	574 641	97,1	583	23 457	84,9	24	378 753	88,6	384
összesen	637	96,6	10,1	3 703 344	105,5	3759	167 596	101,5	170	3 486 056	101,0	3539

A közművelődési könyvtár és az iskolák együttműködése Mezőberényben

Amikor azt kérték tőlem, hogy írjak az *Olvasó iskola* mozgalomról, megvallom, vonakodtam. Éppen most, amikor egyre inkább megkérdőjelezzük a mozgalmakat, versenyeket? Hogy mégis vállalkoztam rá, annak az az oka, hogy meggyőződésem: nem a módszerekkel van baj. A legkitűnőbb módszert is lehet rosszul alkalmazni, és az egyszerű megoldások is hozhatnak eredményt.

Tíz éve kezdődött. Akkor nem titkolt célunk volt az olvasólétszám növelése. Versenyt hirdettünk a község két általános iskolája között: melyik iskola tanulói iratkoznak be százalékosan nagyobb arányban a könyvtárba.

Behajtottuk a gyerekeket a könyvtárba? Mit tagadjuk, be! Volt olyan, aki csak beiratkozott, és többet felénk se jött? Volt. Az eredmények mégsem csak látszólagosak, statisztikajavítók. Addig, amíg valaki nem ismeri a lehetőséget, nem is élhet velük.

Mi a versennyel nyertünk jó néhány igazi olvasót, aki eddig — kényelemből? tudatlanságból? gátlásosságból? — nem jött a könyvtárba. Nyertünk szövetségeseket: gyerekeket is, pedagógusokat is — közöttük elsőként az iskolák igazgatóit —, akik támogatattak bennünket. És nyertünk még valamit: csirájában kezdett kialakulni az új szemlélet, hogy a könyvtár fontos!

Ha a pedagógus elhozza a gyerekeket, ha nap mint nap megkérdezi: beiratkoztál-e már, ha a győzelemért járt serleget a község tanácselnöke adja át, akkor valahogy súlya lesz a dolognak.

Ne feledjük el, 1975-öt írtunk, még nem volt új tanterv, többkönyvű oktatás...

Olvasónk már volt, de megtartásukról nekünk kellett gondoskodnunk. Jól kialakított állománnyal, változatos egyéni és csoportos foglalkozásokkal. Ezek mikéntje meghaladná az írás kereteit, maradjunk szűkebb témánknál.

A beiratkozási versenyt kezdettől fogva csak első lépésnek tekintettük, a következő években bővítettük a kört. Nemcsak a gyerekeket, de a

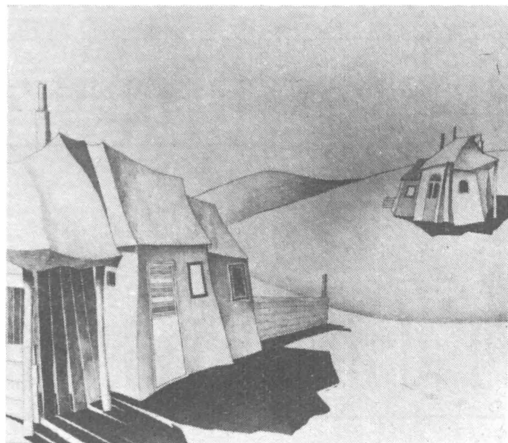
pedagógusokat is becsalogattuk. Szerettük volna, ha a gyakorlatban győződnek meg róla; a könyv és a könyvtárhasználat valóban szeres része lehet az oktatásnak.

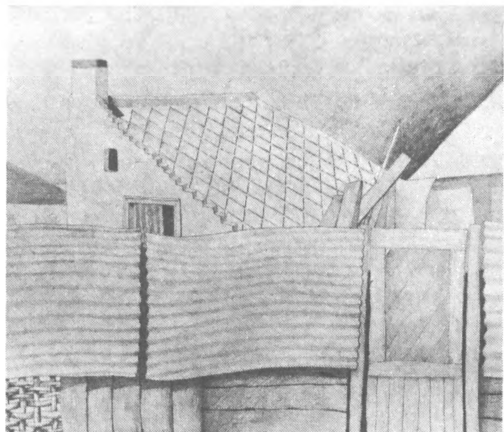
Mi, könyvtárosok, bemutató könyvtárhasználati órát tartottunk, amelyre meghívtuk az igazgatókat, a magyartanárokat és a szakfelügyelőt is. Az eredmény: az igazgatók rendelkezése szerint minden ötödik osztályban egy magyar és egy osztályfőnöki órát könyvtárhasználati ismeretekre kell fordítani. (Ismétlem, még nem volt új tanterv...)

Felkértünk néhány szaktanárt is, tartson bemutató órát nálunk, megmutatván azt a lehetőséget, hogyan lehet egy szaktárgyi órát könyvtári keretek között megtartani.

Aztán tovább versenyeztünk. A beiratkozás mellett a könyvtárban tartott órák is pontot értek, tehát *csak beiratkozással* nem lehetett versenyt nyerni. Ekkor még nem tettünk különbséget az órák között, szívesen láttuk a könyvtárral csak barátkozókat, a csoportos mesehallgatókat is. De ahogy rendszeressé váltak a látogatások, úgy emelhetjük a mércét.

Szerintünk az óráknak két változatuk lehet hatékony. Az egyik, amely lépésről lépésre haladva elsajátíttatja a gyerekekkel a könyvtár

használatát, annak technikáját, a másik az olyan szaktárgyi óra, amelynek szerves része, munkaeszköze a könyv. Ez utóbbi kétségtelenül nagyobb munkát, a könyvtárossal közös előkészítést kíván a pedagógustól, ezért a versenyben nagyobb pontszámmal jutalmaztuk.

Az első, egyszerű felhívásból így egész pontrendszer alakult ki. A beiratkozási verseny győztese: 20 pont; részvétel könyvtári rendezvényen: 1 pont; könyvtár és iskola közös rendezvénye: 2 pont; szaktanár által tartott tanítási óra: 4 pont. (Az utóbbiak természetesen minden alkalommal pontot értek.) Talán ez a pontrendszer is segített abban, hogy elkerüljük azt a csapdát, amelyről mostanában hallok kollégáktól: a pedagógusok elhozzák ugyan a gyerekeket a könyvtárba, de átadják őket a könyvtárosnak, s ezzel „letudják” az órát. Nálunk ilyen egyszer sem fordult elő. A kezdeti próbálkozások után hamar kialakult a rend: könyvtárhasználati órát a könyvtáros tart, minden mászt a szaktanár, a könyvtáros kisebb-nagyobb segítségével. Ki, minek mestere...

Közben új szövetségesünk jelentkezett: a tanterv. Hibái ellenére szemléletének előre mutató volta nyilvánvaló. De ekkorra nálunk már szépen kialakult a könyvtári órák rendje. Tudtuk, kire számíthatunk, kit nyerhetünk még meg, és ki az, akinek az elutasításán mi sem tudunk változtatni.

Felvetődhet a kérdés, miért szorgalmaztuk ennyire a tanítási órákat, miért vállaltunk olyan feladatokat, amelyeket az iskolai könyvtár is elláthatna? Kényszerűségből. Mint a legtöbb községben (városban?) ma Magyarországon. Amíg az iskolai könyvtárak állapota olyan, amilyen, nem tehetünk mást.

A tanítási órákkal ma már nincs gondunk,

lassan ki is koptak a versenyből. Megint újítani kellett.

A könyvtárhasználatot be lehet mutatni egy vagy több órán, de készsége csak a gyakorlat során válik. E készsége fejlesztésére hirdettük meg — ismét az *Olvasó iskola* mozgalom keretében — előbb az egyéni, majd az őrsi kutatópályázatot.

Különbőféle témákat adtunk meg, volt ezek között úrhajózás, könyvtörténet, a vulkánok működése, számítógépek stb., stb. Aki akart, önállóan is választhatott témát, és tetszése szerint dolgozhatta ki. Ha kedve volt, klubfoglalkozáson is előadhatta, de írásban is elfogadtuk munkáját.

„Kutatásnak” minősült a tanórákra gyűjtött anyag is, és a pedagógusok sok ilyen feladatot adtak. Hihetetlenül sok cédula gyűlt össze. Volt közöttük néhány egészen kiváló, sokoldalú dolgozat, és rengeteg apró jegyzet is. A jónak ígérkező módszert azonban éppen a mennyiség veszélye miatt — hogy ne váljék írásgyakorlattá — később keretek közé kellett szorítani.

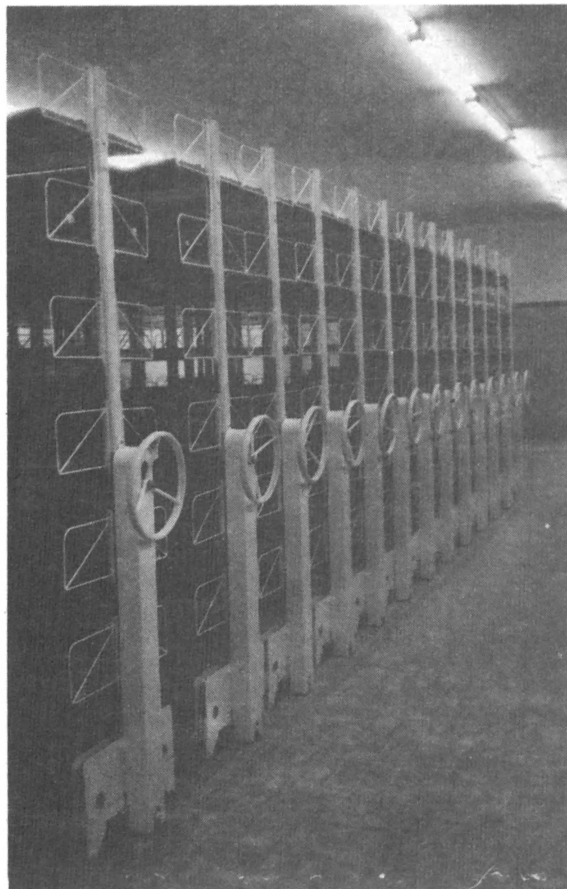
Helyette találtuk ki, és ma is játszuk a *Barátunk, a könyv* játékot. Ez a játék három írásbeli és egy szóbeli fordulóból áll. A feladatokat igyekszünk úgy összeállítani, hogy a gyerekek keressenek a katalógusban, használjanak többfajta kézikönyvet, hallgassanak zenét (közben könyvtárunk zenei részleggel bővült), és olvasanak szépirodalmat.

A Barátunk, a könyv alsó tagozatos megfelelője, a *Bölcs bagoly* vetélkedő. Elsősorban ismeretterjesztő célzatú, de esetenként szépirodalommal és zenehallgatással is bővül. A forogatókönyvek az igényeknek megfelelően változnak a pedagógusokkal történt megbeszélések után.

Nem vagyok feltétlenül vetélkedő-párti, de az ellenzőivel sem tudok maradéktalanul egyetérteni. Az *Olvasó iskola* mozgalom csak része könyvtári tevékenységünknek. Nem helyettesíti, nem pótolja az egyéni foglalkozást és a csoportos foglalkozások más műfajait. De ürügye volt sok mindennek. Segített jó kapcsolatokat kiépíteni az iskolákkal, a pedagógusokkal. Másfajta rendezvények, foglalkozások kiindulópontja lett. (Például a legjobb kutatókból klub alakult). Megújulásra kényszerített és kényszerít bennünket ma is, mert ami tegnap jó volt, nem bizonyos, hogy holnap is beválik.

Fazekasné Várfalvi Erzsébet
Könyvtári Jegyzések (Békés m.)

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

A MEDOSZ új központi könyvtárát meghitt hangulatú bemutató keretében adták át rendeltetésének július 5-én. A mezőgazdasági, erdészeti és vízügyi dolgozókat tömörítő szakszervezet csaknem 70 ezer kötetes központi könyvtára a József krt. 38. sz. alatt kapott összesen 300 négyzetméter alapterületű helyiségeket, köztük olvasótermet is, hogy a budapesti hálózat 3 önálló és 48 letéti könyvtárának szakmai gondozásán, illetve ellátásán kívül szolgáltatásaival közvetlenül rendelkezésére álljon a szakszervezet száz alapszervebe tömörült 30 ezres fővárosi tagságának.

Az ünnepségen, amelyen részt vett *dr. Dobi Ferenc*, a szakszervezet főtitkára is, *Varga György*, a MEDOSZ Központi Vezetőségének titkára beszélt az 5,5 millió forint felhasználásával kialakított intézmény létrehozásának körülményeiről, a munkahelyi informálás bázisaként neki szánt fontos szerepköréről, majd a központi könyvtár vezetője, *Tengerdi Istvánné* mutatta be a könyvtárt, amely megszervezése, 1957 óta először jutott tevékenységéhez méltó otthozhoz.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács titkársági teendőinek ellátását május 31-i hatállyal az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központra ruházta a Művelődési Minisztérium. A Könyvtártu-

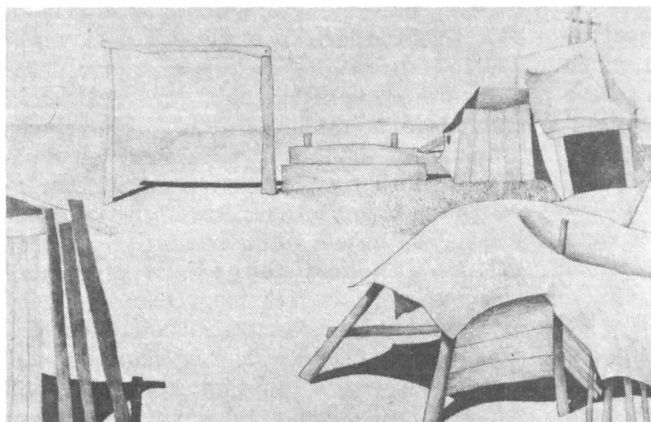
dományi és Módszertani Központ igazgatója az OKT-titkársági feladatok koordinálásával *Lukáts Ivánné Takács Zsuzsát* bízta meg.

Személyi változások. A Békéscsabai Megyei Könyvtár Kosuth-díjas és Szabó Ervin-éremes igazgatója, **Lipták Pál** az év végén nyugalomba vonul. Utódává július elsejei hatállyal **Ambrus Zoltánt**, a Békés Megyei Tanács művelődési osztályának helyettes vezetőjét nevezték ki. — **Papp Istvánt**, az Országos Könyvtárügyi Tanács volt titkárát augusztus elsejével a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettesévé nevezte ki a Fővárosi Tanács művelődésügyi főosztálya. — **Nagy Ferenc**, a Heves Megyei SZMT Központi Könyvtár igazgatója november 30-án nyugállományba kerül; a központi könyvtár vezetésével az SZMT június elsejei dátummal **Korsós Lászlót**, az eddigi helyettest bízta meg, aki 27 év óta dolgozik a könyvtárban, azelőtt pedig a tanácsi könyvtárhálózatban tevékenykedett. — **Pálfy Lajosné**, a Komárom Megyei SZMT Központi Könyvtár 1978 és 1984 közötti igazgatója május 18-án nyugdíjba ment. Utódjává július elsejével az igazgatói teendők ellátásával tavaly november 19-én már megbízott **Gyúró Gyulánét** nevezték ki. — A Veszprém Megyei SZMT Központi Könyvtár új igazgatója június 17. óta az eddigi igazgatóhelyettes: **Répássy Zoltánné**.

Halálozás. Július 23-án, életének 62. évében szívroham következtében elhunyt **Havassy Pál**, az Országos Műemléki Felügyelőség ny. igazgatóhelyettese, akit a könyvtárosok is jól ismertek és nagyra becsültek, mert a hatvanahetvenes években rendkívül fontos szerepet játszott az Országos Széchényi Könyvtár budavári épületének tervezési és kivitelezési munkálataiban, könyvtártervezési pályázatokon nyert díjat, szakértőként segítette a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által irányított könyvtárépítési tanácsadó munkát, s *Sallai István*, valamint *Tombor Tibor* társaságában szerzője volt egy könyvtárépítészeti szakkönyvnek is. A szakma számoltartja az 1970 decemberében tartott III. országos könyvtárügyi konferencián elhangzott felszólalását is, amelyben szenvedélyes hangon hívta fel a figyelmet a nemzeti könyvtár építkezésének elhúzódásából fakadó hátrányos következményekre.

Médiatári ismeretek címmel ismét tanfolyamot szervez a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ a közművelődési, az iskolai és a szakkönyvtárakban dolgozó, a hangzó-képes dokumentumok kezelésével foglalkozó könyvtárosok, valamint oktatástechnológusok részére. Az 1985. dec. 10. és 13. között lebonyolítandó tanfolyam részvételi díja 1500 forint, s a hallgatók száma legfeljebb 16 lehet. A főbb témakörök: AV-ismethordozók a könyvtárakban; a hangzó-képes dokumentumok kezelésének és könyvtári szolgáltatásának kérdései. A tanfolyamon kiscsoportos foglalkozások keretében egy-egy könyvtár médiatárra fejlesztésének tervét kell elkészíteni.

Bemutatjuk a Bessenyei György Tanárképző Főiskola könyvtárát

Nyíregyháza szélén, nagyon kellemes, szép környezetben magasodnak a főiskola mostanában is gyarapodó épülettömbjei. 1972 óta áll az az úgynevezett előadói tömb, amelynek henger alakú tartószerkezete körül több előadóteremmel együtt helyet kapott az addig ugyancsak mostoha sorsú könyvtár is.

Működési körülmények

Mára ez az intézmény a nem egyetemi rangú főiskolák könyvtárai között mind állományát, mind szolgáltatásait és dolgozói számát tekintve a legnagyobbak közé nőtt. Alapterülete 1500 négyzetméter, 120 olvasó számára van ülőhely a nagy olvasóteremben, 40 olvasó számára a folyóirat-olvasóban, és 26-an ülhetnek le a dohányzót és a katalógusok egy részét magába foglaló klubövezetben. A henger alakú tartószerkezetben három szinten összesen 345 négyzetméter alapterületű raktár szolgálja ki a körülötte elhelyezkedő könyvtári tereket. Két szintjét polccal rendezték be, a legalsó tömör-raktár. Ezt egészíti ki a 190 négyzetméteren elhelyezkedő könyvkötészet, folyóirat- és duplumraktár. 200 négyzetmétert foglalnak el a szolgálati, a szociális és a közlekedőterek. Az oktatási főépülettel zárt folyosó, az előadótermekkel lépcső köti össze a könyvtárat, amely első látásra tágasnak, szellősnek tűnik, vezetője, *Merkozszi Pál* azonban már kiszámította, hogy a jelenlegi gyarapodási ütem mellett a raktári tér csak két évre elegendő. A könyvtárvezető ideiglenes megoldásként egy 40—50 ezer kötet elhelyezésére alkalmas raktár kialakítását javasolja a főépület alagsorában, hosszú távú megoldást azonban csak az építkezés hozhat.

A könyvtár bútorai, berendezési tárgyai esztétikusak, elrendezésük célszerű. Az olvasói és a szolgálati övezet részben természetes, rész-

ben mesterséges világítást kap, a raktárban csak villanyvilágítás van.

Tudtommal a nyíregyházi az egyetlen a pedagógusképző főiskolák közül, amelynek új bibliotékája könyvtári célra épült. Ez nyilvánvaló előny az itteniek számára, ami abból is kitűnik, hogy korszerű könyvtárról csak az új épület átadása óta beszélhetünk.

Allomány — gyűjtőkör — katalógusok

A nyíregyházi főiskolának nem volt nagymúltú elődje, így könyvtára sem örökölhetett régebbi kézikönyvekből, szakmunkákból és periodikákból álló gyűjteményt. Induló állománya az egykori nyíregyházi tanítóképző anyagából, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és az Országos Műszaki Könyvtár ajándékából állt össze. Ezt bővítette *Bóka László* 10 ezer kötetes hagyatéka, a *Szabó István*-gyűjtemény és a saját gyarapítás.

Ez utóbbi mértékére aligha lehet panasz: 1984-ben 7393 könyvvel és 2484 ideiglenes őrzésű dokumentummal (tankönyv, jegyzet, füzetes kiadvány) gyarapodott az állomány, 497 ezer forint értékben. Olvasói az év végén 179 537 tartós és 19 728 ideiglenes őrzésű dokumentumot használhattak, amelynek értéke meghaladta a 7 millió forintot. Örömmel hallottam, hogy az utóbbi években sem volt anyagi korlátozás, és mind a periodikák előfizetésében, mind a könyvek beszerzésében a könyvtár lényegében tartani tudta az elért szintet. Ma különösen a külföldi (főleg a tőkés országokból származó) kézikönyvek megvétele okoz gondot, mert az országba érkezésük nincs megoldva: esetleges, nehézkes és elégtelen.

A gazdag, régebbi anyagot is bőségesen tartalmazó kézikönyvtár mellett nagy értéket

képvisel a 600 címből (1100 példány) álló kurrens periodika-gyűjtemény (ebből 162 külföldi: 112 népi demokratikus, 50 tőkés országbeli), amelynek legfontosabb folyóiratait tartósan megőrzi a könyvtár.

Részletes gyűjtőköri szabályzat rögzíti, hogy a sokféle tudományterületről mire terjed ki a beszerzés. A könyvtár feladataiból következően a teljesség igényével gyűjti az 1945 utáni kézi- és segédkönyveket, a 0-s, 1-es, 2-es és 3-as főosztályba sorolt általános műveket és az alsófokú oktatásban is használható ismeretterjesztő munkákat. Kiemelt fontosságúnak tekinti a pedagógiai és a pszichológiai szakirodalmat, de helyet kapnak a könyvtár polcain a magyar nyelvű szépirodalom alkotásai, a műfordítások, a helyismereti kiadványok és a főiskola saját kiadványai is. Érdemi teljességre törekszik a főiskolán oktatott valamennyi szak tárgy tudományos irodalmának gyűjtésében. Ehhez természetesen nem elégszik meg az *Új Könyvek* választékával: a gyűjtemény fejlesztése a kiadói katalógusokon kívül a Magyar Nemzeti Bibliográfia, a szakbibliográfiák és a periodikák alapján történik, de szerepel a beszerzés forrásaként a csere, a fölőspéldány és az antikváriumtól vagy magánszemélytől történő vétel is.

Talán az állományfejlesztő munkában fedezhető fel leginkább az erős központi könyvtár, az „egy főiskola, egy könyvtár” elvének érvényesülése. A tanszékek javasolhatnak ugyan, de a szerzeményezők csak indokolt igényeiket elégitik ki. Nem gyűjthetnek maguknak szakkönyvtárat, de a leggyakrabban használt művek a kezük ügyében vannak: a 24 tanszéken 20 ezer kötetnyi letéti anyag található. Röviddel a 204/1984. MM sz., *Útmutató a felsőoktatási könyvtárak működtetéséhez* című dokumentum megjelenése után, 1984 őszén foglalkozott a főiskola tanácsa a nyíregyházi könyvtárnak az oktatási intézményben betöltött szerepével. Az erről készült dokumentumban a feladatok között olvasható, hogy a könyvtár „távlatilag az egyetemi és más tudományos könyvtárak szintjét” célozza meg. Ezt az igényességet a jobb főiskolai könyvtárak esetében nem tartom túlzottnak.

Lényegében erre gondol *Tóth Gyula* is: „... a működés módját illetően a főiskolai könyvtáraknak az egyetemi könyvtárakéval közös csapáson kell haladniuk. S ez összhangban van általában a felsőoktatás és benne a pedagógusképzés fejlesztési irányjaival és törekvéseivel, továbbá a felsőoktatási intézményeknek a tu-

dományos kutatások regionális fejlesztésébe való tervszerűbb bekapcsolásával.” (Könyvtárak a pedagógusképzés szolgálatában. = *Könyvtáros*. 1985/3. sz.)

Ha röviden is, szólnom kell még az állományt feltáró katalógusokról. Az összes dokumentum adatait tartalmazza a raktári, a leíró (szerző, cím, közreműködők, akiről és amiről a mű szól) és az ETO szerinti szakkatalógus. Külön szerzői betűrendes és szakkatalógus készült az olvasótermi állományról és a Bóka-gyűjteményről. Az önálló és a rejtett bibliográfiákat ETO szerinti, a drámaköteteket betűrendes elemző katalógus tárja föl.

Betűrendes különkatalógus tájékoztat a felsőoktatási jegyzetekről, a szakdolgozatok és a tudományos kéziratok betűrendes katalógusa a lelőhelyet is közli. Témák szerinti analitikus betűrendes festménykatalógus, az egyes tárgyak tanításának módszertani segédkönyveiről készült kartoték és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár analitikus kartonjainak katalógusa segíti a tájékozódást-tájékoztatót. Gyakorlati megfontolásból betűrendes mutató készült az ünnepekhez kapcsolódó versekről, színművekről stb., és készülöben van a médiatár anyagát feltáró katalógus. A feldolgozók jogos büszkeséggel emlegették a gyorsaságot és a naprakészséget a feltárásban: ez még valóban nem minden magyar könyvtárban természetes!

Sokat jelent az állomány megóvásában, hogy a könyvtárnak saját kötészete van. A cédulasokszorosítást két Minigraph segítségével végzik.

Olvasók, forgalom, szolgáltatások

Két összehasonlító adatsorral kell kezdenem: 1974-ben a számításba vehető olvasótábor 250 oktató (1984: 350), 1600 nappali tagozatos hallgató (1984: 2100), valamint 1000 levelező (1984: 1000) volt.

1974-ben 1795 olvasó (1984: 3014) 64 078 alkalommal látogatta meg a könyvtárat (1984: 67 509) és 27 237 könyvet kölcsönzött (1984: 37 730). Az 1983/84-es tanévben a látogatók napi átlagos száma 232 volt, ez a szorgalmi időben 300—350 látogatót jelent. A nyíregyházi könyvtár minden bizonnyal az ország leghosszabb nyitvatartási idejű könyvtárai közé tartozik: heti 6 napon át összesen 74 órában vehetők igénybe szolgáltatásai, ebből 47 és fél órában kölcsönözni is lehet. 1973 óta a nyitva-

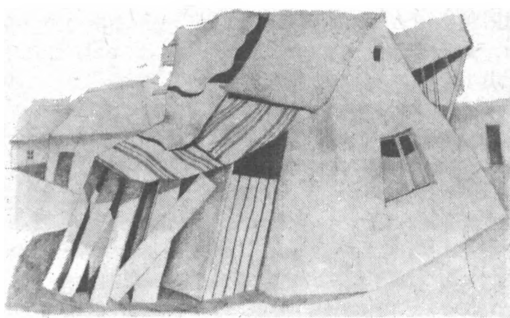
tartási időt 9 órával növelték, példát mutatván arra, hogy munkaszervezéssel és némi áldozatvállalással a munkaidő csökkenése és a szabad szombatok számának növekedése ellenére is tartani, sőt bővíteni lehet a szolgáltatások idejét.

Kondor Istvánné egy cikkében már évekkkel ezelőtt (*Könyvtáros*, 1978. 10. sz.) jelezte, hogy a főiskolai könyvtáraknak az anyaintézmény kiszolgálása mellett a „falakon túl” mutató feladataik is vannak. Ez egyebek között az úgynevezett „külsősök” kiszolgálását jelenti, azaz a főiskolához nem kötődő vidéki szakemberek igényeinek kielégítését. A nyíregyházi főiskola könyvtárosai mindent megtettek azokért a „külső” olvasókért, akik igényt tarthattak ugyan a helybeni szolgáltatásokra, de a kölcsönzést nem engedélyezték részükre. Mostanában e téren is „nyitnak”, mert a könyvtárközi kölcsönzési igények kielégítése mellett indokolt esetben (amilyen például a kutatás) a könyvtár igazgatója engedélyezi, hogy kölcsönözhesse nek is.

Azt hiszem, erre fokozottabban rá is kényszerül a könyvtár, ha komolyan veszi a növekvő társadalmi igényt és a regionális szakkönyvtári szerepet (lásd: *Tóth Gyula*: Tények és gondolatok a pedagógusképző főiskolák könyvtárainról. = *Könyvtári Figyelő*. 1985/1.).

Vitatott dolog ma még, hogy a főiskolák könyvtárai vállalják-e a nem hagyományos dokumentumok gyűjtését és szolgáltatását. Merkovszky Pál könyvtárvezető álláspontja határozott: a jövőben „mélységben” tervezik a hagyományos (a könyvhöz és a periodikákhoz kötődő) szolgáltatások bővítését, de nem tervezik filmek, oktatócsomagok, hangzó anyagok, videokazetták stb. gyűjtését és kölcsönzését. Erre való a főiskola oktatástechnikai központja, ahol a felszerelés és a szakember egyaránt rendelkezésre áll, a közvetítésben pedig tevékenyen részt vesznek a tanszékek és a technikai részlegek. A vezető idegennek tartja a főiskolai könyvtár feladataitól a rendezvények, író-olvasó találkozók szervezését és a médiatári szolgáltatások vállalását, mégpedig a feltételek hiányán kívül azért is, mert a felsőoktatási intézmények technikai részlegei egyre gyakrabban vállalnak bér munkákat és kereskedelmi jellegű közvetítő tevékenységet.

Rokonszenves és megszívlelendő az álláspontot alátámasztó érvelés: Mivel nincs korlátlan nagyságú alapterület, elegendő pénz és szakember, a könyvtárak kénytelenek fontosság szerint rangsorolni a szolgáltatásokat; bi-

zonyos feladatokat tehát csak korlátozott mértékben, vagy egyáltalán nem vállalnak. Kár volna azonban a nyíregyházi gyakorlatot „megideologizálva”, lebeszélni más felsőoktatási könyvtárakat arról, hogy vállalják a nem hagyományos dokumentumok őrzését, feltárását és közvetítését, hiszen van már példa az ellenkezőjére is. (A szombathelyi főiskolának a könyvtárhoz kapcsolt médiatárára gondolok.) Sok függ a helyi körülményektől, a fenntartó elképzeléseitől, akaratától és készségétől is.

Az oktatástechnikai részleg Szombathelyen sincs alárendelve a könyvtárnak. Az általa készített dokumentumok hasznosításában azonban nagyon szorosan együttműködik a médiatárral, amelynek tevékenysége végül is nem idegen a könyvtár feladataitól. Sőt elképzelhetőnek tartom, a kötészethez hasonlóan, a sokszorosításnak és az oktatástechnikai részlegnek a könyvtár „melléküzemként” való működtetését is, ha ennek a körülmények megfelelnek, és a könyvtárnak némi haszna is származik belőle. Nem jó azonban, ha az ilyen részlegek fenntartásával a felsőoktatási intézmény könyvtára az érdeklődések zónájába kerül, s ha e részek tevékenységének irányításába egyszerre több „külső” ember (főigazgató, tanszékvezető, gazdasági vezető) is beleszól, illetve a könyvtáron belüli technikai részlegeket lényegében a könyvtáron kívülről irányítják.

A nyíregyházi könyvtár gépesítettsége viszonylag jó; használhatja a főiskola telexét, egy mikroolvasó készülék, egy Costar sokszorosító-másoló (a központi sokszorosítóban), a már említett két Minigraph céduลาสokszorosító és a kötészet áll az olvasók és a könyvtárosok rendelkezésére.

Körülményeinél fogva ez a könyvtár már joggal tűzte ki távlati fejlesztési céljaként az

egyetemi és a szakkönyvtárak szintjének megközelítését, az információsbázis- és műhelyszerep erősítését. Ennek érdekében tervezi a kurrens gyarapodás számítógépes nyilvántartását, a témafigyelés meghonosítását és gyarapodási jegyzékek rendszeres közreadását.

Sok könyvtáros — s remélhetőleg egyre több más szakember — bánata, hogy a felsőoktatási intézményekben (tisztelet a kivételnek!) megoldatlan a hallgatók könyvtárhasználati és kutatás-módszertani képzése. Néhány éve még szerepelt a tantervben néhány óra, de a helyzet azóta nem javult, hanem romlott (lásd: *Merkovszky Pál: Az önálló könyvtárhasználatra nevelés — és ami mögötte van. Egy tanárképző főiskolai gyakorlat könyvtárosi szemmel. = Könyvtáros. 1980. 12. sz.*)

A főiskola vezetőségének tavalyi ülésén hozott határozat a tanszékek és a könyvtár közös feladatává tette az előrelépést, a megnyugtató megoldást azonban csak központi intézkedés hozhatja meg, kötelező óraszám előírásával.

Könyvtárosok—kapcsolatok —együttműködés

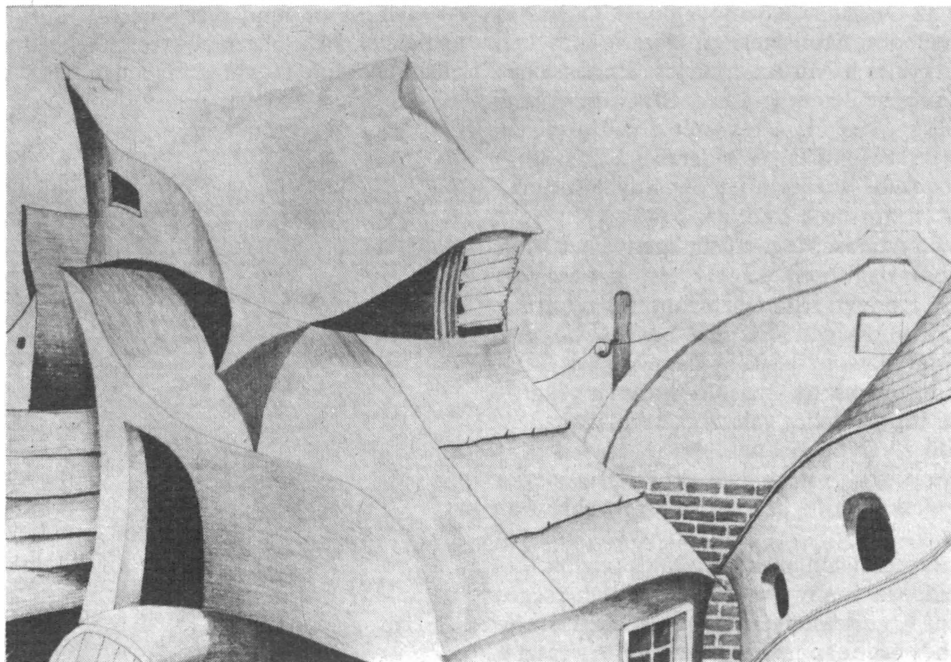
Tizenhét könyvtáros és nyolc technikai-adminisztratív munkatárs dolgozik Nyíregy-

házán. A szakmai létszámból 6 felsőfokú (ebből 2 egyetemi), 6 középfokú végzettségű, ketten tanulnak.

Merkovszky Pál a *Könyvtáros* 1980. évi első számában (Számvetés... 1979—Tervek... 1980.) az addig végzett munkáról és a tervekről szólt, s többször publikált a folyóiratban. Ő és *Kovács Tiborné* munkatársa a *Szabolcs-Szatmári Szemlének* is. Merkovszky Pál technikai szerkesztője a főiskola tudományos közleményeinek. Eddig három jelent meg a saját kiadású *Könyvtári Füzetekből*: a főiskola kiadványainak analitikus bibliográfiája, az intézményről szóló irodalomjegyzék és egy folyóirat-katalógus. Egyéb módon is részt vesznek a közéletben a könyvtár munkatársai: tagjai a TIT előadói gárdájának és a HNF munkabizottságainak. Könyvtárközi együttműködés keretében közös továbbképzéseket szerveznek, a megyei periodika-lelőhelyjegyzékben és a most készülő helyismereti kötetkatalógusban pedig közlik a könyvtár számba vehető teljes anyagát. Jó és rendszeres a kapcsolatuk a megyei sajtóval és rádióval is.

Munkájuk megbecsülését és elismerését az is bizonyítja, hogy a főiskola, a megye és a város vendégeit sokszor elviszik hozzájuk könyvtárnézőbe.

Tuba László

Video a könyvtárakban

Június hónapban kapták meg a könyvtárak a Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó főosztályának tájékoztatóját arról, hogy megkezdte a műsoros videokazetták terjesztését. A mellékelt jegyzék húsznál több kazettán mintegy 2600 percnyi műsort ajánl megvételre.

Dicséretes a Könyvtárellátó gyorsasága, amellyel a videotulajdonosok segítségére sietett. A video ugyanis visszavonhatatlanul belépett a kommunikációs eszközök sorába, így helyet kér a hazai könyvtárakban is. Az az ezer készülék, amely a múlt év végén és 1985 elején az Akai-Videoton együttműködés keretében elkészült, oktatási és közművelődési intézményekbe került. Várható, hogy ebben az évben újabb két-háromezer készüléket gyártanak; és ezek zömét ugyancsak közintézmények vásárolhatják majd meg.

A videoteknika hazai alkalmazásának kérdéseit az Országos Közművelődési Tanács és a Művelődési Minisztérium előterjesztésében megtárgyalta a Minisztertanács. Ennek alapján döntés született az eszközellátás ipari háttéréről, s elkészült a tervezet a műsorellátás megszervezéséről is. A videomagnók számának növekedésével minden bizonnyal megnő a kereslet a műsorok iránt.

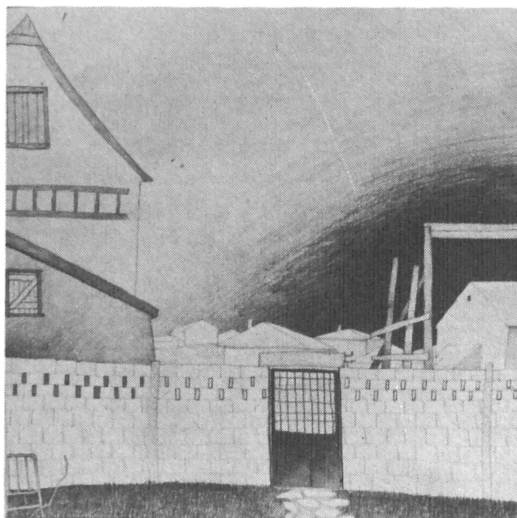
A könyvtárak videoműsor-igényeiket több forrásból elégíthetik ki. Az első a *vásárlás*; ehhez a Könyvtárellátó szolgáltatása nyújtja a legtöbb segítséget. Bizunk benne, hogy a Könyvtárellátó felderíti és összefogja a hazai videoműsor-gyártó, -másoló intézményeket, s a hazai termék teljes választékát kínálja az érdeklődő könyvtárosoknak.

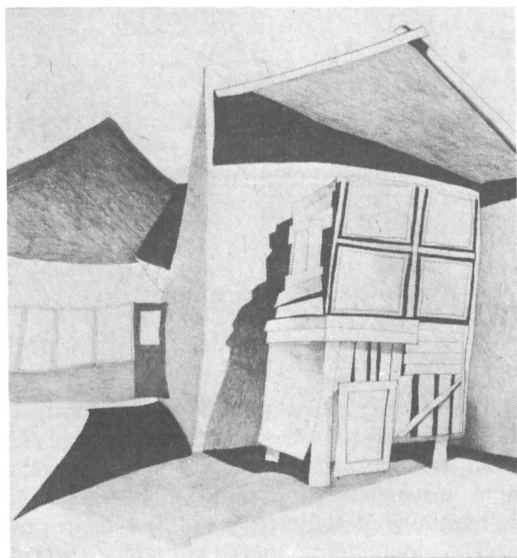
A műsorral való ellátás másik módja a könyvtárak közötti *kölcsönzés* lehet, ehhez az szükséges, hogy az állománygyarapodásról rendszeresen jelenjenek meg tájékoztatók.

A videoállomány gyarapításának lehetséges formája a gyűjtemények egymás közötti *cseréje* is. Ehhez azonban nélkülözhetetlen egyrészt a

másoláshoz szükséges technikai eszközök beszerzése, másrészt a szerzői jogi kérdések rendezése. Ugyanezekkel a feladatokkal kell számolni a központi televíziós műsorok felvétele esetében is.

A videoműsorok gyűjtésével és a könyvtári szolgáltatások közé történő beépítésével hazánkban több intézményben foglalkoznak, ezért gyakorlati tapasztalatok is rendelkezésünkre állnak. A Népművelési Intézet, a Számítástechnika Alkalmazási Vállalat és a Szombathelyi Tanárképző Főiskola videogyűjteménye mellett a legnagyobb állománnyal a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ médiatára rendelkezik. Az OOK már 1976 (!) óta gyűjti a videofelvételeket, és 1985. július 30-án 590 kazettája volt, amelyekben mintegy 300 műsor található. Az OOK — azonkívül, hogy a videomagnó-akciót elindította, és szétosztotta a magnókat a vásárló iskolák között — saját másolórendszerrel is összeállított 30 készülékkel. Ezzel a rendszerrel megkezdte saját előállítású filmek, videofelvételek VHS-kazet-

tára történő átmásolását. Az első félévben 25 kazettára 81 műsort másolt át. A kazettákból tíz-tíz darabot kapott a médiatár, amely ezeket az oktatási és a közművelődési intézményeknek ingyen kölcsönzi.

A központtól a kazettákat megvásárolni is lehet. A műsorok elsősorban az iskolai oktatás céljára készültek, de egy részük a közművelődési munkában szintén felhasználható. Ilyenek például a *Tájak, emberek, nyelvjárások* sorozatban megjelent *Órség, Göcsej és Hetés; A Bakony és a Vértess vidéke; A Körösök vidéke; Palócföld; Somogy, Tolna, Baranya; A szögedi nemzet* című műsor. Ezeknek ott a helyük az érintett területen működő megyei és városi könyvtárak helytörténeti gyűjteményében! Jól használható a közművelődésben a *Készülünk a nyelvvizsgára* című, 10 részes angol, francia, német, orosz, spanyol és eszperantó nyelvű műsor is. A politikai képzéshez az öt részből álló párttörténeti sorozat, a természettudományi témákhoz például a *Neumann Jánosról* készült felvétel vagy *A planáriák biológiájáról* szóló film. A *Mikroszámítógépek* című, 96 perces műsor a készülékek kezelésével és alkalmazási lehetőségeivel ismerteti meg a nézőt.

Az Országos Oktatástechnikai Központ tovább folytatja saját készítésű dokumentumainak átmásolását VHS-kazettákra. A jövőben újabb száz ilyen felvétel megjelenése várható. Az elkészült műsorokról a televízió *Képűrségia* sugároz gyorsinformációt, közölve a műsor címét és időtartamát is. Teljes dokumentum-

leírást, tartalmi ismertetést az *Új Média* számaiban találhatnak az érdeklődők. Az első VHS-kazettáról műsorkatalógus is megjelent rövidített dokumentumleírásokkal és tartalmi ismertetésekkel. A következő időszakban átmásolt műsorokról újabb katalógust ad ki az Országos Oktatástechnikai Központ.

A veszprémi intézmény más formában is támogatni kívánja a videotulajdonosokat a szakmai ismeretek és a műsorok pedagógiai felhasználását segítő módszerek elsajátításában. A központ folyóiratának, a *Pedagógiai Technológiának* 1985. évi 1. száma teljes egészében a videóval foglalkozik. A médiatár összeállításában 2., bővített kiadásban megjelent a *Videobibliográfia*, mely válogatott irodalomjegyzéket tartalmaz. Az intézmény 1985/86. évi tanfolyamai között 7 videotémajút indít; s évenként rendszeresen megszervezi a video alkalmazásának tapasztalataival foglalkozó országos, illetve nemzetközi konferenciát, az ott elhangzó előadásokat pedig könyv alakban is megjelenteti.

A médiatár gyűjteményének valamennyi videofelvétele helyben megtekinthető és kölcsönözhető. Az igénylők kérésének megfelelően a médiatár speciális résztémákhoz is állít össze bibliográfiát, s szívesen fogad egyéni és csoportos érdeklődőket, hogy a videokazetták kezelésével, szolgáltatásával kapcsolatos tapasztalatait átadja.

A könyvtárakban bizonyára megnő az érdeklődés a video irodalma iránt, ezért felsoroljuk azokat a magyar folyóiratokat, amelyekben rendszeresen jelennek meg ilyen témájú cikkek, tanulmányok, valamint megemlítjük az OOK médiatárába járó tíz külföldi folyóiratot is. (A médiatár ezekből — de más külföldi lapokból is — vállal tartalomjegyzékmásolat-szolgáltatást, a legújabb szakirodalomról pedig az *Oktatástechnológiai Információk* füzetei nyújtanak rendszeresen tájékoztatást.)

Magyar folyóiratok: Audiovizuális Közlemények; Filmvilág; Élet és Tudomány; Jel-Kép; Módszertani Füzetek; Ötlet; Pedagógiai Technológia; Rádiótechnika; Technika; Mozgó Képek. *Az Országos Oktatástechnikai Központ médiatárába járó külföldi folyóiratok:* Videodisc and Optical Disc; Audio Video International; American Cinematographer; Educational Technology; Elektronik; Fernseh- und Kinotechnik; Funkschau; The Home Video Report; Instructional Innovator; Journal of SMPTE.

Dr. Tóth Dezső

Az álmosdi Kölcsey-ház

Alighanem kevesen ismerik a Debrecentől délkeleti irányban 35 kilométerre fekvő Álmosd községet, amelyről az Új Magyar Lexikon is csak annyit tart említésre méltónak, hogy Bocskai — oldalán a hajdúkkal — itt vívta első győztes csatáját 1604. október 15-én.

Majdnem bizonyos, hogy az először ide látogatót meglepné a táj látványa is, mert nem az alföldi pusztá széle ez, hanem a dombos, fás Nyírségé. Még nem is olyan régen a Kraszna kiöntészeitől táplált mocsáritölgy-, szil- és kőriserdők dús vegetációja uralta ezt a vidéket, de a századfordulóig tartó folyószabályozások fokozatosan kiszárították a földet. Mára már hírmondója sem maradt annak a hatvan holdnál is nagyobb Ludas tónak, amit Kölcsey még említ egyik levelében, s fokozatosan kipusztult az őstölgyes is, csak néhány liget tarkítja a löszből, homokból épült buckák lankáit. Közöttük húzódik meg a ma már önálló tanáccsal sem rendelkező, mindössze 1800 lelket számláló falu oly megadó csendességgel, hogy az utazó azt hiheti: feleslegesen fáradt ideáig.

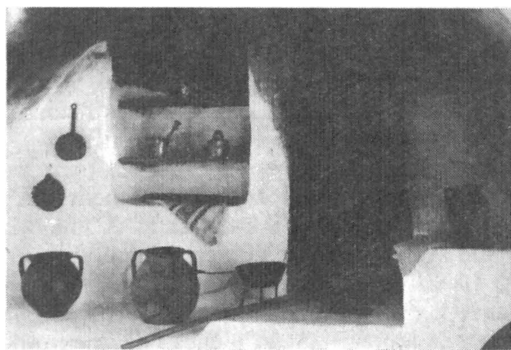
Csalóka ez az első benyomás, mert miként az út menti ligetek vagy a falu közepén zöldellő park évszázados fái őrzik az egykor volt flóra emlékeit, a történelemnek is vannak itt figyelmet érdemlő monumentumai.

Ama nevezetes csatának ugyan nem található tárgyi maradéka — a Nagy Sándor János alkotta bronz és műkö emlékmű is mindössze félszázados —, de régebbi időket idéz a református templom épületegyüttese. Magvát középkori falak alkotják, s többszöri átépítés, bővítés után a 19. század elején nyerte el jelenlegi formáját. Alatta máig feltáratlan, pincyszerűen kialakított kripták vannak, amelyekhez számos legendás magyarázat, népi értelmezés fűződik. A templom — helyreállított erődfalával — méltó hangulati előkészítője a község leglátványosabb emlékhelyének, a Kölcsey-háznak.

Álmosdon birtoka és portája volt a Szatmárból származó Kölcsey családnak. *Kölcsey Sámuel* „itt szerzett javakat”, s magához vette apai unokaöccsét, *Pétert*, és kiházasította. E házasságból született a költő, s talán csak azért Szödemeteren, mert a kor szokása szerint a fiatal anya a gyermekágyi időt rendszerint valamelyik nőrokonánál töltötte. Mivel Sámuel felesége már nem élt, s Kölcsey Péter és felesége, *Bölöni Ágnes* Álmosdon idegen volt, a legközelebbi rokonhoz, *Bideskúti Zsigmond*-néhez utazott a várandós mama; feltehetően így lett Szödemeter a költő születési helye.

A gyermek Kölcsey később visszakерült Álmosdra, innen vitték tanulni a Debreceni Kollégiumba 1796-ban. Ettől kezdve csak látogatóként fordult meg az álmosdi portán — például 1802-ben, édesanyja halálakor, akit férjével együtt itt temettek el.

A pesti jurátusságtól menekülve, Kölcsey 1811-ben Szödemeterre, majd Debrecenbe költözött, ahonnan április 23-án kelt levelében ezt írta *Kazinczynak*: „Nekem a ránk jövő téllal a gazdálkodást átalvennem, s három kisebb testvéremre gondot kell viselnem, ezek akadályt vetének a szép pályán, s reményeket

tokot elosztották, Kölcsey 1815 elején végleg Szatmárcsekére költözött.

Panaszos levelei ellenére az álmosdi évek nem voltak terméketlenek; mintegy két tucat versét — összes költeményeinek majd egyötödét — ekkor írta, közülük a legszebb a *Génius száll...*, melynek utolsó sorait — „halálának százados fordulóján” — köbe vésették „késői rokonai”:

S szállj királyi sasként égi pályán,
szárnyaidnak nyíl szokatlan út,
S homlokodra, túl a föld homályán,
Nyersz jutalmul csillagkoszorút.

Az irodalomtörténet mint a „lélekvesztő” szentimentalizmus korszakát tartja számon Kölcsey álmosdi periódusát, amely előkészítette és megalapozta későbbi hazafias verseit, s hitét abban, hogy „a progresszió véghetetlen”.

A 18. században épült és már 1938-ban emléktáblával megjelölt klasszicista stílusú kúriát 1968-ban megvásárolta az álmosdi tanács, s a megyei műemléki bizottság segítségével eredeti formájába visszaállította. A munka során kibontották a szabadkéményt, helyreállították a tékát — amit még Kölcsey is használt s emlegetett idézett levelében —, restaurálták a kemencéket. A hagyomány úgy tartja, hogy ezek egyikébe bújt bele a gyermek Kölcsey, s a szemébe pattanó szikrától (valójában himlő következtében) vesztette el fél szeme világát.

A ház bal oldali traktusában emlékszobákat, középen — a pitvarban — a kor használati tárgyaival konyhát rendeztek be; jobb oldalon kapott helyet a községi könyvtár, a pincében pedig az e tájon hajdan virágzó homoki bortermeles múzeumát alakították ki.

A tárgyi és a szellemi kultúra e sokszínű együttese a megnyitás óta — túlzás nélkül állíthatjuk — zarándokhellyé vált. Évente átlagosan négyezren keresik fel, s nemcsak a megye diákjai vagy az Idegenforgalmi Hivatal szervezett csoportjai, hanem az ország minden részéből, sőt a tengerentúlról is öregek és fiatalok, írók, művészek, munkások, miniszterek, s a vendégkönyv bejegyzéseinek tanúsága szerint a hely szelleme senkit sem hagy érintetlenül.

A *genius loci* emlegetése nem pusztán stílusfordulat, mert a hangulatteremtő erő minde nélkülött a helyből sugárzik; az eredeti Kölcsey relikviák száma ugyanis kevés: néhány kézirat csupán. A reformkor jeles alkotóit, eseményeit bemutató rézkarcok mellett néhány korabeli bútor — közöttük egy szép íróasztal, rajta *Toldy Ferenc* gondozásában *Kölcsey Ferenc min-*

tevének semmivé”. Mint a levél mutatja: családi gondok kényszerítették a fiatal költőt az álmosdi letelepedésre, amitől már előre félt. Aggodalmai részben beigazolódtak: az amúgy is borongós hangulatú, félnék, visszahúzódo fiatalember az élet fő áramából kikerülve szinte teljesen elhaltatott. Még levélíró kedve is megcsappant, panaszos sorait csak később kezdte írogatni barátainak: „Tékámban könyv helyett már most nyeregszerszám áll — műveltetni ugaraimat, lovaim s ökreimről gondoskodni, s küzdeni ezen emberekkel, kik tóparton s szalmafedél alatt laknak, ezt kell csinálnom” — kesereg *Kállay Ferenc*nek 1813 tavaszán. Nem jobb a hangulat ősszel sem: „Mit tudok én, mit tudhatok én itt a faluban? Kitől kapni könyvet? Kitől egy intést, egy ujjmutatást? Debrecen is felette szegény... s az újabb könyveknek csak nevét halljuk” — írja *Kazinczynak*. Az álmosdi „remeteség” 1814 májusáig tartott, ekkor idősebbik öccse megházasodott, s velük a költő is elhagyta a falut, előbb Pestre, majd Pozsonyba, onnan pedig Pécelre utazott, *Szemere Pál* barátjához. Minthogy a házasságot követően a családi bir-

den munkáinak 1859-es, második kiadása — inkább csak jelzi, mintsem dokumentálja a költő világát, környezetét. Ennek ellenére a hangulat megragadó: a tágas, szépen gondozott kert, a ház nemes egyszerűsége, arányos formája, a belső terek változatossága, a könyvtár egyedi berendezése maradandó élményt nyújt a messziről érkező vendégek.

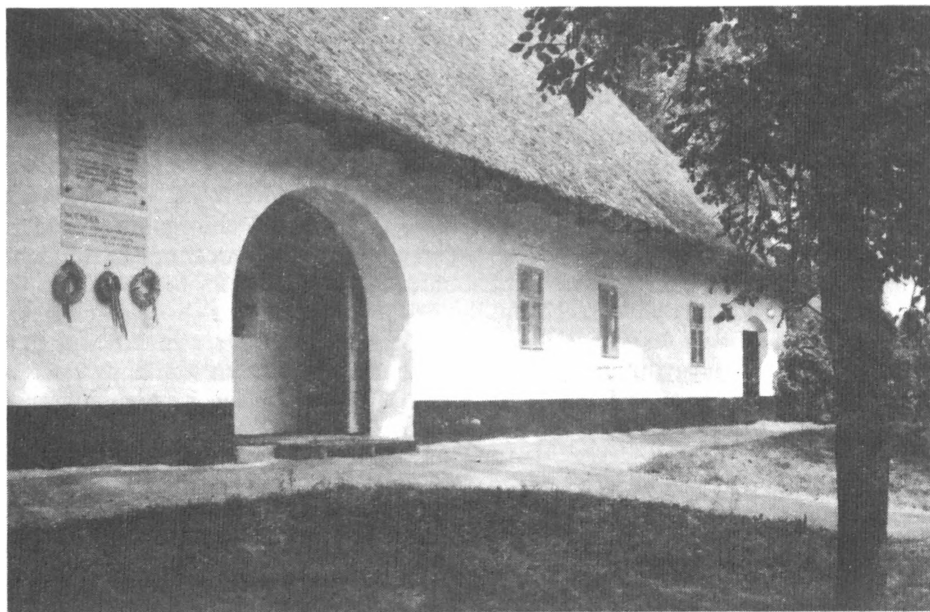
Az alkalmi és távoli látogatókon kívül évről évre megfordul ebben a házban a falu majd minden lakója, mert — mint már szó esett róla — itt működik a községi könyvtár, a felújítás óta függetlenített vezetővel, heti 37 órás nyitvatartási idővel. Állománygyarapításra évi 25 ezer forint jut, a 372 olvasó 9800 kötetből válogathat, s 24-féle periodikát lapozgathat, ha bétér ide. És be is térnek sokan: évente tízszer kölcsönözni, 3–4 alkalommal meg „szót hallani” írótól, orvostól, mezőgazdasági szakembertől — kit mi érdekel. Rendszeresen tartanak itt mesedélután, működtetnek báb- és népi hímző szakkört, tartanak vöröskeresztes tanfolyamot, tavasszal mezőgazdasági fórumot, könyvkiállítást és vásárt. Van a könyvtárnak értelmiségi klubja is, ennek keretében rendeztek már irodalmi műsort, előadást a számítógépről, külpolitikai vitát — mikor mire mutatkozott igény és lehetőség.

Mint e felsorolás mutatja: a könyvtár tevékenysége nem annyira irodalom-, mint inkább életcentrikus; jórészt a helyi és a személyi fel-

tételekből következően. Úgy gondoljuk, nem hiba ez, s nem idegen Kölcsey szellemétől sem, aki maga is írt, gazdálkodott, közéleti feladatokat vállalt az álmosdi portán, ha az ihlet úgy diktálta, vagy a szükség azt parancsolta.

A Kölcsey-emlékház és könyvtár immár másfél évtizedes működése egyértelműen azt bizonyítja, hogy szerencsés gondolat volt a múzeumi és a könyvtári funkció összekapcsolása. Nemcsak a tereket lehetett így jobban kihasználni, hanem ebben a formában adódott lehetőség a folyamatos nyitvatartás feltételeinek megteremtésére is, és amit talán először kellett volna említeni: ez a közös használat garantálja a műemléki együttes állagmegóvását, rendszeres karbantartását. Országszerte ismert gond ugyanis — és sajnos, Hajdú-Bihar megyében is van rá példa —, hogy a nagy anyagi áldozattal rendbehozott történelmi vagy kulturális emlékhelyek gondozók híján időnek előtte leromlanak, előbb elhanyagolttá, majd elhagyatottá válnak. Álmosdon a két intézmény közös működtetése megoldotta a problémát, s ez az integráció nagy divatja idején is arra figyelmeztet, hogy a közgyűjteményi jelleg, összetartozás olyan természetes társulási lehetőségeket kínál, amiket jobban ki kellene használnunk.

Simon Zoltán

Olvastuk

a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* májusi (1985/5.) számát, amellyel *Gerhard Steiner* 80. születésnapját ünnepli az NDK Bibliográfiai Intézetének szakfolyóirata. Az ünnepelt 1905-ben született a thüringiai Hildburghausenben, a müncheni és a jénai egyetemen tanult, 1929-ben avatták a filozófia doktorává. Előbb középiskolai tanárként dolgozott, majd 1940-ben könyvtárosi szakvizsgát tett, ekkor azonban behívták katonának és fogságba esett. 1945-től egy nagy jénai közművelődési könyvtár (az Ernst-Abbe Bücherei) vezetője, öt év múlva pedig a berlini Központi Könyvtártudományi Intézet osztályvezetője lett. Később a könyvtárügyet felcserélte az irodalomtudománnyal, s 1960 óta a greifswaldi egyetemen az irodalomtörténet professzora.

A magyar könyvtárosok Steinert az NDK-ban készült világirodalmi lexikonok szerkesztőjeként ismerhetik, hazájában azonban ezenkívül a régi — közép- és felvilágosodás kori — német irodalom legkülönbözőbb alkotásainak kiadójaként, sajtó alá rendezőjeként, a *Lesebücher für unsere Zeit* (Olvasókönyvek korunk számára) című, népszerű sorozat számos kötetének válogatójaként tartják számon. Ebben a sorozatban egyébként 1955-ben egy Petőfi-kötetet is közreadott.

A *Zentralblatt* ünnepi számának első cikke Steiner sokirányú munkásságából természetesen a könyvtárosi tevékenységet választotta témájául. A háború utáni években kibontakozó népkönyvtári mozgalom tevékeny harcosának mutatja be, aki lelkes híve volt a könyvtári

nyitvatartási idő meghosszabbításának, a szombati és vasárnapi nyitvatartásnak. Felismerte a népkönyvtári funkciók kibővítésének szükségességét, azt, hogy a közművelődési könyvtáraknak a főiskolai és az egyetemi hallgatók irodalomellátásának terhére szintén váltalniuk kell. Kidolgozta továbbá az olvasói és a kölcsönzési statisztikai nyilvántartás új módszerét, és részt vett a könyvtárosképzés és -továbbképzés új elveinek kialakításában is.

Több cikk a világirodalmi lexikonok témakörével, az NDK-ban megjelent lexikonok történeti áttekintésével, elvi és módszertani problémáival foglalkozik. A folyóiratszám magyar szerzőtől is közöl tanulmányt, *Pók Lajos* a Magyarországon megjelent világirodalmi lexikonok rövid értékelő—elemző történeti áttekintésével járult hozzá az ünnepi szám sikeréhez. Felhívja a figyelmet azokra a művelődéstörténeti és -politikai tényezőkre, amelyek ismerete elengedhetetlen a világirodalom magyarországi fogadtatásának és a lexikonokban való tükröztetésének megértéséhez, majd sorra veszi a hazai világirodalmi lexikonokat, Benedek Marcelléval kezdve, egészen az 1970-ben megindított legnagyobb vállalkozásig, amely — sajnos — még ma sem teljes. Rámutat eredményekre és gyengeségeikre, egyéni sajátosságaira, s utal ezek társadalmi, politikai okaira is. A füzet végén Gerhard Steiner fontosabb műveinek, könyveinek, cikkeinek — tematikus csoportosításban elrendezett — bibliográfiája található.

P. E.

FIGYELEMI

**A Könyvtáros szerkesztősége új helyre költözött. Címe: Budapest, V. ker., Alpári Gyula u. 2. IV. emelet 31. (1051)
Telefon: 189-895**

Egyéni (személyi) dokumentáció

A modern információszoigáltató tevékenységeknek közismert alaptételük, kiinduló mozzanatuk az a felismerés, hogy az ismeretek, tudnivalók hatalmas arányú (exponenciális) növekedése miatt egyénileg ma már senki sem képes megszerezni magának a munkájához, önképzéséhez, személyiségének kiteljesítéséhez szükséges szakmai és általános információkat, adatokat. Ezért mindenfajta problémamegoldáshoz jóformán mindenkinek igénybe kell(ene) vennie az intézményes információellátást, könyvtári tájékoztatást. De bármennyire magas fokon történjek is az intézményi tájékoztatás, a valóban releváns információk szolgáltatása, csaknem minden esetben szükséges, hogy az olvasó, a felhasználó a szolgáltató szervtől kapott információkat tovább rendezze, a maga személyes igényei szerint finomítsa, dolgozza fel. Ezt a szellemi folyamatot nevezhetjük személyi (egyéni) dokumentációnak, melynek lényeges eleme, hogy a felhasználó a releváns információkat a saját felhasználásra alkalmas (pertinens) információkká alakítja. (*Könyvtáros*, 1977/5. sz.; 1978/7. sz.)

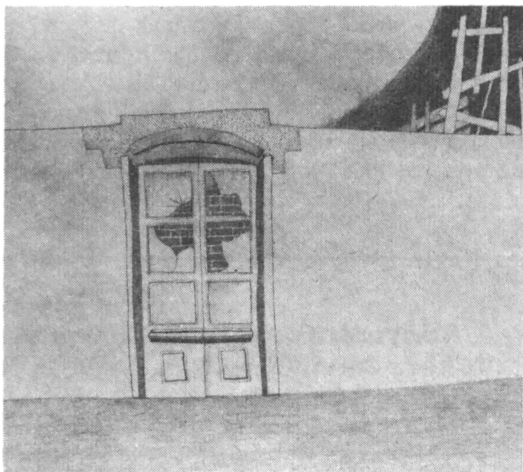
Megkülönböztetjük tehát a személyi dokumentációt a személyhez szóló („ad personam”) dokumentációtól, amely az intézményi dokumentációnak egyik sajátos formája, különösen a vezetői tájékoztatásban, valamint a kutatási információellátásban. A személyekhez „címezett” dokumentáció a tájékoztatáshoz, a személyi dokumentáció a tájékozódáshoz tartozik, a kettő — szerencsés esetben — dialektikus egységet alkot s támogatja, kiegészíti egymást.

Tájékozódási kultúra

Semmit sem veszítettek időszerűségükből a III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak azok a megállapításai, amelyek hangsú-

lyozzák, hogy a tájékoztatási szervezetet és az egyéni tájékozódás színvonalát együttesen kell fejleszteni (*Könyvtáros*, 1971/5. sz.). Az ajánlások egyik lényeges tétele, hogy az „egyéni igények fejlődése nem tartott lépést a társadalmi szükségletekkel”. S ezt a tézist értelmezhetjük úgy is, hogy hiányzik a kellő összhang, egyensúly az intézményi és az egyéni dokumentáció között. Erre utal az ajánlásoknak az a követelménye is, hogy az embereket társadalmi méretben meg kell tanítani az értő olvasásra s a szakirodalom rendszeres használatára. Ennek érdekében minden érintett szervezetnek elő kell segítenie „szocialista társadalmunk fejlett olvasási és tájékozódási kultúrájának kialakítását”.

Míndez természetesen nemcsak tájékoztatósi—tájékozódási, hanem oktatási (tanítási—tanulási) kérdés is. Ennek megfelelően az ajánlások hangsúlyozzák azt a követelményt is, amelynek értelmében szükséges, hogy a pedagógiában egyik alapfeladattá váljék „az önálló tájékozódás szokásának kialakítása”, hogy

ezáltal is „nyissunk kaput a minél teljesebb önmegvalósítás felé”. Jelenlegi oktatási reformtörekvéseinknek ugyancsak egyik legfontosabb tényezője annak a szellemi magatartásnak az előmozdítása, amelyet állandó információs készenlétnek, éberségnek nevezhetünk, s általa biztosíthatjuk ismereteink sokirányú alkalmazását, átalakítását („konvertálhatóságát”). Ehhez a törekvéshez kapcsolódik az egyéni dokumentáció is, elsősorban azzal, hogy az önismeret, önmegfigyelés állandó gyakorlatával egyre mélyebben tudatosítja azokat a személyiségben gyökerező szellemi vonásokat, hajlamokat, amelyek a legtermékenyebb eredményekhez vezethetnek mind szakmai-társadalmi, mind egyéni-intellektuális szempontból.

Az egyéni (közvetlen) és az intézményi (közvetett) dokumentáció különbségére már *Goethe* is rámutatott egyik maximájában: „Nem szükséges, hogy magunk lássunk és éljünk át mindent, de ha meg akarunk bízni másvalakiben és abban, amit elmond, gondoljuk meg, hogy három dologgal kell számolnunk: a tárggyal és két személlyel”. Úgy is mondhatnánk, hogy az egyéni dokumentációban mintegy magunkra maradunk a tárggyal, vizsgálálandó témánkkal, s feladatunk megoldása közben nemcsak kívül (a dokumentumokban), hanem belül (önmagunkban) is körül kell néznünk.

Az egyéni dokumentáció és az információk „tartalékolása”

„Keresni kezdtem önmagamot” — *Hérakleitosznak* ez a mondása talán a legélesebben világít rá az egyéni dokumentáció igazi indítékára. Önmagunk „dokumentálását” ugyanis senki más nem végezheti el helyettünk, legfeljebb segítséget adhat hozzá. Nekünk magunknak kell létünk, életünk, tevékenységünk értelmét s irányát megtalálnunk, és közben állandóan viszonyítanunk, kapcsolnunk kell magunkat a többi emberhez, a társadalom kisebb-nagyobb közösségeihez. *Gegesi Kiss Pál* szerint a személyiség megformálódásának lényeges eleme a környezettel való együttélés és az „együttélés hatásainak, az ingereknek, az információknak belső, kezdetben passzív, majd aktív feldolgozása. Hozzá tartozik ehhez a feldolgozás tartalékolása, belső raktározása, majd a feldolgozás eredményeinek ... a környezetbe való továbbadása: a kommunikáció folyamata.”

Személyiségünk alakításának ebben a folyamatában az egyéni dokumentáció elsősorban az ismeretek, információk belső (mentális) elrendezését, az emlékezetben való megőrzését és szükség szerinti előhívását végzi, illetve segíti elő. Ebben a tekintetben — magától értetődően — mindig olyan ismeretekről, gondolatokról van szó, amelyek egészen a sajátjaink — még akkor is, ha nem felfedeztük, hanem csak megtaláltuk őket.

Dokumentum, dokumentáció, dokumentáció-tudomány című ismertetésünkben (*Könyvtáros*, 1985/7. sz.) hangsúlyoztuk, hogy a dokumentáció lényege a dokumentumok tartalmának ismerettényezőkre bontása. Egyéni dokumentáció esetében az ismerettényezők azok a sajátosan nekünk vagy rólunk szóló gondolatok, amelyeket egzisztenciánk értelmének megfejtésére és tisztázására s egyúttal személyiségünk építőköveiként használunk. Ezért kell gondolatokat, információkat gyűjtenünk, raktározni, tartalékolni. *Füst Milán* 17 éves korában megkezdett *Naplójának* elején ezt írta: „Ezentúl mindent, amit gondolok, föl kell jegyezni”. Mert: „Magad vagy elméd őstalánya”. Minden egyéni dokumentáció életünknek ehhez a talányfejtő szellemi műveletéhez tartozik.

A jegyzetfüzet, mint az egyéni dokumentáció szimbóluma

Tréfásnak látszik, ám nagyon komoly tartalmat sugall *Jacques Barzun* történész egyik megállapítása: „Értelmiségi az, akinek van jegyzetfüzete” — tehát aki egyéni dokumentációt végez. Ha az értelmiségi kategóriát nem pusztán a (felsőfokú) iskolai végzettség szerint határozzuk meg, hanem e csoportba a lényének *értelmét* kereső embert soroljuk, akkor ez a meghatározás igen találó. S jegyzetfüzetem sem a mindennapi teendők regisztrálására szolgáló eszközt kell értenünk, hanem gondolatoknak, információknak olyan egyéni gyűjteményét, amely intellektuális, érzelmi, erkölcsi világunknak tükré és egyúttal kritikája is.

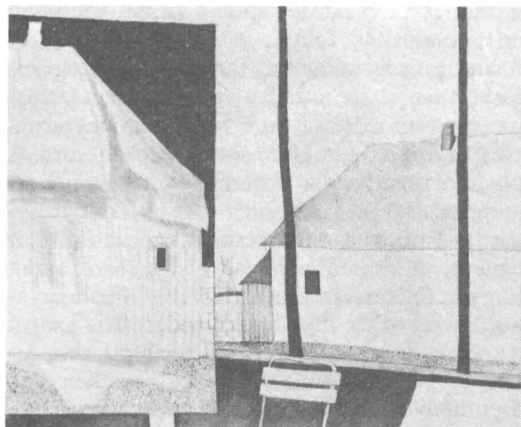
Tudományos szemszögből nézve sem érdektelenek a jegyzetfüzetek. Arról tanúskodnak, hogy egy-egy alkotó, kutató milyen észjárással, gondolatmenettel jutott el felfedezéséhez, problémájának megoldásához. *J. D. Bernal*, a neves fizikus és tudománytörténész a kutatásokról szóló publikációkat vizsgálva ál-

lapította meg, hogy „az olvasó csak ritkán jön rá, miért és miképpen végezte munkáját a szerző, mert a közleményben ismertetett logikai lépések merőben különböznek a kutatómunka során ténylegesen megtett lépésektől. Ezek a lépések gyakran csupán előérzet következményei, de ezek az előérzetek, akár helyesnek, akár helytelennek bizonyultak, nagyon hasznosak lehetnek”, ezért célszerű őket éppen úgy publikálni, mint a kutatási eredményeket. Nyilvánvaló, hogy a tudományos és általában az alkotó munkát kísérő jegyzetapparátusok: kutatási naplók, vázlatok, ötlettöredékek, „életrajzi törmelékek” mind olyan műfajok, amelyek az egyéni dokumentáció keretébe sorolhatók és elősegítik az embernek (szakembernek) és műveinek mélyebb megismerését. Ember és műve ugyanis nem választható el egymástól, s még a legelvontabb gondolkodás is valamiképpen a személyiség hajszálygökerein át kapja éltető erejét.

Választhatnánk persze a jegyzetfüzetnél sokkal modernebb eszközt is az egyéni dokumentáció szimbólumául. Így például a személyi számítógépet, az íróasztalon elhelyezett, informatikai központokkal, adatbankokkal összekötött terminált (adatvégállomást) vagy a televízió képernyőjén megjelenő, tetszés szerint válogatható, elektronikusan „feljegyzett” információkat. Mindezek bizonyára már most is vetélytársai a jegyzetfüzetnek, de amiként a könyv, a jegyzetfüzet sem fog soha feleslegessé válni.

Egyéni dokumentáció és önkifejezés

Az eddigi vázlatos áttekintésből kitűnik, hogy az egyéni dokumentáció témája sokféle problémakörhöz kapcsolódik. Ilyen például a felfedezés szellemi mechanizmusát vizsgáló heurisztika (*Könyvtáros*, 1978/5. sz.); a kutatás módszertana s ebben az analízis—szintetizáló információ-feldolgozás (*Könyvtáros*, 1982/5. sz.); a tudásszociológia (*Könyvtáros*, 1982/7. sz.); az olvasnivalók és a befogadó személyek viszonyát kutató bibliopszichológia (*Könyvtáros*, 1983/7. sz.); a szövegek és egyéb információk értelmezését elemző hermeneutika (*Könyvtáros*, 1983/12. sz.). Ide sorolhatjuk a tudománytant is, amely a kutatás és a fejlesztés munkájában megmutatkozó egyéni vonásokat, köztük a dokumentációs jellegzetességeket is tárgyalja. Mindezek az ismeretkörök az egyéni

dokumentációt a tudományos-technikai vagy művészi alkotó munka egyik fontos tényezőjeként vizsgálják.

Lehet azonban az egyéni dokumentációnak önkifejező funkciója is. Ebben az esetben nem a nagyobb nyilvánosságnak szánt alkotások előkészítő tényezőjének, eszközértékének kell tekintenünk, hanem célértéknek, amelyben egyéniségünk — valamilyen formában — testesült. S ezt a törekvésünket — az íráson kívül — a közlési eszközök, a médiák igen változatos kombinációival valósíthatjuk meg.

Györe Pál

IRODALOM

- Barzun, Jacques*: Science: the glorious entertainment. N. Y., 1964. Harper and Row
- Dembinski, Dominic*: Nyolcadik művészet? (Video) = *Korunk*, 1985. 2. sz.
- Gegesi Kiss Pál*: Az egyén (személyiség) és a család szerepe a szocialista társadalomban. = *Magyar Tudomány*, 1971. 6. sz.
- Györe Pál*: A tudományos alkotó munka kétféle tájékoztatási szükséglete. 1966. NPI
- Györe Pál*: Bevezetés a szellemi munka módszereibe. (Gépirat) 1978. KG-Informatik
- B. Nagy Ernő—Zircz Péter*: Bevezetés a szakirodalmi alkotó munka technikájába. 1967. NPI /[Az] NME Központi Könyvtárának kiadványai 10. sz./
- Pound, Ezra*: ABC of reading. N. Y., 1960. New Direction Paperbooks
- Rózsa György*: A szellemi munka technikája. In: Műszaki tájékoztatás — tudományos információ. 1966. KGM MTTI /Tájékoztatótudományi tanulmányok 5./

Az Országgyűlési Könyvtár névváltozásai

A múlt század hatvanas éveinek végén a kéttáblás magyar országgyűlés könyvtárt alapított, hogy a törvényhozás munkájához, e fontos jogi és politikai tevékenységhez segítséget nyújtva emelje a parlamenti élet színvonalát. A könyvtár a képviselőház szervezeti keretében működött: mint könyvtári hivatal egyenrangú szerepet töltött be a képviselőház 8—10 hivatalával, és mint a törvényhozás belső „szakmai” intézménye hármass felügyelet alá tartozott. Politikai és szakirányítását a képviselőház könyvtári bizottsága, e felett a ház elnöke és végső fokon a képviselőház ülése végezte, a könyvtár minden tevékenységét meghatározva és ellenőrizve.

A szervezeti kapcsolatot a könyvtár nevének változásai is hiven tükrözték. A legrégebb megkülönböztetés még a köznévi változat volt: a *képviselőház könyvtára* vagy — a gyakori szóhasználattal — *képviselőházi könyvtár*, illetve rövidebben a *Ház könyvtára*. Ezeket az elnevezéseket a múlt század végétől kezdve már nagy kezdőbetűkkel, tulajdonnévként is alkalmazták, váltakozó jelleggel. Az említett elnevezések 7—8 évtizeden át a mindennapi életben és a publikációkban is elsőbbséget kaptak, de a történelmi mozgások és a törvényhozás szervezeti változásai meghatározták a könyvtár nevének „szülőanyjához” való igazodását is.

1918. november 16-án, az őszirózsás forradalom győzelme után megszűnt a főrendiház, és a képviselőház is feloszlott. A könyvtár elvezette régi „gazdáját”, és a belügyminiszter, majd — a Tanácsköztársaság kikiáltása után — a Belügyi Népbiztosság fennhatósága alá került. Az események névváltozással is jártak, s minthogy a könyvtár továbbra is az Országházban működött, kézenfekvőnek látszott az *Országházi Könyvtár* név felvétele, amelyet — megszokásból és a régi kötődéshez kapcsolódva — a *volt képviselőházi könyvtár* elnevezéssel felváltva használtak. A könyvtárt 1919. április 15-én a Belügyi Népbiztosság a *Szabó Ervin Könyvtár* irányítása alá helyezte, ennek *országházi fiókjaként* tevékenykedett 1919. június 21-ig. A Tanácsköztársaság utolsó szakaszában (40 napig) a Közoktatásügyi Népbiztosság felügyelete alatt létrejött Történelmi Materializmus Kutató Intézet szervezeti részeként végezte feladatait. E rövid időszakban a könyvtárnak már nem volt ideje arra, hogy felügyeleti szervének nevét felvegye és nyilvánosan használja.

Az augusztus 1-i bukás után ismét a belügyminiszter fennhatósága következett. Hamarosan megindult a régi képviselőház újjászervezésének előkészítése, ezért a könyvtár — bár szabálytalanul — újra a *Ház könyvtára* névvel lépett a nyilvánosság elé. A választások után a törvényhozói munkát egykamarás parlament (a nemzetgyűlés) végezte 1920-tól 1926-ig. Erre az időre a könyvtár — miután visszanyerte régi szervezeti kereteit, hiszen a nemzetgyűlés valójában a képviselőházat helyettesítette — hivatalos neve a *Nemzetgyűlés Könyvtára* lett, ugyanakkor a *Ház Könyvtára* nevet is igen gyakran használta.

1927-ben az 1918 előtti főrendiház helyére a felsőházat állították, s az országgyűlés megint „két házzal” ülésezett. A könyvtár ezután is a képviselőházhoz tartozott, de hivatása az egész törvényhozás, a parlament mindkét házában támogatása lett. E tényt névváltozás is kifejezte: a 20-as évek végétől egyre gyakoribbá válik az *Országgyűlés Könyvtára*, *Országgyűlési Könyvtár* elnevezés.

A mai név használata a 30-as években mégsem vált általánossá, sőt véglegessé sem (a képviselőházzal való szervezeti kapcsolatot legtöbbször ezután is a *Képviselőházi Könyvtár*, illetve a *Ház Könyvtára* intézménynév jelölte

a második világháború végéig). 1944 decemberében — miközben a nyilas képviselőház Sopronban még 1945 márciusáig folytatta egyre szűkebb körű „tevékenységét” — Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés az ország fel szabadult részének legfőbb államhatalmi szerveként megkezdte országépítő munkásságát. Ez idő alatt körülbelül fél évig a könyvtár is az *Ideiglenes Nemzetgyűlés Könyvtára* névvel igyekezett rendbehozni a háborúnak az intézményt sújtó következményeit. 1945 őszén ismét egykamarás parlamentet, nemzetgyűlést választottak, a könyvtár neve — mivel szervezetileg a nemzetgyűlés hivatala maradt — automatikusan a *Nemzetgyűlés Könyvtarává* változott, melyet két évig tartott meg. A nemzetgyűlési ciklus befejeztével, 1947. szeptember 16-tól a változatlanul egykamarás törvényhozási országgyűlésként ült össze, ami azt jelen-

tette, hogy a könyvtár ismét az *Országgyűlés Könyvtára* nevet kapta.

Bár még évekig érvényesült a birtokviszonyt kifejező elnevezés, egyre gyakrabban emlegették a mai intézménynevet: *Országgyűlési Könyvtár* (különösen a könyvtári és múzeumi bizottság 1949-es megszüntetését követően, amikor az Országgyűlési Iroda lett a felügyeleti szerv).

A kulturális közgyűjtemény — amely azóta országos feladatkörű tudományos szakkönyvtárrá, több mint 600 ezer kötetes információs szakközponttá fejlődött — mai hivatalos nevét a könyvtárnak a Népművelési Minisztérium felügyelete alá rendelése (1952), nyilvánossá válása és az országgyűléstől való szervezeti különválása (1953. január 1.) véglegessé tette.

Dr. Jónás Károly

Kérdezz — felelek

Könyvtárigazgató kérdezi a fizikai dolgozók túlmunkájáról:

„Hány túlórát köteles a könyvtár fizikai dolgozója a napi, illetve a heti munkaidején felül teljesíteni? Van-e a fizikai dolgozókra olyan szabály, amely szerint egy bizonyos mértéket meghaladóan nem kötelezhetők túlmunkára?”

Válasz:

A könyvtárak fizikai dolgozóinak túlmunkájára vonatkozóan a Munka Törvénykönyve (Mt.) 37., 38. és 39. paragrafusának, továbbá az Mt. végrehajtási rendelete (Mt. V.) 43. paragrafusának általános rendelkezései az irányadók. Ezek szerint rendkívüli esetben a dolgozó a munkaidőn felül is köteles munkát végezni. Ha a dolgozó munkaidejét munkanapokra osztották be, akkor a túlmunka a napi munkaidőt meghaladó munka.

Túlmunkát csak olyan mértékben szabad elrendelni, hogy az a dolgozó egészségét és testi épségét ne veszélyeztesse, illetve személyi és családi körülményeire tekintettel aránytalan terhet ne rójon rá. Nőt terhessége negyedik hónapjának kezdetétől gyermeke hathónapos koráig *egyáltalán nem*, ezen túl gyermekének egyéves koráig pedig *csak beleegyezésével* szabad túlmunkára igénybe venni. A hatévesnél fiatalabb gyermekét gondozó anyával, vala-

mint az egészségre ártalmas munkakörülmények között dolgozóval túlmunka *csak kivételesen* végezhető. A 16 éven aluli fiatalkorú túlmunkára *nem szabad igénybe venni*.

Ezek a túlmunka elrendelésének általános korlátai. Olyan központi rendelkezés tehát nincs, amely a fizikai dolgozók vonatkozásában a túlmunka mértékét meghatározná. Az Mt. 39. paragrafusának (1) bekezdése szerint viszont a túlmunka elrendelésének feltételeit, *korlátait* és módját *a munkaügyi szabályzat állapítja meg*, így nincs akadálya annak, hogy a könyvtár munkaügyi szabályzatába a fizikai dolgozók túlmunkájára vonatkozó esetleges korlátozó rendelkezéseket is felvegyenek. Megjegyezzük, hogy — az Mt. V. 43. paragrafusának (3) bekezdése értelmében — *nem esik korlátozás alá a túlmunka*, ha arra baleset vagy elemi csapás megelőzése, illetve elhárítása érdekében kerül sor.

A túlmunka elrendelésekor figyelembe kell venni az Mt. 38. paragrafusa (2) bekezdésének azt az előírását is, mely szerint a dolgozó számára a napi munkájának befejezése és a másnapi munkakezdés között *egybefüggő, legalább tízenegy óra pihenődőt* kell adni. A munkaügyi szabályzat bizonyos munkakörökben ennél rövidebb, de *legalább nyolc óra pihenődőt* is megállapíthat.

Dékány Ágoston

Bár több hazai és külföldi kiállítás áll mögötte, neve mégsem olyan ismert, mint azoké, akik szüntelenül jelen vannak a művészeti közélet pezsgésében. Mert tudjuk: a tehetség önmagában nem népszerűsít, benne kell élni a forgatagban is ahhoz, hogy a köztudatba bekerüljön az alkotó személye. Csakhogy Dékány Ágostonnak épp a szorgos munkán kívüli tevé-
vés-vevéshez nincs ideje; s ha volna is, etikája utasítaná el az efféle érvényesülést.

Egyénisége kialakulásában az emberiség kulturális múltjával, örökségével foglalkozó egyik tudományág, az archeológia játszott döntő szerepet. Régészek mellett osztozott egy-egy ásatás izgalmában, majd helyszíni rajzi dokumentációt és grafikai feldolgozást készített a feltárt emlékekről azzal az alapos rajztudással, amelyet a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban szerzett meg (tanulmányait 1967-ben fejezte be itt). Ám az archeológiai dokumentálás rajzkészség-fejlesztő lehetősége s a leletek esztétikai minősége fantáziagazdagodást is eredményezett nála; azt a többletet adta, mely az önálló művészézéshez elengedhetetlenül szükséges. A két tevékenység átmenetének tekinthető a könyvillusztrálás; azok a kötetlenebb rajzok, amelyek a Corvina és az Akadémiai Kiadó régészeti kiadványaiban jelentek meg. Ezeknek a csaknem tíz évig tartó, főiskolai stúdiumot helyettesítő előgyakorlatoknak eredményeképpen 1976-ban a Képzőművészeti Alap tagja lett.

Dékány Ágoston „főfoglalkozásának” szerzőségeit, a ceruzát és a grafitrudat választotta a művészi kifejezéshez. Igaz, vonzódik a litografáláshoz is, de valóban egyéniségéhez szabott műfaja a rajzművészet maradt. Közlendőinek hitelét és erejét a grafit magabiztos használata s az eszköz és anyag alapos ismerete teremti meg. Tartalom és forma,

anyag és technika egymást segítve rendeződnek szerves egységbe lapjain. „Főképp a táj érdekel, ezt rajzolom” — mondja csaknem félszegen, holott sokkal több és egészen más is foglalkoztatja, mint csupán a külvilág valamely részének pontos rögzítése, a pusztá látvány idillikus megjelenítése. Részeket választ ki a teljességből, majd átalakítja, ha kell, torzítja azokat, hogy aztán a kiemelt tárgyi, természeti motívumok jelképes ereje hitelesítse elmélyült és racionálisan elvont gondolatait. S amilyen tömörek és tartalmasak a jobbára az elidegenedés problematikáját feszegető képzetei, formai kifejezésük is hasonlóképpen egyszerű, szűkszavú. Emellett rajzművein mindig érezhető az ember jelenléte, aki — láttatva vagy láthatatlanul — az elevenünkbe vágó, súlyos létkérdéseket, a szorongást és a baljóslatú látomásokat kifejező jelentésben mindig a humánumot képviseli.

A rajzoló stílusának fő elemei: a kalligrafikus vonal, valamint a feketeséget érzékeltető, teljesen tömör satirozás. Az így létrehozott sötétvilágos tónusok ellentéteivel és szükség szerinti arányával egyrészt a kívánt drámai hőfokot, másrészt a monumentális hatás növelését éri el. Lelki beállítottságával, érzékenységével magyarázható, hogy derűt sugalló élményt, hangulatot ritkábban vet papírra. Az ilyen lapok többségén — szűzi tisztaságú, édeni tájba helyezve — főszereplőként jelenik meg a természeti környezettel azonosuló, mezítelen emberpár.

Az 1948-ban Csepelen született Dékány Ágoston (1213 Bp. Harmatos u. 8.) hivatástudata nemcsak pözmentes művészi alázattal párosul, hanem ama tehetséggel is, amely segítheti mielőbbi felzárkózását a jelenkori magyar rajzművészet élvonalához.

Ecsery Elemér

Fővárosi... A Fővárosi...

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — egyedi, összetéveszthetetlen elnevezés ez, de mondatba téve *határozottságát*, azt, hogy az író és az olvasó, a beszélő meg a hallgató által ismert ugyanazon intézményről van szó, jelölni kell. A mondat lehet alanyból, állítmányból és egyéb mondatrészből álló alakulat, lehet azonban olyan is, amelynek csak hozzáérhető fő részei vannak. Tegyük most a könyvtár nevét ilyen utóbbiakba:

Mi ez az épület? *A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár* (állítmány). Melyik intézmény működik ebben a hajdani grófi palotában? *A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár* (alany). Melyik könyvtárat számoltatta be munkájáról a fővárosi tanács? *A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárat* (tárgy). Hova iratkoztál be? *A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba* (határozó).

Az intézmény nevét magukban foglaló hiányos mondatok suták, megszerkesztetlenek, magyartalanok volnának *határozott névelő* nélkül, ebben ugye minden olvasó egyetért velem.

De van még egy mondatrész: a *jelző*, ennek egyik válfaja pedig a *birtokos jelző*. Mi történik, ha a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár elnevezése ilyen minőségben kerül bele valamely teljes vagy hiányos mondatba?

VII. kerület, Kertész utca 15. A könyvtár cégtábláján ez olvasható: „*Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 22. számú kerületi könyvtára*”: Valamiféle közelebről nem ismert könyvtár a birtokos, különben határozott volna a fogalmazás: *A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 22. számú könyvtára*. VII. kerület, Kertész utca 20: „*Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 22. számú kerületi könyvtárának olvasóterme*”. Ugyanaz a döccenő! VIII. kerület, Gutenberg tér: „*Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 9. számú kerületi könyvtára*.” X. kerület, Gergely utca — Alkér utca sarok: „*Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 12. sz. kerületi könyvtárának fiókkönyvtára*.”

És egy frissen festett hiba a XVIII. kerület, Thököly utca 5. sz. épületen: „*Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XVIII. kerületi főkönyvtára*.”

Ne fáradjunk tovább! Makacs következetességgel így, a nagyon szükséges *a* nélkül olvasható a könyvtár neve fővárosszerte! Ez vagy a címfestők összeesküvése, vagy a táblákat megrendelők nyelvtani járatlansága.

De hátha a központi könyvtár tudja? Az árkád alatt, a főbejárat két oldalán üvegezve az összes egység pontos címe. A fölirat pedig balról is, jobbról is imigyen vagyon odapingálva:

„*Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózata*”

Azt mondják erre nekem: az idézett birtokos szerkezetek *nem mondatok*, tehát nem szükséges eléjük a határozott névelő. Csakhogy: a birtokos szerkezet szintagma, szintagmák pedig csak mondatban léteznek, minthogy tagjaik között logikai és nyelvtani kapcsolat van. *Minden birtokos szerkezetet hiányos mondatnak kell tehát tekinteni*, s ha valamelyik tagja határozott fogalom, azt névelővel vagy másképp jelölni kell. Ha csak egy, mindenki által ismert Szabó Ervin Könyvtár van a fővárosban — márpedig az van! —, akkor így: *A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózata*. Jobb pillanataiban a könyvtár tudja, hogyan kell. Bibliográfiáiban ez olvasható: „*Felelős kiadó a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója*”. Aki ezt megfogalmazta, az tud magyarul, rá kellene bízni az összes FSZEK-cégtábla kijavításának irányítását! A legtöbbre utólag oda lehet tétetni az *A* betűt. Ennek szükségességéről szóban próbáltam meggyőzni a XVIII. kerületi főkönyvtár vezetőjét: nem sikerült! Ajánlom neki és mindazoknak, akik netán még mindig tamaskodnak, *A mai magyar nyelv rendszere* (Akadémiai K. 1970., második kiadás) 1. kötetének 268—275. lapján írottakat, de legalább a 272. lap alján levő 15 apró betűs sort.

Szabó Ernő

A szlovák és a cseh irodalom magyar bibliográfiája

Bizonyos vagyok abban, hogy *Käfer István* munkája máris a halhatatlan magyar bibliográfiák között foglal helyet. Részint a benne nyilvánuló teljesítmény nagyságánál fogva, részint annak dokumentálásaként, hogy a „mai magyarok” körében a „rendezni végre közös dolgainkat” korántsem üres szólam, hanem a legnehezebb munkát, az alapok feltárását is vállaló cselekvés.

A teljesítmény nagyságáról a következőket: A cím lakonikus időhatár-közlése, „a kezdetektől 1970-ig”, egy évtized híján két évszázadot jelöl: a legkorábbi forrás, amelyet a bibliográfiában felfedeztem, a *Magyar Hirmondó* 1782. évi kötete. A bibliográfia — a beköszöntő közölte adatok szerint — „hét száz önálló könyvet, hatszáz periodikumot” dolgoz fel, „nem is számítva bele ebbe az egyes cseh és szlovák szerzők önálló köteteit, melyek magyarul megjelentek, s melyeknek feldolgozása itt szintén megtalálható”. A feldolgozott dokumentumok túlnyomó része a történelmi és az 1918 utáni Magyarországon, illetve a mai szomszéd államokban jelent meg, de jócskán akadnak köztük a volt Monarchiában és azon kívül megjelent kiadványok is. Hogy hány évfolyam-kötetet tesz ki az a bizonyos hatszáz periodikum, nem volt türelmem megszámlálni, de azért megjegyzem, hogy az e tekintetben forrásként számba jöhető napi és hetilapok éppen úgy szerepelnek névsorukban, mint az imár évszázados múlttal rendelkező folyóirataink (például a *Magyar Könyvszemle*, a *Századok* stb.). Az imént bemutatott lenyűgöző irodalomhalmazból és — nyilvánvalóan kisebb mértékben — a másodlagos forrásokból (a feldolgozott irodalom jegyzéke fel sem tünteti őket) 21 ezernél több tételt sikerült összegyűjteni, akkora bibliográfiai adattömeget, amelynek értékes (tartalomtűkröztető) és gazdaságos (helykímélő, mégis áttekinthető, könnyen

kereshető) rendezése a leggyakorlottabb bibliográfust is kemény próba elé állítja.

Mielőtt ismertetném a bibliográfia Käfer István alkalmazta megoldásait, rá kell mutatnom nyersanyagának néhány olyan sajátosságára, amely tovább növelte a „tömegsúly” előidézte rendezési-rendszerezési nehézségeket. Ezek a következők: A szerzőnek (készarva írtam szerzőt, mert ilyen nagy bibliográfiai mű létrehozása — igenis — szerzői, nem pedig szerkesztői munka) mindenekelőtt a „mi az irodalom?” kérdésével kellett szembenéznie, mivel e fogalom kétszáz év alatt tartalmilag fokozatosan a szuverén szerzők szuverén műveire szűkült le. Nagy érdeme Käfer Istvánnak, hogy nem hagyta magát korlátozni e tény által, s bibliográfiájában felsorolta azt az anyagot is, amit manapság már irodalom előttinek (mellettinek, utáinak) érzékelünk. Szóval egyfelől — bizonyos nyelv- és zenetudományi „belekaszások”-tól sem megriadva — a népdalok, népmesék, mondák és históriás énekek irodalmát, másfelől pedig a kódexekre és a korábbi századok egyházi és tudományos literatúrájára vonatkozó közléseket is.

Nehézséget okozott az is, hogy nem mindig könnyű eldönteni: ki magyar és ki szlovák, esetleg cseh. E tekintetben Käfer István — igen helyesen — részben „adakozó” volt (amikor például az appendixben, a függelékben szerepelteti az úgynevezett „hungarus” szerzőket, akik közül *Bél Mátyás* és *Tessedik Sámuel* a legismertebb), részben pedig pragmatikus (amikor a ténylegesen szlovák és cseh nemzetiségű költők, írók, irodalomárok, például *Štefan Krémery*, *Anton Straka* és sokan mások „üzeneteit” — más alkotók műveinek magyarra tolmácsolásait és nekünk, magyaroknak szánt irodalmi-irodalomtörténeti írásait-tanulmányait — sorra-rendre szerepelteti a bibliográfiájában). Mély egyetértéssel olvas-

tam ezzel kapcsolatos álláspontját művének eligazító fejezetében (*Jegyzetek, rövidítések*): „Az Appendixben szereplő »hungarus«, »uhorský« literátorok, valamint a szlovák és a cseh irodalomban egyaránt tárgyalt írók nemzeti hovatartozásának eldöntése nem ennek a munkának a feladata. A bibliográfiában elfoglalt helyük a magyarországi és csehszlovákiai irodalomtudomány és művelődéstörténet közös munkálkodásának szükségességét kívánja dokumentálni.”

Ellentmondásos történelmünk során, amely egyébként éppen a bibliográfia majdnem két évszázados tárgyidőszakának jó néhány évtizedében öltött különösen keserves formát, az irodalom, bárhogy értelmezzük is, nem szükségképpen jelent meg tiszta tárgyi elhatároltságban. Gyakorta keveredett politikummal, vagy más szűkebb-szélesebb társadalmi összefüggésrendszerbe ágyazódva látott napvilágot. Käfer István itt is helyesen járt el: amennyiben az áttanulmányozott forrásokból ilyennek minősülő tételek kerültek elő, nem rekesztette ki őket eleve a bibliográfiából, hanem a mű III. fő fejezetét fejlesztette ki belőlük *Kapcsolatok, komparatisztika* címen, bár — tudjuk meg az eligazításból — „erősen válogatva”. (A további tagolódás: magyar—szlovák kapcsolatok, magyar—cseh kapcsolatok, magyar—csehszlovák kapcsolatok, szlovák—cseh kapcsolatok és kelet-európai kapcsolatok, nemzetiségi kérdés, komparatisztika.)

Az a körülmény, hogy a bibliográfia két önálló irodalom, a szlovák és a cseh magyarországi recepcióját tükrözteti, ugyancsak megnehezítette a szerző dolgát. Ő úgy döntött, hogy az önállóságra való tekintettel külön-külön fejezetbe rendezve veszi számba a szlovák és a cseh irodalomra egyaránt vonatkozó termést, s nem alakít ki közös főfejezetet. A recenzens ennek ellenére szóvá teszi ezt a hiányt. Nem azért, mintha kétségbe akarná vonni az imént megemlített önállóságot, hanem azért, mert az ilyen elrendezés szemléletesebben mutatta volna ki a két irodalom mindig megvolt szoros kapcsolatait, s módszertanilag kezelhetőbbé tette volna mindazokat a bibliográfiai tételeket, amelyek egyszerre foglalkoznak a szlovák és a cseh irodalommal. (Ezáltal el lehetett volna kerülni némely, különösen összefoglaló jellegű munka kétszeri — két külön tételként megjelenő — szerepeltetését, továbbá az egyes tárgyi fejezetek végén található oda-vissza utalások többségét is.)

A bibliográfiai anyag jellegzetes tulajdonsá-

gainak fejtegetéséből e recenzió olvasójának, egyben a bibliográfia számításba vehető használójának mindenekelőtt azt célszerű megjegyeznie: a mű jóval tartalmasabb (több tartalmú), mint amennyit a címe elárul. S ez már alapvető használhatósági mutató, olyan, amely kiegészülve a bibliográfia „előadásmódjának” tüzetes megismerésével, igen változatos „kalandozásokat” tesz lehetővé.

Aki a bibliográfia illetékességébe tartozó *tárgykörök szerint* kíváncsi az irodalomra, az üsse fel a tartalommutatót (V—XXXIII. lap). Meglátja benne, hogy mind az I., a szlovák irodalomra vonatkozó, mind a II., a cseh irodalomra vonatkozó főfejezet (45—139., illetve 337—357. lap) az általánostól a történetileg szakaszolt konkrét felé haladva tagolódik. (A III., az 577. és a 637. oldal között található főfejezet tagolásáról már volt szó.) Itt némi böngészés után és a fejezetek és alfejezetek nehézkes, római és arab számjegyekből, valamint betűjelekből álló jelzetein bosszankodva, viszonylag könnyen rá lehet bukkanni a kívánt vagy a szükséges témára, illetve az oldalszáma, ahol az megtalálható.

Ha témánk „irodalom típusú”, azaz „valamiről szól” (például a szlovák népköltészet-ről), akkor megjelenési (esetenként, főként a levelezéseknél: keletkezési) időrendben kapjuk a tételeket, amit a hasábok bal szélére kivetített évszám is hangsúlyoz (ez egyben helymegtakarítás is, hiszen több azonos megjelenési év előfordulásakor rövidíti a felvételeket).

Ha azonban „fordítás típusú” adatra van szükségünk, tehát például arra, hogy egy bizonyos szlovák népdalt lefordítottak-e magyarra, akkor ugyanabban a fejezetben meg kell nézni a *fordítások* alfejezetet, s ott előbb a betűrendbe szedett szlovák, majd az ugyanígy rendezett magyar címek szerint végezni a keresést. Aki olyan népdal magyar címét tudja csak, amelynek a bibliográfia azonosította a szlovák címét is, az „vadászhat”, mint ahogy az is, aki a rendelkezésére álló eredeti szlovák cím megfelelőjét szeretné fellelni a csak magyar címmel szereplő népdalok rengetegében. Szerencsére a többi hasonló fejezetben (*Históriás énekek; Népmesék, mondák*), illetve a cseh irodalmi megfelelőikben — az anyag csekélyebb terjedelme következtében — kevésbé kelti a hontalanul bolyongás érzetét az illetén elrendezés.

A bibliográfiában a rájuk vonatkozó irodalommal, magyarra fordított művel vagy mindkettővel szereplő szlovák, cseh és „hungarus” szerzők névsorát a tartalommutató közli (VII

—XVIII., XX—XXXI., XXXII—XXXIII. lap). Az itt megtudott oldalszámnál tárul elénk a kívánt *személyi fejezet*, ugyanabban az irodalom—fordítás (ez utóbbin belül szükség esetén: műfajonkénti) tagolásában, mint amelyet a tárgyörök szerinti keresés bemutatásánál ismertünk meg. A szerzői fejezetekben ez a beosztás a legtöbb helyen nagyon kellemesnek bizonyul, hiszen a Magyarországon legismertebb szlovák és cseh írók bibliográfiai adatainak közlése sem tesz ki többet 15—20 oldalnál, amit könnyedén át lehet futni. Elvileg vitatható, de a gyakorlatban nem nagyon zavar az a megoldás, hogy az egyes szerzők önállóan megjelent köteteit magyar címük betűrendjébe sorolva kapjuk (a hozzájuk tartozó recenziók csatlakoztatásával), aminek következménye, hogy egyazon mű több „felvezetésben” is előfordulhat (például *Martin Kukučín Dom v stráni* című regénye a *Ház a hegyoldalban* és a *Petur-ház* betűrendi helyén is szerepel). Ezzel szemben a nem önálló kötetben megjelent versek, elbeszélések, riportok, regényrészletek stb. itt is eredeti címük, illetve ennek azonosíthatatlansága esetén magyar címük betűrendjében szerepelnek.

A személyi fejezetekben — ahol csak kideríthető volt — a bibliográfia közli a szerzők születési és halálozási évét, s a róluk szóló irodalom közlését olyan, összevont tétellel kezdi, amelyben megtalálható minden rájuk vonatkozó kézikönyvi forráshely (magyar, cseh és szlovák lexikonok, életrajzi bibliográfiák stb.), ami egyértelműen hasznosnak minősíthető.

A kötetben szereplő szerzők a mutató (659—743. lap) felől is megközelíthetők, mégpedig az egyes tételek utolsó sorában félkövér számmal jobbra kizárt tételszámmal való utalással. Erre azért érdemes felhívni a figyelmet, mert sok olyan szerző van, aki — saját személyi fejezeténél fogva — nemcsak tárgya ennek a bibliográfiának, hanem tételei egy, nem rá vonatkozó részének szerzője—életrehívója, szereplője is. (A mutató egyébként a személyi fejezetekhez visszavezető tételszámokat a többitől való megkülönböztetésük érdekében kurzív szedéssel közli.)

A mutató a személyi fejezettel rendelkezők nevén kívül azokat sorolja fel, akik a *szlovák és a cseh irodalom kérdéseivel valaha is foglalkoz-*

tak, illetve akik *szlovák vagy cseh szerzőtől valamit fordítottak*. Nem érdektelen névsor! Csak irodalmi és művészeti életünk legnagyobb alakjait említi is közülük (*Ady Endre, Arany János, Babits Mihály, Bartók Béla, Besenyei György, Eötvös József, Fábry Zoltán, Horváth János, Illyés Gyula, Jókai Mór, József Attila, Juhász Gyula, Kazinczy Ferenc, Kodály Zoltán, Kosztolányi Dezső, Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Munkácsy Mihály, Németh László, Petöfi Sándor, Radnóti Miklós, Schöppfin Géza, Szabó Lőrinc, Széchenyi István, Szejkü Gyula, Toldy Ferenc, Vörösmarty Mihály, Wesselényi Miklós*), kiteszik: minden korszakban megvolt az érdeklődés két északi szomszédunk iránt. (A mutató esetükben nem érzékelteti szereplésük minőségét, tehát azt, hogy cikk, illetve tanulmány írójaként vagy fordítóként, esetleg valami eseménnyel kapcsolatban kerültek be a bibliográfiai műbe.)

„Az álnevek és szignók feloldása — mondja az eligazítás — nem teljes. A mutató csak feloldott álnév esetében utal a valódi névre, szignónál nem.”

Van a mutatónak még egy kiváló tulajdonsága, melyről nem szabad megfeledkezni. Fellelhetők benne a *feldolgozott* források adatai, illetve a *belőlük származó tételekre való utalások*. Ezáltal a bibliográfia a szóban forgó periodikumok szlovák és cseh „repertóriumaként” is használható. S ez sem elhanyagolható tudománytörténeti ajándék.

A szerző közli, hogy „a kötetben magyar művek szlovák, illetve cseh fordításai nem kaptak helyet. Ez a magyar irodalom szlovák, illetve cseh bibliográfiájának lesz a feladata.” Ehhez hozzátesszük: bár teljesülne mihamarabb ez az óhaj. A szerző nem szól arról, hogy lesz-e folytatása a vállalkozásnak. A recenzens azt kívánja, legyen.

Meg vagyok róla győződve, hogy nem akad Magyarországon egyetlen olyan egyetemi, társadalomtudományi gyűjtőkörű főiskolai és szakkönyvtár, továbbá olyan megyei és városi könyvtár se, amely nem szerzi be kellő példányszámban ezt az alapművet, amelynek nagy gondal való közzétételét az *Akadémiai Kiadónak* köszönhetjük. (1985. XXXIII, 748 l. 198 Ft.)

Futala Tibor

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

A **Könyvtári Figyelő** idei harmadik (1985/3.) számában négy írás hívja fel a figyelmet egy évfordulóra, arra, hogy ötvenéves a Magyar Könyvtárosok Egyesülete — pontosabban: ötven éve, 1935-ben alapították a mai egyesület elődszervezetét, a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületét. A négy írás közül kettő személyes hangvételű megemlékezés, de szerencsére ezekből is hiányzik az ünnepi múltidézősek gyakori dagályossága és művilleg gerjesztett pátosza. A jelenhez közeledve mindkettő a mához szóló „üzeneteket” próbálja kihallani a múltból, és az emlékezésben „az elismerés ösvényeit” végigjárva, napjaink elmentmondásaira, a visszaesés jeleire is figyelmeztet. *Kellner Bernát* például ilyen megállapításokat tesz írásában: „A könyvtárügy néhány év óta nem tartozik az alapellátás körébe, és ez nem egyszerűen gazdasági, illetve költségvetési változást hozott, hanem következményként a könyvtárügy általában, de különösen falvainkban kiszorult a figyelem előteréből. Ismét megnőtt a személyi tényezők fontossága, a könyvtárosok harckészségének, hivatástudatának, leleményességének és ötletességének szerepe. Ismét tanúi vagyunk annak, hogy egyes könyvtárak képesek lépést tartani a technikai haladással, szinte meghaladva szűkebbre szabott anyagi kereteiket, mások szomorkásan visszahúzódnak... Új gondok jelentkeztek, s közöttük a legsúlyosabb a személyi utánpótlás helyzete. A megüresedett és meghirdetett állásokra úgyszólván alig akad jelentkező... A falusi iskolák megszűnésével az iskolákra alapozott kis könyvtárak személyi ellátása szinte lehetetlenné vált... Szóltam már a könyvtárosság egykori vonzerejéről, most pedig nem hallgathatom el a könyvtárosi pálya szakmai fényének mai apadását. Nagy a járás-kelés a könyvtárakban, egyre többen csak át-

meneti időszakra vállalják a könyvtárosságot (míg sikerül a főiskolai felvétel)... Személyi gondjaink megoldásához határozottabban kellene képviselnünk azt a követelményt, hogy *a könyvtárosok anyagi megbecsülését legalább az azonos képesítésű pedagógusok szintjére kell fel-emelni, különben elfogyunk.*... A másik emlékező, *Vályi Gábor* soraiban a harmincas évek diákkönyvtárainak és az úgynevezett kölcsönkönyvtárak életének, hangulatának hiteles felidézésén kívül a pályájának szinte a végén más-honnan hozzánk jött, ám nagyon hamar testestől-lelkestől könyvtárossá vált ember „intelmei” a leginkább megragadóak: „Én komolyan vettem, hogy a könyvtárosság szakma, amit meg kell tanulni, aminek van, nem is rossz szakirodalma, amit el kell olvasni, s oda kell figyelni mindarra, amit a tapasztalt kollégák mondanak, ám gondos megfontolás ... nélkül sem elvetni, sem elfogadni nem szabad e tanácsokat... Különös súlya van ... annak a körülménynek, hogy egy könyvtárban a már bevezetett munkameneten változtatni csak nagyon óvatosan szabad ... a legkisebb változtatás is számos, előre nehezen látható és gyakran kellemetlen következménnyel jár. Újításra mégis folyamatosan szükség van.”

Kevésbé személyesnek, a címe alapján (*A Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyveit lapozgatva...*) inkább tényközlő szemlének vélhetné az olvasó a harmadik évfordulós cikket, *Futala Tibor* írását. A szerző azonban nem elégszik meg az 1973 óta megjelenő egyesületi évkönyvek tartalmi vizsgálatával, hanem ennél jóval tovább megy: például javaslatot tesz az egyesület nevének kibővítésére, a vándorgyűlések témaváltására és az évkönyvek tartalmára vonatkozóan is.

A magyar egyesület nemzetközi „elhelyezkedését”, háttérét segíti megvilágítani *Pröhle*

Évának a világban működő nemzeti könyvtárosegyesületeket számbavevő, fajtaikat, céljait, tevékenységüket, a nemzetközi szövetséghez fűződő viszonyukat ismertető alapos áttekintése, amely erősítheti a szakmai öntudatot is olyan közléseivel, hogy például az első egyesületek már több mint százévesek (USA 1876, Anglia 1877, majd Hollandia 1891), s hogy a mai szocialista országok közül az első egyesületet 1917-ben Lengyelországban hozták létre, másodikként pedig a magyar alakult meg 1935-ben...

A Figyelő egyéb cikkei a könyvtárosképzés oktatástechnológiájával (*Pálvölgyi Mihály*), a szegedi Somogyi Könyvtár új épületével (*Papp István*) és az információhasználók hazai oktatásának helyzetével (*Mártyán Gyula*) foglalkoznak, a beszámolók és a munkatervek pedig az Országos Könyvtárügyi Tanács, valamint az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1984—1985-ös tevékenységéről-terveiről tájékoztatnak.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás májusi (1985/5.) számában az egyetemi tanárok publikációs tevékenysége és országuk tudományos kutatási színvonala között próbál összefüggéseket kimutatni tudományometriai módszerek segítségével a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának három munkatársa, *Schubert András*, *Zsindely Sándor* és *Braun Tibor*. Választásuk azért esett e tudóscsoportra, mert ez a viszonylag kis számú elit lényegesen befolyásolja a szakterületen működő kutatók és kutatói utánpótlás tevékenységét, sőt egész gondolkodásmódját. Az orvosi és a természettudományi egyetemek professzorainak munkáira való hivatkozások számadatait elemző vizsgálódás 11 ország adatait vetette össze a klinikai orvostudomány vonatkozásában, további három szakterület helyzetét viszont szűkebb körben, csak Magyarország, Ausztria, Csehszlovákia és Finnország viszonylatában értékelte, mégpedig két időszak (1964—1969, 1978—1979) adatait vetvén össze. A cikk érdekesebb végkövetkeztetései: A klinikai orvosprofesszorok évenkénti tudományos publikációs teljesítménye minden országban felülmúlja a tudományág kutatóit. A négy országra korlátozott, de négy tudományágra kiterjesztett elemzés bizonyossága szerint Ausztria és Finnország professzorainak

idéztségi mutatószámai nagyobb mértékben különböznek az átlagtól, míg Magyarország és Csehszlovákia egyetemi tanárainak idéztsége alig haladja meg az átlagos mutatói szintet. Ez vagy a nyugati országok professzori kinevezési követelményeinek magasabb fokára utal, vagy azt tanúsítja, hogy az ottani egyetemi tanárok kinevezésük után tágabb teret kapnak kutatói és publikációs tevékenységük kibontakoztatásához.

A TMT másik cikkében *Frank Róza* a magyar műszaki egyetemeken és főiskolákon folyó irodalomkutatás-oktatás helyzetét vizsgálva megállapítja, hogy eddig három egyetemen (Veszprém, Sopron, Budapest) és három főiskolán (Kandó Kálmán Villamosipari, Győri Közlekedési és Távközlési, Bánki Donát Gépipari) oldották meg a szakirodalmi ismeretek oktatásának feladatát. A szerző tárgyalja az oktatás általános feltételeit, áttekinti az intézményekben alkalmazott formákat és módszereket, majd részletesebben ismerteti a Budapesti Műszaki Egyetemen folyó oktatási tevékenységet, összefoglalójában pedig az 1966-os miniszteri utasítás és az 1976-os könyvtári törvényerejű rendelet e vonatkozásban elégtelen végrehajtásának okaira mutat rá. — A külföldet *Gheorghe Anghel* cikke képviseli a folyóiratban: ez a Romániában folyó tudományos-műszaki információs és dokumentációs tevékenység szervezeti felépítését ismerteti.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás hírvivata ismét közli a Magyarországról online módon elérhető adatbázisok nevét és témakörreit: a szolgáltatóközpontok száma immár négyre emelkedett (a brit *Pergamon—Info Line* központ belépésével), a bázisok száma pedig 271-re nőtt. A TMT szemlervivata és számban igen színes és tartalmas: az olyan címek mögött, mint például *A számítástechnika és a könyvtárosok*, *A számítógépes információszolgáltatás hatása a szakfolyóiratok használatára*, *A szinoptikus folyóiratokról* sok érdekesség rejlik, ezek a rovatot olvasmányosabbá teszik az eredeti közleményeket tartalmazó résznél is.

A Könyvtári Híradó, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozóinak tájékoztatója júniusi számában folytatja a hálózat könyvtárai-ban található különleges katalógusok bemutatását, s ezúttal újabb három analitikus feltáró eszközt ismertet: az 1974 óta megjelenő *Raké-*

ta regényújság novelláit, regényeit és kisregényeit számba vevő szerzői betűrendes és címszó-katalógust, amely a II. és az V. kerületi főkönyvtárban, valamint a VIII. kerületi főkönyvtárban található meg; továbbá a XIII. kerületi főkönyvtár földrajzi elemző katalógusát a könyvekről és külön a folyóiratokról. A híradó krónikarovata pedig egyebek között a központi könyvtár készülő kiadványairól számol be: a Soros-alapítvány segítségével a *Magyar szociológiatörténeti füzetek* c. sorozatban megjelenik a *Jászi Oszkár*ról, illetve a *Polányi Károly*ról szóló bibliográfia; elkészült, de még kiadóra vár az *1985–1990-es eseménynaptár*, valamint az 1986. év legfontosabb születési és halálozási évfordulóinak jegyzéke.

A híradószám első és egyetlen cikkében *Mi is az a „köznapi”?* címmel *Havas Katalin* ismerteti a hálózatnak az úgynevezett *köznapi* információs szolgálat bevezetésére vonatkozó elképzeléseit és terveit. A könyvtárak hagyományos bibliográfiai és faktográfiai tájékoztató munkájának tágitására törekvő, a telefon-, menetrend- és címadatokra, a tanácsai munkákra és szolgálatokra, a kerület oktatási, szociális, egészségügyi, művelődési, kereskedelmi stb. ügyeire kiterjedő gyorstájékoztató szolgáltatást szeretnék valamennyi kerületi főkönyvtárban megszervezni, az egyik jól megközelíthető könyvtárban pedig létre kívánnak hozni egy, az egész főváros területére vonatkozó adatbázist.

A Komárom Megyei Könyvtáros idei első (1985/1.) száma beszámolókat, értékeléseket közöl a megye tanácsai és szakszervezeti könyvtárhálózatának 1984. évi munkájáról, s a legfontosabb számadataikat, elmúlt évi helyzetüket és teljesítményeiket kifejező statisztikákat közös, településenként összeállított táblázatokban is közreadja. Az adatokból most nem idézünk, hiszen ezeket más megyék teljesítménymutatóival bárki összehasonlíthatja a lapunk 536—537. oldalain közölt táblázatok alapján, a szemlélő azonban ismét megemlíti egy kételyét, amivel már a megelőző években is előhozakodott a statisztikai hibaforrások, torzulások megjelenési formái és okai kapcsán. Ezek a — nemcsak Komárom megyében észlelhető — kétes adatok az üdülők és a gyógyintézetek olvasóinak a mostani gyakorlat szerinti számbavételéből erednek, és az általuk okozott

torzulások meglehetősen nagyok, mind az abszolút számokat, mind az arányokat tekintve. Egy-egy település olvasómozgalmi eredményeit lényegesen befolyásolják — eltorzítják — a kórházak és az állandó vagy időnyíllegű üdülők olvasómozgalmi adatai, amelyek ráadásul gyakorta nem az anyakönyvtár településén (sőt, esetleg nem is megyéjének területén) működő intézmény teljesítményei, olvasóik, használóik többsége pedig szintén nem helyi (megyei) lakos. Komárom megye statisztikájában négy üdülői és hat kórházi közművelődési könyvtárt számoltunk össze csaknem 5300 olvasóval — ez a megye közművelődési könyvtári olvasóinak 7,6 százalékát teszi ki. Az eltérés a „normális” könyvtárakhoz képest még nagyobb a kötetforgalomban, de ellenkező irányban: az olvasók számához képest ugyanis a kölcsönzött köteteké jóval szerényebb, egy-egy olvasóra évente többnyire csak 3,5—4 kötet jut; 10 kötetet csupán két helyen mutat ki a statisztika, ennél nagyobb számot pedig mindössze egy helyen, a Komárom Megyei II. sz. Kórháznál, ahol viszont a 270 olvasóra majdnem tizenegy és fél ezer kölcsönzés jut. (Itt valószínűleg csak annyi olvasót számítanak, ahány ágy van a kórházban.) A megoldásról országosan tárgyalni kellene, és a számítási alapot meghatározni: Elképzelhető például annak kimondása, hogy a betegek közül mindenütt csupán annyi olvasót szabad számítani, ahány ágy van a gyógyintézetben, az üdülők közül pedig annyit, ahány személyt egyszerre be tud fogadni az üdülőház. A másik lehetséges számítási alap: a betegek (üdülők) által olvasott kötetek számát a megye (az ország) előző évi átlagos kötetforgalmával (évi 20—21 kötet) elosztva állapítanak meg az olvasók valóságosnak vehető számát. Az bizonyos, hogy elérkezett az idő e kérdések tisztázására!

Igazságtalanság volna azonban, ha a szemlélő belebonyolódván a statisztika útvesztőibe, nem látná meg a Komárom megyei híradó friss számának valóságos értékeit. Mert ilyen nem is egy akad: Például külön fel kell hívni a figyelmet a tatai Jávorka Sándor Mezőgazdasági Szakközépiskola könyvtárának mintaként közölt szervezeti és működési szabályzatára (amely a megyei szakfelügyeletet és a szóban forgó iskola vezetését egyaránt dicséri), továbbá a megye könyvtártörténetének több mint húszoldalas, kitűnő összefoglalására, amelyet a megyei könyvtár igazgatója, *Koger Tamás* eredetileg előadás formájában mondott el az esz-

tergomi főiskolán tartott felszabadulási emlékülésen, 1985. márc. 20-án.

A Pest Megyei Könyvtáros tavalyi egyetlen, 1—4. jelzéssel összevont számának első írását olvasva az érdeklődő azt hiheti, hogy nagyon avított tartalmú híradószámot tart a kezében, hiszen a bevezető cikk csaknem szakállas: az 1983. évi eredményeket értékeli és az 1984. évi terveket villantja fel. Szerencsére a szám 1984. év végi eseményeket is tükröz, és több élő, időszerű kérdéseket tárgyaló írást közöl. Éppen ezért az olvasó szívesen vette volna a megkésített éves beszámoló „aktualizálását”, például a tavalyi, 1984. évi mérleg „beügyeskedését” is az 1985. derekán megjelent folyóiratba — esetleg az 1983-as jelentés kiegészítésé, folytatása formájában. A híradó négy cikke kivétel nélkül helyi tapasztalatokat közvetít, de a bennük kifejtett gondolatok általánosabb érvényűek. A váci *Weisz Gábor* például a középvárosok központi könyvtárának a tanuló felnőttek segítésére végzett munkája ürügyén olyan gyengeségeket tesz szóvá a nagykönyvtáraknak az egyetemi, illetve a főiskolai hallgatókat szolgáló tevékenységében, amelyek nemcsak a középvárosi könyvtárakra rónak elviselhetetlen terheket, hanem kétséggé teszik a könyvtári rendszer rendszerszerű működését is, az intézmények szolgáltatási tudatosságát és együttműködési készségét pedig igen rossz fényben tüntetik fel. A ceglédi gimnáziumban folyó fakultatív könyvtárkezelői képzés tapasztalatairól beszámoló *Jakab Lajosné* szintén újabb adalékokat szolgáltat a képzési forma országos helyzetéhez és megoldatlan kérdéseire (az 1977 óta könyvtárkezelői képesítést szerzett 30 tanuló közül jelenleg 6 dolgozik könyvtárban). A Fóti Nagyközségi Könyvtár állománygyarapítási tapasztalatait közvetítő cikket, *Földi Pálné* írását alaposága és szakszerűsége következtében tanítani lehetne a könyvtárosoktatásban, de a Könyvértnek sem ártana tanulmányoznia Földiné elemzéseit. Ugyancsak példa értékű és tanítható volna *Mándli Gyulának* könyvtára, a Szobi Nagyközségi Körzeti Könyvtár helyismereti gyűjteményét bemutató írása, amely a falusi könyvtári helyismereti munka óriási lehetőségeire hívja fel a figyelmet.

A Vas Megyei Könyvtárak Értesítőjének elmúlt évi utolsó, 1984/3-as jelzésű számá-

ban van egy bejelentés: a folyóirat a jövőben minden szám legjobb írását jutalomban részesíti, függetlenül szerzőjének hálózati hovatartozásától. Több évtized szerkesztői tapasztalataiból tudjuk, hogy a „legjobb cikk” minősítés milyen nehéz feladat: megítélése az össze nem mérhető ügyek eltérő súlya, a kifejező eszközök minőségével szemben támasztott követelmények esetenkénti különbsége miatt aligha lehet hibátlan, ráadásul a bíráló óhatatlanul elfogult a saját magát foglalkoztató témákra, gondolatkörökre és szakmai ideákra ráhangoló „rokon lelkületű” írások javára. Ember legyen a talpán, aki például tévedhetetlenül el tudja dönteni, hogy az előttünk levő vasi híradószám melyik cikkét illeti az elsőség pálmája: *Pethő Gyuláét-e*, aki *Az Olvasó népert mozgalom Vas megyében* c. írásában egy kátyús terület süppedékes talaján lépked elismerésre méltó biztonsággal; *Engli Katalin* cikkét-e, amely a „B”-típusú könyvtárak helyismereti munkáját tekinti át igen színvonalasan, s határozza meg ezeknek az intézményeknek közvetlen és távolabbi teendőit; netán *Vértesi Péterné*nek a könyvtárközi kölcsönzésről szóló összegezését-e, amely a helyi adatokból országos érvényű következtetésekre volt képes, és amely új, gyakorlati lépéseket is sugall a szolgálat megjavítása érdekében (a régióon belüli jó szolgáltatási légkör kialakítása a kötelepéldányelosztásból részesülő könyvtárak végiglátogatása és a személyes kapcsolatok megteremtése révén). Mellőzni lehet-e továbbá a mérlegelésekor a Vas Megyei MSZMP Oktatási Igazgatóság könyvtárának negyedszázados történetét megrajzó cikket, *Németh Mihályné* írását, amelynél alaposabb feldolgozást e témáról még nem olvastunk megyei híradóban. És az általunk nem említett egyéb közlemények, amelyek bizonyos körülmények között éppen a legfontosabbá válhatnak a megítélés valamilyen különleges szempontjából! (Például a Remix Rádiótechnikai Vállalat helyi szakkönyvtáráról szóló cikk egy nagyszabású műszaki hírverési akció idején; vagy a szerző rendkívüli teljesítménye, szokatlan áldozatkészsége is megemelhetheti egy írás rangját — erre is szolgáltat mintát a híradószám, amely közli *Sugar Béla* mérnök cikkét a vállalatáról szóló sajtókiadvatok gyűjtését kezdeményező és megvalósító önzetlen munkájáról.) Summa summarum: javasoljuk a kitűnő Vas megyei híradó gazdájának, hogy legalább háromra emelje fel a jutalmak számát, még ha az összeget zsebének mélyéről kell is összekotornia!

A Szeged történetét feldolgozó hatalmas vállalkozás újabb fontos állomáshoz érkezett a második kötet megjelenésével, amely a hazai viszonyokhoz képest időben is szokatlanul közel esik az első kötet kiadási évéhez, 1983-hoz. Ez az ütemesség azt sugallja, hogy a tervezett négy-öt éven belül befejeződik a nagy mű, amelynek megalkotására népes és hozzáértő történet-szi gárda fogott össze. A *Szeged története* második kötete a város 1686 és 1849 közötti időszakáról szól, s az 1849. aug. 5-i újszegedi-szörégi csatavesztés leírásával zárul. Tárgyalja a török uralom alól felszabadított város beilleszkedését a királyi Magyarország állami és társadalmi rendjébe, foglalkozik Szeged népesedési, gazdasági és társadalmi viszonyainak fejlődésével, a városi önkormányzat és gazdálkodás alakulásával, s több mint száz oldalon tárgyalja a város művelődéstörténetét. Csaknem ugyanilyen terjedelem jutott a kötetben 1848–1849 nevezetes eseményeinek is. A 12 szerző — *L. Csajági Réka, Eperjessy Géza, Farkas József, Gergely András, Juhász Antal, Kovács Zoltán, Nagy Zoltán, Rákos István, Szakály Ferenc, Szántó Imre, Szörényi László és Vass Előd* munkáját *Farkas József* szerkesztő hangolta össze. A Somogyi Könyvtár által 3500 példányban kiadott, a Szegedi Nyomda gondos munkájával készült tettes kötethez egyesített személy- és földrajzínév-mutató is tartozik (1985. 846 l. 230 Ft)

Az új médiumok társadalmi kérdései címmel fontos bibliográfiát jelentetett meg a Tömegkommunikációs Kutatóközpont a *TK*

Könyvtár nevű sorozat 4. köteteként. A *Lukáts János* könyvtárvezető által összeállított és 650 sokszorosított példányban kiadott bibliográfia a kábel- és a műholdas televízió-műsorszórás és -vétel, továbbá a videózás nemzetközi irodalmát tárja fel, s igen nagy erénye, hogy mind a 663 tételét annotálja is. Külön fejezetekben foglalkozik az említett új médiumok, tömegközlelési eszközök politikai, társadalmi, gazdasági és szervezeti hatásával, jogi szabályozásukkal, az életmódra gyakorolt hatásukkal, az oktatásban játszott szerepükkel, reklámkérdéseikkel, valamint fejlődési irányzataikkal. Ugyancsak önálló fejezetet kapott a kábeltelevíziózás és a helyi tájékoztatás összefüggéseit tárgyaló szakirodalom is. A bibliográfia második részét a nemzetközi kitekintés témaköre alkotják, olyanok, mint a nemzetközi együttműködés a kábeltelevíziózásban, a műholdas műsorszórásban és a videózásban, de itt kapott helyet az egyes országok kábel-, műhold- és videorendszerének ismertetése is. A zárófejezet az új médiumokkal kapcsolatos magyarországi társadalmi kérdések irodalmát veszi számba úgy, hogy kiegészítve közli *A kábeltelevízió magyar nyelvű szakirodalmát* című, korábban megjelent kiadvány anyagát. Az értékes összeállításhoz egyetlen mutató készült, a feldolgozott folyóiratok cikkeinek tétel-számaira utaló betűrendes index. (1985. 217 l.)

Magyar gerontológia 1970—1985 címmel az 1984-ben közreadott és két hónap alatt elfogyott bibliográfiájának második, bővített kiadását jelentette meg a Miskolci

Központi Orvosi Könyvtár. A *Czier Zsuzsa, Gyárfás Ágnes* és *Vértes László* által szerkesztett összeállítás 250 példányban, sokszorosításban jelent meg a *Könyvtári Tájékoztató* nevű kiadványsorozat 18. füzeteként. Tartalmazza a magyar szerzők magyar és idegen nyelven, valamint a külföldi szerzők Magyarországon publikált, 1970. július 1. és 1985. január 1. között megjelent gerontológiai tárgyú munkáinak leírásait, mégpedig évenkénti, az években belül pedig szerzői betűrend szerinti csoportosításban. Az összeállítás első 680 tétele az előző kiadás megismétlése, a kiegészítések pedig csaknem 200 újabb tétellel gazdagítják a feldolgozást. A könyvek leírásai külön fejezetet kaptak, ezeknek nincs tételszámolásuk. A bibliográfia használatát igen részletes, gondos tárgymutató és külön névmutató könnyíti meg. (1985. 133 l.)

Közhasznú tudnivalók a nemzeti dokumentumtermés alapkönyvtáiról címmel és *Kötelese példány jogú könyvtárak* al-címmel címjegyzéket adott ki az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A *Könyvtári kalauz* nevű sorozat legújabb kiadványa külön sorolja fel az országos feladatokrú, illetve a regionális szerepkörű kötelese példány jogú intézmények legfontosabb cím-, nyitvatartási és gyűjtőköri adatait, a két nagy csoporton belül pedig további tagolást alkalmaz: az országos feladatokrú intézmények között megkülönbözteti a teljes kötelese példány jogú, az általános válogatási jogú, valamint a szakterület alapján részesedő könyvtárakat; a

regionális könyvtárakat pedig az öt tájegység (Dél-Alföld; Észak-Magyarország; Észak-Alföld; Dél-Dunántúl; Észak-Dunántúl) szerint sorolja fel. (1985. 39 l.)

A Kaposvári Tanítóképző Főiskola oktatóinak tudományos és művészeti tevékenységéről az 1984-es esztendőre vonatkozóan a főiskola könyvtárának munkatársa, *Virginé Nagy Erzsébet* állított össze bibliográfiát az ilyen jegyzékek szokásos felépítési rendszerében: tanszékenként, azokon belül pedig a munkatársak nevének betűrendjében. Az összeállítás előzménye **A Kaposvári Tanítóképző Főiskola oktatóinak publikációs és művészeti tevékenysége** címmel tavaly 200 példányban megjelentetett, 1367 tételes bibliográfia volt, amely tizenöt évet (1969—1983) ölelt fel, s amelynél az új, az 1984. évi bibliográfia tartalmilag annyiban bővebb, hogy figyelembe veszi az előadásokat és a pályázatokat is. Az idei bibliográfia 150, sokszorosított példányban jelent meg; a következő esztendők publikációs tevékenységét a főiskola évente kiadandó bibliográfiákban kívánja regisztrálni. (1985. 69 l.)

A pedagógiai hatékonyság címmel a veszprémi Országos Ok-

tatástechnikai Központ 200 példányban sokszorosított jegyzéket adott ki, amelynek anyagát első sorban a központ könyv- és médiatárban meglévő, az oktatástechnikai eszközök hatékonyságával foglalkozó magyar és külföldi szakirodalomból válogatta a kiadvány szerkesztője, *Tóth Dezső*. Az annotálást mellőző jegyzék kiadványműfajok szerint tagolódik, ezeken belül pedig betűrendben következők egymás után a leírások. (1985. 27 l.)

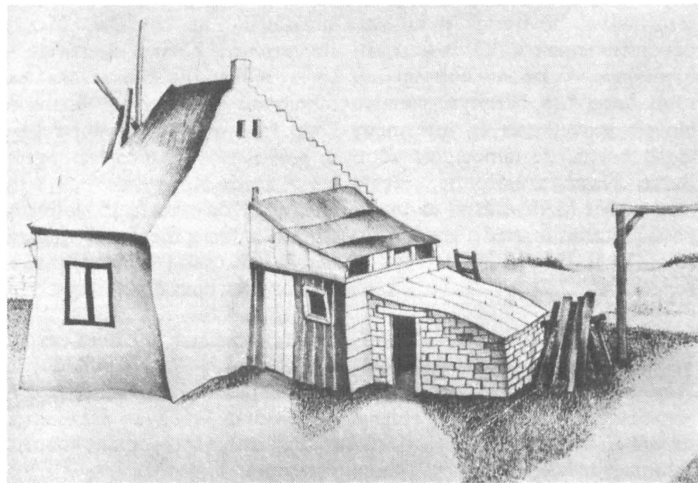
Az ipari szakkönyvtári hálózatban megrendelt külföldi folyóiratok jegyzékét adta ki az 1985. évre vonatkozóan az Ipari Informatikai Központ, amelyet az Ipari Minisztérium 1982-ben bízott meg az ipari szakkönyvtári hálózati központ létrehozásával és a decentralizált hálózat tevékenységének összehangolásával. A hálózati központ első kiadványaként kibocsátott lelőhelyjegyzék 480 iparvállalat, gyár, intézet és intézmény mintegy 3600-féle külföldi folyóiratának legfontosabb adatait — árait is — tartalmazza a periodikumok címének betűrendjében. Mivel a jegyzék már májusban eljutott a tagkönyvtárakhoz, segítséget nyújtott a könyvtárosoknak a jövő évre szóló rendelések előkészítésében is. A sokszorosításban közreadott összeállítás *Csa-*

pó Györgyné, Kárpáty Lórántné, Kruchina Ottó és Somorjai Noémi munkája. (1985. 149 l.)

A zenei szakirodalmi információellátás helyzete és fejlesztésének lehetőségei a címe az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által sokszorosításban, 520 példányban közreadott tanulmánynak, amelynek szerzője, *Skaliczki Judit* szól a művészeti szakirodalmi információellátás — ezen belül a zenei információellátás — fogalmáról és a területekről, amelyekre irányulnia kell; számba veszi az intézményi és a személyi igényeket—szükségleteket, amelyeket ki kell elégíteni; foglalkozik a szolgáltatások intézményi bázisaival: a zenei könyvtárakkal és gyűjteményekkel, ezek helyzetével, állományával; felsorolja magukat a szolgáltatásokat is mind a magyar, mind az egyetemes zenei szakirodalom vonatkozásában; végül igen határozottan fogalmazott tézisekben összefoglalja az információellátás megszervezésével, illetve fejlesztésével összefüggő tennivalókat, együttműködési kívánalmakat és a velük kapcsolatos intézményi, illetve központi (művelődés-irányítási) feladatokat, teendőket. (1985. 56 l. 15 Ft)

VHS-műsorkazetták katalógusát adta ki négyezer példányban a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ, amely megkezdte saját készítésű filmjeinek és videofelvételeinek VHS-kazettákra való átmásolását. Az első 25 kazettára felvett műsorokról *Tóth Dezső* készített annotált leírásokat, és mivel egy-egy kazetta 2—6 műsort tartalmaz, a katalógus összesen 91 műsort vesz számba. Ezek kikeresését betűrendes címmutatóval könnyíti meg a szerkesztő (1985. 52 l.)

Augusztus 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok; munkabeszámolóik: Debreceni Hívtogató. 1985. július

(Debreceni Városi Könyvtár); *Gazdaságpolitikai Tájékoztató*. 1985/5. sz., május (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Könyvtári Tájékoztató*. 1985/7. sz., július. Melléklete: *A világifjúsági találkozóknak történetéből* (Nagyközségi Könyvtár, Edelény); *Könyvtári Tájékoztató*. 1985/3—4. sz., 1985. március 1.—1985. április 30. (Aluterv—FKI, Alumíniumipari Tervező és Kutató Intézet); *Könyvtári Tájékoztató*. 1985/7. sz. (Étinform, ÉTI [Építéstudományi Intézet]); *Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek. Országos gyarapodási jegyzék*. 1984/2. sz. 17 301 — 18 293. tétel (Országos Széchényi Könyvtár); *Magyar Állatorvosi Bibliográfia. Bibliography of Hungarian Veterinary Literature*. 1979. ([Az] Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtára); *A műszaki könyv- és dokumentumtár állománygyarapodási jegyzéke*. 1985/5. sz. ACSI, Anyagmozgatási és Csomagolási Intézet); *Nógrádi Tükör. Bibliográfia és repertórium*. 1984. július 1.—december 21. (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Somogyi Honismereti Híradó*. 1985/1. sz. (Somogy Megyei Tanács — Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár); *Tájékoztató jegyzék vezetők számára*. 1985/5. sz.,

május, 1985/6. sz., június (Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár, Debrecen); *Újabb külföldi szerzemények*. 1985/3—4. sz., március—április (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *Új kutatási és műszaki fejlesztési jelentések az Országos Műszaki Könyvtárban*. 1985/1. sz. (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); *Vezetői Információ*. 34—35. sz., 1985. jún. 30. (Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola, Főiskolai Könyvtár, Győr); *Világszerte. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum információs szolgálata*. 1985/7—8. sz. — *Az Országos Széchényi Könyvtár 1984. évi beszámolója*.

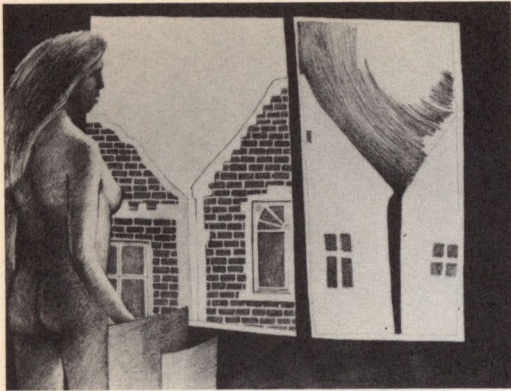
Lapozgató

Égigérő fa címmel immár harmadik kiadásban jelent meg az 1946-ban Pécsen elhunyt nagy magyar folklórkutató, *Berze Nagy János* magyar mitológiai tanulmányokat tartalmazó gyűjteménye, amelynek első két kiadása (1958, 1961) körül a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Baranya Megyei Szervezete bábáskodott, az új kiadás születése pedig a Baranya Megyei Tanács művelődési osztályának köszönhető. A most ezer példányban kibocsátott mű a népi hiedelemvilág problémáinak összefoglalása révén szervesen kapcsolódik *Berze Nagy Magyar népmesetípusok* című, 1957-ben kiadott alapművéhez, amellyel annyiban is közös a sorsa, hogy a szerző életében egyik könyv sem jelent meg, sőt harmadik nagy munkáját, a *Magyar mesésztörtéret* valószínűleg már nem is tanulmányozhatja a tudományos világ, mert kézírata elűnt a második világháború végének zűrzavarában. A kötet első ki-

dását *Dömötör Sándor* gondozta avatott szerkesztői kézzel — ő adta az eredetileg *Világ közepe* című kéziratnak az *Égigérő fa* címet —, s a mű bevezetőjét (*Dr. Berze Nagy János és a magyar mitológia*) szintén ő írta. A mostani kiadás gondozói — *Banó István* és *Fülöp Lajos* — e bevezető angol nyelvű fordításával bővítették a kötetet, növelvén annak külföldi használhatóságát. A kiadás költségeihez több mint 120 baranyai vállalat, tanács, szövetkezet és intézmény járult hozzá, de támogatást adott *Berze Nagy* szülőföldje, Heves megye, sőt hajdú-bihari és budapesti mecénás is akad a segítők között. (1984. [1985.] 367 l.)

A Művelődés, a Megéneklünk, Románia Országos Fesztivál folyóirata, a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács kiadványa áprilisi számában (1985/4.) közli a romániai magyar könyvkiadás 1984. évi

bibliográfiáját. *Balogh József* összeállítása kilenc kiadó 172 magyar nyelvű könyvét, illetve füzetes kiadványát sorolja fel. A bibliográfiában a Politikai Könyvkiadó 15 kiadványa szerepel, közte *Nicolae Ceausescu* 12 műve; a Kriterion Könyvkiadó 98 terméke, köztük *Szabó T. Attila* nagyszerű vállalkozásának, az *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárnak* 4. kötete — amely a Fém-Fa címszavakat tartalmazza, és amely a Kriterion 2500. kiadványa —, továbbá *Zágoni Jenő* Körösi Csoma-bibliográfiája. A Dacia Könyvkiadó 29, a Ion Creangă Könyvkiadó 15 kiadványa alkotja a középmezőnyt, míg néhány kiadó csak 1—5 magyar nyelvű könyvet bocsátott ki valay: az Albatrosz ötöt, a Ceres kettőt, a Műszaki harmat, a Litera egyet, a Tudományos és Enciklopédiai Könyvkiadó pedig ötöt (köztük egy román—magyar frazeológiai és egy magyar—román közmondás-szótárt).

DÉKÁNY ÁGOSTON
grafikáiból
(Cikkünket lásd az 557. oldalon)

